

Paula Haara, Esa Reunanen, Matti Näsi ja Janne Kivivuori

Väkivalta pirstaloituvassa mediamaisemassa

Fokusryhmätutkimus uhkan kokemuksesta ja rikostiedon lähteistä

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus
Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

Tutkimuskeskus COMET
Viestintätieteiden tiedekunta COMS
Tampereen yliopisto

Kansi ja taitto: Riitta Yrjönen

ISBN 978-952-03-0613-7 (painettu)

ISBN 978-952-03-0614-4 (pdf)

Kopio Niini

Tampere 2017

*Paula Haara, Esa Reunanen,
Matti Näsi ja Janne Kivivuori*

Väkivalta pirstaloituvassa mediamaisemassa

Fokusryhmätutkimus uhkan kokemuksesta
ja rikostiedon lähteistä

SISÄLLYS

Tiivistelmä	6
English Summary	8
 1 JOHDANTO	 10
 2 MEDIAMAISEMAN MUUTOS JA RIKOSUUTISOINNIN KEHITYS	 15
Digitalisoituminen ja kilpailu huomiosta	15
Rikosuutisointi on monipuolistunut ja epävarma tieto lisääntynyt	20
 3 YLEISÖTUTKIMUKSEN NÄKÖKULMAT JA TUTKIMUSMENETELMÄ ..	 24
Mediakäytön sosiaaliset verkostot, mediarepertuaarit ja rikosnäkökulma	24
Tutkimuksen toteutus käytännössä: fokusryhmähaastattelut	27
 4 UHKAN KOKEMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	 32
Ikä ja sukupuoli	32
Turvattomat paikat	37
Uudet uhkat	41
Rationaalinen ja irrationaalinen uhkakokemus	45

5 MEDIÄKÄYTÄNNÖT JA RIKOSTIEDON LÄHTEET	48
Mediäkäyttö taustatietolomakkeen perusteella	48
Rikostiedon kohtaamisen tavat	50
Viestinten relevanssi osana rikostiedon mediarepertuaareja	55
6 MEDIÄKRITIIKKI	66
Tiedon arvioimisen vaikeus ja rikosjournalismin kritiikki	66
Pimittämistä vai eettistä harkintaa?	73
Millaista on ideaali rikosjournalismi?	76
7 MEDIAN SUHDE VÄKIVALLAN KOKEMUKSEEN JA PELKoihin	79
Ihmiset reagoivat rikostietoon eri tavoin	79
Miten rikosuutisointi vaikuttaa pelkoihin?	83
8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	91
KIRJALLISUUS	95
LIITE 1: Taustatietolomake	102
LIITE 2: Haastattelurunko	104

Tiivistelmä

Tutkimuksessa selvitettiin neljän fokusryhmäkeskustelun avulla, millaiseksi ihmiset kokevat väkivallan uhkan ja millainen on erilaisten tiedon lähteiden osuus turvattomuuden kokemuksessa. Tutkimuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, miten ihmiset hyödyntävät ja arvottavat erilaisia rikostiedon lähteitä. Tutkimuksessa saatiin seuraavat päätulokset:

- Utismedia on edelleen keskeisin rikostiedon lähde.
- Utismedian rinnalla käytetään muita rikostiedon lähteitä, kuten sosiaalisen median verkostoja. Myös niin sanottu vaihtoehtomedia täydensi joillekin uudismedian tarjontaa.
- Rikostiedon tarjonta arvioitiin runsaaksi ja usein paisuttelevaksi. Väkivallan korostumisen mediassa arvioitiin lisäävän ihmisten pelkoja.
- Ikääntyvät kertoivat rikostiedon tulvan aiheuttamasta ahdistuksesta. Nuoret puhuivat enemmän ärsytyksestä, jota median tavat uutisoida väkivaltarikoksia herättivät.
- Tiedon pirstaloituminen internetissä sekä tiedonlähteiden moninaistuminen näkyivät kriittisenä suhtautumisena tietoon. Tiedon ei ajateltu olevan lähtökohtaisesti kokonaista, objektiivista ja puolueetonta. Myös utismedian välittämään tietoon voitiin suhtautua epäilevästi.
- Sosiaalinen ja kulttuurinen tausta vaikuttavat rikostiedon tulkitsemiseen. Tämä näkyi nuorissa jakona konservatiivisesti ja liberaalisti puhuviin erityisesti silloin, kun puhuttiin maahanmuuttajien tekemistä rikoksista.

Tutkimus on ensimmäinen vaihe laajemmassa hankkeessa, jonka seuraavassa vaiheessa rikostiedon lähteitä ja kansalaisten uhkakokeuksia tiedustellaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen yhteydessä. Tutkimuksen toteutti Tampereen yliopiston Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (COMET) yhteistyössä Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) kanssa. Tutkimuksen rahoitti Helsingin Sanomain Säätiö.

English Summary

Views on violence in a fragmented media landscape

A focus group study on the experience of threat and the sources of crime information

Based on four focus group interviews, the study investigates how people experience the threat of violence and the impact of different information sources in the experience of insecurity. The special focus in the study is how people make use of and value different sources of crime-related information. The main findings of the study are:

- News media continue to be the main source of crime-related information.
- In addition to news media, people also use other sources of information about crime. Social media are widely used, and some also use so-called “alternative media” to complement the offerings of the established news media.
- The crime news coverage was evaluated as abundant and exaggerated. This emphasis on crime in the news media was believed to increase people’s fear of crime.
- The elderly told about anxiety caused by the flood of crime-related information. Younger adults, instead, were more irritated by the way the news media exaggerate, dramatize, and frame news of crime.

- The fragmentation of information on the Internet as well as the multiplication of news sources seemed to engender doubt and a critical attitude towards knowledge in general. The interviewees did not consider information, in principle, as complete, objective, or neutral. They also had a doubtful attitude about the established news media, although they mostly considered them trustworthy.
- The social and cultural background affects how people interpret information about crime. Among younger interviewees, this was evident especially when talking about crime committed by immigrants. The interpretations diverged strongly between the more liberal-minded group of students and the more conservative-minded group recruited from the military.

This study is the first part of a more comprehensive research project. The second part of the project is a survey in which a representative sample of people in Finland will be asked about crime-related information sources and the fear of crime. The focus group study reported here was conducted by the COMET Research Centre at the University of Tampere in collaboration with the Institute of Criminology and Legal Policy (ICLP) at the University of Helsinki. The research project was funded by the Helsingin Sanomat Foundation.

1

JOHDANTO

Rikoksen pelon ja rikosuutisoinnin välillä on tutkimuksissa todettu olevan yhteys. Esimerkiksi Smolej ja Kivivuori (2006) toteavat, että iltapäivälehtien etusivujen lukeminen on yhteydessä korkeampaan rikoksen uhriksi joutumisen huoleen ja välttämiskäyttäytymiseen. Lisäksi ihmiset, jotka altistavat itsensä useille rikostiedon lähteille, pelkäävät todennäköisemmin väkivallan uhriksi joutumista.

Vaikka tutkimuksissa on löydetty useita tekijöitä, jotka korreloivat väkivallan pelon kanssa, tarkka syy-seuraus-mekanismi yhteyden takana ei ole selvä. Aiheuttaako rikostiedon kuluttaminen pelkoja ja turvattomuutta, vai hakeutuvatko jo entuudestaan pelokkaat ja turvattomuutta kokevat ihmiset (omaa ajattelutapaa tukevan) rikostiedon tai ”pelottavan” uutismateriaalin äärelle? Pelkotasojen vaihteluun voi vaikuttaa myös se, että ihmiset kokevat sisällön uhkaavuuden eri tavoin. Turvattomuuden kokemusta on toistaiseksi tutkittu pitkälti määrällisin menetelmin. Niiden rinnalle on peräänkuulutettu laadullisia tutkimusmenetelmiä, jotka voisivat vivahteikkaammin kuvata väkivallan uhan kokemuksellista puolta ja tuoda selvyyttä siihen, mitä mekanismeja määrällisissä tutkimuksissa havaittujen yhteyksien taustalla on (esim. Kemppainen ym. 2014).

Tässä raportissa käsitellään Väkivallan kokemus ja rikostiedon lähteet -tutkimushankkeen laadullista tutkimusosuutta, jonka empiirinen aineisto koostuu suomalaisten aikuisten fokusryhmähaastatteluista. Fokusryhmähaastattelujen avulla selvitetään, millaiseksi ihmiset kokevat väkivallan uhan ja millainen on erilaisten tiedon lähteiden

osuus turvattomuuden kokemuksessa. Haastatteluja laadullisesti analysoimalla voidaan eritellä yksityiskohtaisemmin turvattomuuden kokemusta ja sitä aiheuttavia tekijöitä. Huomiota kiinnitetään erityisesti median merkitykseen uhkan kokemisessa. Hankkeen toinen osuus perustuu määrälliseen aineistoon, joka kerätään vuoden 2017 Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) kyselylomakkeella. Lomakkeen laadinnassa hyödynnetään tässä raportoidun laadullisen tutkimusosuuden havaintoja. Kyselyn tulokset tarkentavat ja täydentävät ryhmähaastatteluista syntyneitä havaintoja ja testaavat niiden yleistettävyyttä koko väestöön ja erilaisiin väestöryhmiin.

Tutkimushanke yhdistää kriminologian ja mediatutkimuksen näkökulmat. Kriminologian kytköspintaa mediaan voidaan karkeasti luonnehtia kahtalaiseksi. *Ensinnäkin* mediat ovat keskeisiä kriminologisessa aikakausiteoriassa. Useat kriminologian ja sosiologian aikakausiteoriat puhuvat ihmisten riskihavainnon herkistymisestä ja tämän liittymisestä sekä yhteiskunnan että mediakentän muutokseen. Vaikka elämme historiaan suhteutettuna turvallisessa maailmassa, vaarat ja riskit ovat vahvasti läsnä jokapäiväisessä elämässämme. Tiedon lisääntyessä myös riskitietoisuus on kasvanut (Furedi 1998, 54). Altheide puhuu pelon diskurssista: pelko on kehys, jonka kautta hahmotamme maailmaa. Pelkoja on aina ollut, mutta nykyisissä vauraissa yhteiskunnissa riskit liittyvät ihmisten välisiin suhteisiin. Ihmisiä huolestuttavat etenkin rikokset ja terrorismi. Medialla ja populaarikulttuurilla on keskeinen merkitys näiden pelkojen vahvistajina. (Altheide 2002; 2006.) Myös viimeaikainen tavanomaisen rikollisuuden vähenemiskehitys (crime drop) on kytketty uusien uhkakuvien nousuun: objektiivisen turvallisuuden lisääntyessä ihmisten riski- ja uhkahavainto herkistyy (Kivivuori 2014). *Toiseksi* kriminologiassa on tutkittu median käytön yhteyttä erilaisiin ilmiöihin, kuten juuri pelkojen ja uhkien kokemiseen, mutta myös rikollisuuteen. Median käytöllä on tässä tutkimustraditiossa havaittu olevan sekä rikollisuutta aiheuttavia että sitä vähentäviä vaikutuksia (näistä kootusti ks. Kivivuori 2013, 242–256). Kyberrikollisuuden nousun johdosta rikollisuus itsessään on osin medioitunut, kun uusia rikoslajeja on syntynyt ja vanhoja tehdään sosiaalisen median tarjoamin välinein (Näsi & Tanskanen 2017).

Mediatutkimuksen näkökulmasta tutkimus sijoittuu ajankohtaiseen keskusteluun mediamaiseman muutoksesta sekä nykyisen arkittodellisuutemme tiivistä kietoutumisesta mediaan (Couldry & Hepp 2017). Uutiset ovat keskeinen informaation lähde, ja tämä pätee myös rikostietoon. Internet on muuttanut mediamaisemaa paitsi lisäämällä informaation lähteitä myös muuttamalla perinteistä mediaa sekä uuden ja perinteisen median välisiä suhteita (ks. esim. Cardoso 2006). Teknologinen kehitys digitaalisine alustoineen on tuonut yleisölle mahdollisuuksia julkaista mielipiteitään ja jakaa informaatiota. Ihmisillä on aiempaa enemmän mahdollisuuksia valita kuluttamiaan mediasisältöjä omien intressiensä pohjalta esimerkiksi hakukoneita käyttämällä, mikä on johtanut henkilökohtaisen mediamaiseman pirstaloitumiseen (Tammi 2016, 138). Internet on muuttanut myös rikosuutisointia, sillä se on mahdollistanut lyhyiden, reaaliaikaisten ja visuaalisesti näyttävien rikosjuttujen massatuotannon uudella tavalla (Smolej 2011). Verkkomedia lisää nopeasti merkitystään, mutta ihmisten sosiaaliset verkostot ovat edelleen paljolti kasvokkaisia. Jokapäiväinen todellisuutemme on kuitenkin nykyään linkittynyt erottamattomasti mediaan silloinkin, kun kommunikoimme toistemme kanssa suoraan (Couldry & Hepp 2017, 33).

Tutkimus edustaa vastaanottotutkimusta, jossa pyritään ottamaan huomioon sosiaalinen konteksti, jossa mediaa käytetään ja tulkitaan. Sen sijaan, että kysyttäisiin esimerkiksi ketkä klikkaavat verkkouutista, kysytään *miksi* erilaisista tiedon lähteistä tulee relevantteja ja vaivan arvoisia (worthwhileness: Schrøder & Larsen 2010; Schrøder 2015) ja mitä ihmiset *tekevät* yleisönä (Ridell 2006). Tutkimuksessa ei ole analysoitu mediasisältöjä tai kuvattu tarkasti ihmisten päivittäisiä mediakäyttötottumuksia. Sen sijaan fokusryhmähaastattelujen avulla analysoidaan ihmisten *omia kuvauksia ja arviointeja* median käytöstään suhteessa rikostietoon. Raportissa kuvataan, miten ihmiset arvioivat erilaisia rikostiedon lähteitä ja miten he pohtivat niiden merkitystä omassa arjessaan. Kiinnostuksen kohteena ei ole ainoastaan se, mitä medioita haastateltavat käyttävät rikostiedon lähteenä vaan myös se, mikä on kunkin median erityinen rooli ja ”lisäarvo” käyttäjilleen.

Tämä tutkimusraportti pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten rikollisuuden arvioidaan kehittyneen
- Mitä rikospelot ovat? Mikä aiheuttaa huolta?
- Kuinka todennäköiseksi väkivallan riski koetaan?
- Mistä saadaan tietoa väkivallan määrästä ja piirteistä? (ei rajauduttu uutismediaan)
- Miten erilaisia tiedon lähteitä seurataan ja miten niiden roolia tiedon lähteenä arvioidaan?
- Millaisia vaikutuksia rikostiedolla on? (reaktiot, toimenpiteet, tunteet)
- Miten väkivaltarikoksia koskevan mediajulkisuuden koetaan kehittyneen?
- Mitkä ovat sosiaalisen median ja perinteisen median erityispiirteet väkivaltatiedon vastaanotossa?
- Miten hajautuneet ja joukkoistuneet rikostiedon lähteet vaikuttavat väkivaltauutisoinnin vastaanottoon?

Raportin seuraavassa luvussa tarkastellaan aikaisempaa tutkimusta mediamaiseman muutoksesta sekä rikosuutisoinnin kehitymisestä. Kolmannessa luvussa käydään läpi yleisötutkimukseen kytkeytyvät metodiset lähtökohdat ja fokusryhmistä koostuva tutkimusaineisto. Neljännessä luvussa tarkastellaan yleisesti fokusryhmien jäsenten uhkakokemuksia ja väkivallan pelolle altistavia tekijöitä. Viidennessä luvussa keskitytään rikostiedon lähteisiin. Luvussa tarkastellaan erilaisia tapoja käyttää ja kohdata rikostietoa. Lisäksi käsitellään erilaisten tiedonlähteiden relevanssia yksilöiden mediarepertuaareissa. Kuudennessa luvussa tarkastellaan mediakritiikkiä, jota haastateltavat esittivät suomalaista rikosjournalismia kohtaan. Seitsemännessä luvussa pohditaan rikostiedon yhteyttä väkivallan kokemukseen ja rikoksen pelkoon. Viimeisessä luvussa palataan tutkimuskysymyksiin ja tehdään yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista.

Raportin toteutti Tampereen yliopiston journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus (COMET) yhteistyössä Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) kanssa. Keskeisin rooli tutkimuksessa ja raportin kirjoittamisessa oli Paula Haaralla. Hän teki haastattelut, haastattelujen analyysin sekä kirjoitti ensimmäiset versiot raportin kaikista luvuista. Esa Reunanen osallistui raportin kirjoittamiseen muokkaamalla ja täydentämällä tekstejä. Matti Näsi ja Janne Kivivuori osallistuivat tutkimuksen ideointiin, ja myös he ovat kommentoineet ja täydentäneet raporttitekstiä. Juha Kääriäinen osallistui tutkimuksen ideointiin ja kommentointiin erityisesti hankkeen alkuvaiheissa.

Järjestimme kesäkuussa 2017 työpajan tutkimuksen alustavista tuloksista. Kiitos paikalla olleille Kaisa Heinämäelle (Aller Media Oy), Katariina Westmanille (Rikosuhripäivystys), Tuomas Rimpiläiselle (Aamulehti) ja Jari Taposelle (Helsingin poliisi, Poliisiammattikorkeakoulu) valaisevista huomioista. Kiitos myös kaikille tutkimukseemme haastateltaviksi suostuneille sekä tutkimuksen rahoittajalle, Helsingin Sanomain Säätiölle.

2

MEDIAMAISEMAN MUUTOS JA RIKOSUUTISOINNIN KEHITYS

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi yleisesti nykyistä mediamaisemaa ja miten erityisesti digitalisoituminen on sitä muuttanut. Sen jälkeen käsitellään suomalaista rikosuutisointia ja miten se on kehittynyt mediamaisen muutoksen myötä.

Digitalisoituminen ja kilpailu huomiosta

Internet on vähentänyt vakiintuneiden instituutioiden kykyä hallita julkisen huomion suuntautumista. Esimerkiksi uutismedia ei voi enää yhtä vahvasti kuin ennen valikoida ja organisoida yleisön huomion kohteeksi tulevaa informaatiota. Tämä kehitys on johtanut informaation lähteiden *tasa-arvoistumiseen*. Samalla mediakentälle on tullut uusia vahvoja taloudellisia instituutioita. Globaalisti toimivat jakelijat ja media-alustojen tarjoajat, kuten Google, Amazon ja Facebook, vievät yleisöjä ja mainostuloja perinteisiltä mediayrityksiltä. Nämä uudet toimijat ovat tuoneet myös uusia informaation ja huomion organisoinnin tapoja. Internetin monenlaiset hakukoneet ja portaalit suodattavat, luokittelevat ja suosittelevat mediasisältöjä kehittyneiden algoritmien avulla ja vaikuttavat näin siihen, millaisia sisältöjä kohtaamme (ks. esim. Couldry & Hepp 2017, 127).

Algoritmit vaikuttavat siihen, millaisia uutisia saamme, mitä hakutuloksia hakukoneet nostavat meille ensimmäisiksi ja millaiselta käyttäjän Facebook-seinä näyttää. Algoritmien ohjaamien profilointi- ja personointiteknologioiden seurauksena meille valikoituu uutisia, jotka ovat mukavia, tuttuja ja jotka vahvistavat aikaisempia käsityksiämme (Turow 2011). Menneet kiinnostuksen kohteet määrittelevät, mitä sisältöjä myöhemmin näemme.

Mediaympäristö ei ole vain neutraali valikko, josta poimitaan sisältöjä. Mediasisällöt on suunnattu erilaisille yleisöille, ja sisällön tuottajien täytyy synnyttää ja ylläpitää näitä yleisöjä eri keinoin, kuten hakukoneoptimoinnin avulla. Viestinnän ja mainonnan tuloksellisuuden ja tehokkuuden mittaaminen on kehittynyt. Yleisöjen toimintaa mittaamalla saadaan mediankäyttäjien toimintaa näkyväksi, ja media voi puolestaan käyttää tätä tietoa ja mukauttaa toimintaansa vastaamaan käyttäjien tekemiä valintoja. Webster (2014, 106) onkin pohtinut, ovatko ihmiset lojaaleja jollekin kanavalle tai verkkosivustolle, koska se tarjoaa heidän parempana pitämää materiaalia? Vai kohtaavatko he mediaa, koska he ovat lojaaleja sisällön jakelijalle?

Toisaalta teknologinen kehitys digitaalisine alustoineen on tuonut mahdollisuuksia kuluttaa informaatiota vähemmän ajasta ja paikasta riippuen. Median käyttäjien on mahdollista paitsi käyttää sisältöjä, myös jakaa, kommentoida ja tuottaa niitä itse. Internetin läpimurto on muuttanut uutismedian yleisösuhdetta niin, että yleisö koetaan entistä enemmän aktiiviseksi osalliseksi. Yleisöt eivät ainoastaan vastaanota sisältöjä, vaan yleisö ja media ovat kahdensuuntaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. Yleisöt rikastuttavat ja levittävät uutismedian tuottamia juttuja kommentoimalla ja jakamalla sisältöjä sosiaalisessa mediassa, ja uutismedia puolestaan poimii aiheita ja näkökulmia sosiaalisesta mediasta uutismediassa käsiteltäviksi. Sosiaalinen media voi toisin sanoen vaikuttaa perinteisen median uutisagendaan. Esimerkiksi poliittisilla blogeilla on todettu olevan kohtuullinen vaikutus perinteisen median agendaan (Meraz 2011, 188). Toki journalismissa on aiemminkin mietitty oman yleisön maailmankuvaa ja uutisoitavien asioiden relevanssia julkiselle keskustelulle kullakin hetkellä. Internetin verkottunut toimintaympäristö on kuitenkin tehnyt journalismin sekä aiempaa *riippuvaisemmaksi* julkisesta huomiosta että aiempaa *alttiimmaksi* julkisen huomion vaikutuksille (Kunelius & Reunanen 2016). Kilpailles-

saan yleisön huomiosta uutismedia joutuu uudella tavalla markkinoimaan brändiään ja keräämään seuraajia. Samalla se joutuu aiempaa enemmän myös puolustautumaan itseään koskevaa kritiikkiä kohtaan ja perustelemaan tekemiään ratkaisuja. Uusi toimintaympäristö koettelee myös journalismin totuttuja ammatillisia standardeja, kun toimittajat sopeutuvat uuteen tilanteeseen (Giglietto ym. 2016, 12).

Tarjolla olevien mediasisältöjen määrän kasvu ja kilpailu yleisön huomiosta ovat muuttaneet myös yleisön toimintatapoja. Kun mediasisältöjä välittäviä kanavia tulee lisää ja mediasisältöjen määrä kasvaa, valinnanmahdollisuudet kasvavat. Jos tietynlaiset sisällöt, kuten uutiset, eivät kiinnosta, voi katsoa sellaisia kanavia tai sivustoja, joista niitä ei tule. Ja päinvastoin, jos uutiset kiinnostavat, voi valita kanavia tai sivustoja, joilla niitä on paljon. Kehityksen seurauksena jotkut katsovat tuskin lainkaan uutisia ja toiset paljon. (Webster 2014.) Vuorokaudessa käytettävissä oleva aika on rajallinen. Asioita tehdään yhä enemmän samanaikaisesti. Esimerkiksi Facebookia käytetään samalla kun katsotaan televisiota.

Vaikka yllä kuvattu yksilönäkökulma on tärkeä yleisöjen mediakäytäntöjen ymmärtämiseksi, se ei yksin riitä. Lisäksi on otettava huomioon sosiaalisen median ja digitaalisten verkostojen mahdollistama käyttäjien vuorovaikutus (Webster 2014, 13). Esimerkiksi jokin uutinen tai kommentti voi saada ryöpsähdyksenomaisesti suuren huomion, kun sitä jaetaan ja klikataan internetissä ja se nousee eri media-alusten algoritmitilastoissa. Ryöpsähdysten syyt eivät selity yksilökäyttäytymisestä, vaan on tutkittava käyttäjien vuorovaikutusta ja sitä määrittäviä teknologioita.

Käyttäjien välisen vuorovaikutuksen lisäksi median käyttöä määrittävät myös laajemmat sosiaaliset rakenteet, sillä mediakäytännöt ovat sidoksissa muun muassa työ- ja perhe-elämän velvollisuuksiin ja elinolosuhteisiin, kuten sosioekonomiseen asemaan (Lomborg & Mortensen 2017, 346). Toisaalta digitalisoituminen myös muuttaa sosiaalisia rakenteita, kuten tapoja tehdä työtä, mikä puolestaan taas vaikuttaa median käyttötottumuksiin.

Mediatutkijat ovat pohtineet yleisöjen pirstaloitumista, kun käyttäjät valikoivat yhä tarkemmin, mitä tietoa he haluavat saada sekä millaisilla foorumeilla ja millaisia keskusteluja he käyvät. Huolenaiheena on ollut, että erilaiset näkökannat eivät pääse kohtaamaan, jos mediayleisöt

jakautuvat omiin, vain tietynlaisia näkökantoja suosiviin ”mediakupliin”. Kuplautumisoletusta tukee psykologinen havainto, jonka mukaan olemassa olevat näkemyksemme vaikuttavat siihen, miten tulkitsemme uutta tietoa. Tietoon luotetaan todennäköisemmin silloin, kun se tukee aikaisempia näkemyksiä. Omien näkemysten vastainen tieto puolestaan tulkitaan tyypillisesti epäluotettavaksi tai virheelliseksi. (Nisbett & Ross 1980, 226.) Toisen psykologisen havainnon mukaan erimielinen näkemys jostain asiasta vaikuttaa sitä vähemmän kohdehenkilön tietoihin tai mielipiteisiin, mitä suurempi joukko kohdehenkilön tuntemia ihmisiä on hänen kanssaan samaa mieltä. Vaikutusta on myös sillä, kuka näkemyksen esittää. Jos erimielisen kannan esittää asian kannalta relevantti taho tai ihmiselle tärkeä tai muuten vetovoimainen taho, sillä on enemmän vaikutusta kuin jos esittäjä olisi jokin muu taho. (Festinger 1957, 179–180.)

Verkossa muodostuvien ”filterikuplien” ja niiden vaikutusten tutkiminen on vaikeaa pelkästään käyttäjän näkökulmasta, sillä nämä ”kuplautuneet” mediaympäristöt ovat usein käyttäjille näkymättömiä (Pariser 2011). Algoritmien ohjaamassa mediassa emme tiedä, mitä meiltä jää näkemättä ja kuulematta. Sisältöjen valikoituminen käyttäjäpreferenssien mukaan jättää vähemmän tilaa odottamattomille kohtaamisille, jolloin moniäänisen ja keskustelevan julkisuuden kehittäminen voi vaikeutua. (Sirkkunen & Haara 2017, 74–75.) Digitaalinen media on moninaistanut tiedon lähteitä, mutta tarjoaako se yleisöille aiempaa rikkaampaa informaatiota ja foorumeita, joilla voi vaihtaa erilaisia ajatuksia? Entä tarjoaako mediaympäristö mahdollisuuksia jaettuihin kokemuksiin?

Vaikka monet tutkijat ovat huolissaan yleisöjen pirstaloitumisesta ja sen mahdollisesti aiheuttamasta julkisen keskustelun polarisoitumisesta, osa tutkijoista suhtautuu asiaan optimistisemmin. Esimerkiksi Webster on todennut, että toistaiseksi on melko vähän todistusta siitä, että ihmisten poliittiset ideologiat erottelisivat heidät tiukasti kaikkukammioihin, joissa he kuulisivat vain samanmielistä puhetta. Huomaamattomat rakenteet voivat kyllä erottaa ihmisiä toisistaan suhteellisen eristyksissä oleviksi ryhmiksi, mutta Webster uskoo, että vastalääke tähän löytyy yleisöistä. Hän toteaa, että ihmisten omat mielitymukset tuskin riittävät poistamaan vaihtelevia ja yllätyksellisiä koh-

taamisia ”ajatusten markkinoilla”. (Webster 2014, 111; 156.) Webster pitää todennäköisempänä kehityksenä sitä, että mediamarkkinoiden ja mediahuomion jatkuva keskittyminen alkaa luonnehtia median kulutusta. Hän käyttää nimitystä suosiovaikutus (popularity bias) kuvaamaan sitä, kuinka yhä harvempi asia saa huomionsa. Suosion vaikutus takaa julkisen huomion kiinnittymisen myös yhteisiin keskeisiin uutisiin ja viihteeseen, mikä kasvattaa todennäköisyyttä laajasti jaettuihin kokemuksiin (emt., 158; 163). Webster myös muistuttaa, että ideologinen segmentoituminen on selkeämmin läsnä kasvokkaisissa kohtaamisissa naapurustossa ja työpaikalla kuin verkkomedian käytössä. Tosin myös tuttujen välinen vuorovaikutus tapahtuu kasvavassa määrin sosiaalisen median alustoilla. (emt., 110.)

Omat sosiaaliset verkostot ovat lisänneet vaikutusvaltaansa siinä, mikä on tärkeää, kiinnostavaa ja informatiivista. Vaikka median käyttöä ovat aina muovanneet yksilön omat sosiaaliset verkostot, internet ja digitaalinen media ovat kuitenkin laajentaneet verkostojamme ja voimistaneet niiden vaikutusta mieltymykseemme (Webster 2014, 13). Esimerkiksi uutisten suosittelu sosiaalisen median areenoilla on noussut merkittäväksi uutisten kulutusta ohjaavaksi käytännöksi. Tämä on johtanut yksittäisten uutisten merkityksen kasvuun, sillä yksittäiset kiinnostavat jutut voivat herättää huomiota sosiaalisessa mediassa ja nousta aggregointipalveluissa suosikkilistojen kärkeen. Toisin sanoen viestimet kilpailevat brändin lisäksi myös yksittäisillä jutuilla, kuvilla ja videoilla. (Reunanen 2017, 26.)

Perinteiset tiet journalistiseen uskottavuuteen on haastettu nykyisessä mediaympäristössä, jossa vakiintuneet instituutiot ovat menettäneet uskottavuuttaan (Hayes ym 2007). Journalistit eivät enää yksin julista, mikä tieto on uskottavaa ja mikä ei. Jotkut kansalaiset torjuvat systemaattisesti vakiintuneen median sisällöt ja pitävät niitä virheellisinä tai keksittyinä, ja erilaiset vaihtoehtoiset tietolähteet ovat saaneet yhä kasvavassa määrin huomiota ja uskottavuutta. (Giglietto ym. 2016, 11.) Uutismedian menestyksen kannalta on olennaista, kuinka relevantiksi sen tuottamat sisällöt koetaan ihmisten omissa sosiaalisissa verkostoissa. Journalismin kiinnostavuus kiinnittyy vahvasti siihen, mitä ihmiset tekevät sosiaalisissa verkostoissa ja mistä aiheista he niissä puhuvat. (Heikkilä ym. 2012, 60.)

Mediaympäristön digitalisoituminen on siis merkittäväällä tavalla haastanut perinteistä mediaa ja muuntanut yleisöjen mediakäyttötottumuksia. Sen tuomaa muutosta ei pidä kuitenkaan ylikorostaa. Uudet viestintäteknologiat eivät ole syrjäyttäneet perinteistä mediaa tai kasvokkaista vuorovaikutusta. Suomessa kasvokkainen keskustelu on edelleen tavallisin tapa, jolla suomalainen yleisö osallistuu uutisointiin (Reunanen 2017, 31), ja kotimaisten uutismedioiden asema on edelleen vahva niin perinteisissä jakelukanavissa kuin verkossakin (emt., 2). Vaikka sosiaalisen median ja blogien merkitys uutislähteenä on kasvanut Suomessakin, kansainvälisesti verraten niiden rooli on täällä ainakin toistaiseksi jäänyt vähäisemmäksi. Sosiaalinen media ja blogit ovat pääasiallinen uutislähde ainoastaan 8 prosentille suomalaisista aikuisista. Ikäryhmittäiset erot tosin ovat huomattavat: 18–25-vuotiaista jo 29 prosenttia nimeää sosiaalisen median ja blogit pääasialliseksi uutislähteekseen ja trendi nuorimmissa ikäluokissa on kasvava. Verkko ei ole syrjäyttänyt uutisten seuraamisessa perinteisiä uutisvälineitä, mutta verkkomedia lisää nopeasti merkitystään. Alle 45-vuotiailla verkko on jo ylivoimainen pääasiallisena uutislähteenä, kun taas yli 65-vuotiaiden keskuudessa suosituin uutisväline on televisio. Yli 65-vuotiailla verkon suosio on samaa luokkaa painettujen lehtien kanssa. (Emt., 6.)

Rikosuutisointi on monipuolistunut ja epävarma tieto lisääntynyt

Rikosuutisten synty liittyy 1700- ja 1800-luvuilla tapahtuneeseen sanomalehdistön kaupallistumiseen, jonka myötä mediatuotteita myymällä on pyritty saavuttamaan mahdollisimman suuret voitot. Rikosjuttujen julkaiseminen oli lehdistölle keino tavoittaa nimenomaan laajoja kansankerroksia, sillä niiden tarinat vetoavat tunteisiin ja siten monenlaisiin ihmisiin. Toisin sanoen kiinnostavien ja viihdyttävien rikosuutisten julkaisemisella on pitkät perinteet. (Hemánus 1964, 8.)

Rikosuutisten määrän kasvu ei ole ollut täysin trendinomaista, vaan rikosuutisten määrän arvioidaan jopa vähentyneen Suomen medioissa

1960-luvulta 1980-luvun alkupuolelle asti (Leino 2005, 12). Tutkimusten mukaan rikosuutisoinnin määrä kuitenkin kasvoi nopeasti 1990-luvulla iltapäivälehdistössä ja Yleisradion televisiouutisissa (Kivivuori ym. 2002; Kemppi & Kivivuori 2004); myös paikallislehtien päätoimittajat arvioivat rikosuutisoinnin lisääntyneen paikallismedioissa (Hagerlund 2005; Smolej & Kivivuori 2008). Tuolloin havaittiin rikosteeman kasvua iltapäivälehtien etusivujen pääotsikoissa, joita on kunakin ilmestymispäivänä vain yksi. Kuva rajusta väkivaltautisoinnin määrän kasvusta kuitenkin maltillistuu, kun se suhteutetaan muun uutisoinnin määrään. Esimerkiksi iltapäivälehtilööppien väkivaltaot sikoiden osuus ei kasvanut täysin trendinomaisesti 2000-luvullakaan, vaan esimerkiksi Ilta-Sanomissa väkivallan suhteellinen osuus jopa laski vuosina 2005–2006. (Syrjälä 2007, 23.) Vuosina 2008–2010 rikosten osuuden suomalaisen uutismedian aihepiireistä arvioitiin olevan noin 10 prosenttia (Suikkanen, Holma & Raittila 2012, 17).

Sytä rikosjuttujen merkittävälle osuudelle uutisoinnissa voi hakea ensinnäkin niiden suosiosta ja helposta saatavuudesta. Jotkut rikosjutut voivat olla yhteiskunnallisesti tärkeitä, toiset poikkeuksellisuuden vuoksi kiinnostavia, ja jotkut rikosjutut julkaistaan, koska suosituille ja helposti saataville rikosjutuille on varattu mediassa runsaasti tilaa (Arolainen 1998). Toiseksi internet on mahdollistanut lyhyiden, reaaliaikaisten ja visuaalisesti näyttävien rikosjuttujen tuotannon uudella tavalla. Kolmanneksi tuomioistuinten viestinnän ja viranomaistiedottamisen tehostuminen ovat voineet vaikuttaa rikosjournalismin kasvuun. (Smolej 2011.) Esimerkiksi poliisi on oppinut käyttämään julkisuutta hyväkseen. Poliisin tiedottamisen motiivi ei ole ainoastaan rikosten ratkaiseminen, vaan rikosuutisten avulla poliisi voi esimerkiksi saada perusteita resurssien lisäämiselle (Leino 2005, 19). Rikosten saamaa huomiota ja uutisjuttujen määrää mediassa on lisännyt myös rikos- ja oikeustoimittajien ammattimaistuminen, mikä on varsin uusi ilmiö journalismissa (Smolej 2011). Rikos- ja oikeustoimittajien ammattitaidon kohentuminen on voinut johtaa myös rikosjuttujen uutiskriteerien selkiytymiseen. Tietynlaisten, kiinnostavana pidettyjen rikosjuttujen määrä on lisääntynyt, kun taas vähäpätöisemmistä asioista uutisoinnin määrä on saattanut vähentyä (Leino 2005, 14).

Verkkouutisoinnin tuleminen muutti tiedonvälitystä nopeammaksi, runsaammaksi, monipuolisemmaksi, yksityiskohtaisemmaksi ja taustoittavammaksi. Tästä syystä yleisö saa rikoksista, kuten perhesurmista, enemmän tietoa kuin koskaan ennen. Samaan aikaan on lisääntynyt epävarman ja paikkansapitämättömän tiedon määrä muun muassa internetin huhupuheiden ja median käyttämien nimettömien lähteiden ja sivullisten haastateltavien vaikutuksesta. Viranomaisten lisäksi muun muassa nettilukijat, naapurit ja asiantuntijat ovat tiedotusvälineiden käyttämiä uusia tietolähteitä. (Kivioja 2008, 145.)

Median viihteellistyminen on näkynyt myös rikosuutisoinnissa siten, että vedotaan yleisön tunteisiin ja keskitytään kertomaan yksittäisten ihmisten kokemuksista (Smolej 2011). Suomalaista rikosuutisointia ei ole kuitenkaan pidetty erityisen sensaatiohakuksena tai raakana vaan joitakin yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta asiallisena (Leino 2005, 11). Suomalaiset tiedotusvälineet uutisoivat usein tavallisten, keskiluokkaisten ja keski-ikäisten ihmisten uhrikokemuksista heikkojen ja haavoittuvien uhrien kokemusten sijaan. Ei myöskään juuri ole laajoja reportaaseja, joissa väkivallan uhrina olisi pieni lapsi. (Smolej 2011.)

Smolej (2011) arvioi, että yksi syy suomalaisen rikosuutisoinnin suhteelliseen maltillisuuteen piilee yleisössä, joka hanakasti reagoi median ylilyönteihin. Media ei voi enää sivuuttaa yleisön protestointia olan kohautuksella (Heikkilä & Ahva 2015, 59; Kivioja 2008, 145). Mediayleisön suhtautuminen rikosuutisointiin on aina ollut ambivalentti. Rikosuutisointia on paheksuttu, minkä lisäksi uutisoinnista mahdollisesti aiheutuvien haittojen etsiminen on ollut olennainen osa rikosuutisten historiaa. Rikosuutisten on arveltu rohkaisevan rikoksiin, tyhmistävän kansaa ja tarjoavan väkivaltaisia käytösmalleja. (Leino 2005, 16.)

Toimittajien ammattietiikkaan kohdistuvalla kritiikillä, jota myös mediatutkijat esittivät vuoden 2007 Jokelan koulusurmien yhteydessä, on ollut vaikutuksensa uutisoinnin tyyliin ja toimittajien työskentelytapoihin. Median toimintatapoihin kohdistuvaa kritiikkiä käsiteltiin toimituksissa ja ohjeistuksia uusittiin (Raittila ym. 2009, 30). Muutos oli

nähtävissä vuotta myöhemmin tapahtuneen Kauhajoen kouluammuskelun uutisoinnissa. Jokelan ampumatapauksen jäljiltä journalistit tiedostivat esimerkiksi ampujan YouTubeen jättämien videoiden ja muun materiaalin esittämisen ongelmallisuuden (emt., 68).

Eettinen harkinta tarkoittaa journalismissa sen pohtimista, mitä on hyväksyttävää julkaista, ja toisaalta sitä, millä keinoin tietoa saa hankkia (Leino 2005, 20). Suomessa rikos- ja oikeusjuttujen tekemistä rajaavat Suomen laki sekä Journalistin eettiset ohjeet. Lisäksi toimituksissa on omia sisäisiä ohjeita, joissa voi olla yksityiskohtaisempia ohjeistuksia. Nämä normistot jättävät kuitenkin tilaa myös harkinnalle (emt. 30). Esimerkiksi jos toimittaja ei saa tietoon vahvistusta viranomaiselta, hän joutuu joko ottamaan riskin ja julkaisemaan tiedon tai jättämään sen julkaisematta. Kaikki julkinen ei ole julkaistavissa, vaan esimerkiksi julkisesti saatavilla olevan nimen julkaisija saattaa syyllistyä yksityiselämän loukkaamiseen. Toimittajan tekemä väärä ratkaisu voi johtaa jopa oikeusprosessiin mediaa vastaan.

Suomalaistoimittajat pitävät nykyään ammattietiikkaa tärkeänä työtään ohjaavana tekijänä, vaikkakin sen soveltamisessa nähdään myös jonkin verran tilannekohtaisen harkinnan mahdollisuutta (Pöyhtäri ym. 2014, 17–18). Eettisten ongelmien tunnistaminen ja pohdinta ovat vahvasti rikos- ja oikeustoimittajien ammattitaitoon kuuluvia asioita, sillä eettiset kysymykset ovat heidän työssään jatkuvasti läsnä. Voi olla, että rikos- ja oikeustoimittajien ammatillinen erikoistuminen on ollut omiaan lisäämään eettisten ongelmien pohdintaa ja pohdinnan arvostusta toimituksissa (Leino 2005, 92).

3

YLEISÖTUTKIMUKSEN NÄKÖKULMAT JA TUTKIMUS- MENETELMÄ

Tässä luvussa kuvataan ensin tutkimuksen metodisia lähtökohtia suhteessa yleisötutkimuksen viime aikaiseen kehitykseen. Sen jälkeen esitellään tarkemmin tutkimusaineisto ja tutkimuksen toteutustapa.

Mediakäytön sosiaaliset verkostot, mediarepertuaarit ja rikosnäkökulma

Median merkitystä ihmisten käsityksille rikollisuudesta ja heidän koke-malleen väkivallan uhalle on usein tutkittu tilastollisin menetelmin. Jotkut tutkimukset ovat verranneet rikostilastoja ja mediasisältöjä kyselytuloksiin ihmisten uhkakokemuksista. Nämä tutkimukset ovat osoittaneet, että rikosuutisoinnin määrä mediassa ei noudata rikosti-lastoja ja että rikosuutisten seuraaminen on yhteydessä huoleen rikoi-suhriksi joutumisesta, vaaralliseksi koettujen paikkojen ja tilanteiden välttelyyn sekä sosiaalisen luottamuksen puutteeseen (Kivivuori ym. 2002; Smolej & Kivivuori 2006; Salmi ym. 2007). Nuorten kohdalla on havaittu myös yhteys rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikosten teke-

misen välillä (Kivivuori 2004); myös todellisuuspohjaisella fiktiolla ja paikallisella rikosuutisoinnilla saattaa olla nuorten rikollisuutta lisääviä vaikutuksia (Alvesalo & Santtila 2004).

Määrällisiin menetelmiin nojaavat tutkimukset eivät kuitenkaan kerro paljoa siitä, *millä tavalla* ihmiset pohtivat rikoksiin ja väkivaltaan liittyviä teemoja ja miten he arvioivat aiheeseen liittyviä erilaisia tiedonlähteitä. Yllä mainitut tutkimukset on myös tehty ennen kuin internet ja sosiaalinen media ovat todella muuttaneet mediamaisemaa ja ihmisten mediakäyttäytymistä. Tässä tutkimuksessa pureudumme siksi erityisesti mediakäytön *laadullisiin* kysymyksiin. Yleisötutkimuksen viimeaikaisia trendejä seuraten emme niinkään pyri erottelemaan toisistaan erilaisia mediaa käyttäviä ihmisryhmiä vaan erittelemään tilanteita, käytäntöjä ja tapoja, joita ihmiset omaksuvat käyttäessään erilaisia medioita. Emme niinkään ole kiinnostuneita siitä, millaista yleisö *on* vaan siitä mitä ihmiset *tekevät* yleisönä (ks. esim. Heikkilä ym. 2012). Seuraavassa nostamme esiin kolme näkökulmaa, jotka tällaisessa, käyttäjän näkökulmaa korostavassa yleisötutkimuksessa ovat keskeisiä: 1) sosiaalisten verkostojen näkökulma, 2) cross-media -näkökulma ja 3) temaattinen näkökulma.

Internetin ja sosiaalisen median aikakaudella yleisötutkimuksessa on kiinnitetty kasvavassa määrin huomiota siihen, mikä rooli **sosiaalisilla verkostoilla** on median käytön taustalla. Sosiaaliset verkostot muodostavat jokapäiväisen kontekstin median kuluttamiselle. (Esim. Heikkilä & Ahva 2015, 72.) Sosiaaliset verkostot ovat aina vaikuttaneet tapoihin käyttää mediaa, mutta median digitalisoituminen on korostanut niiden merkitystä. Digitaaliset teknologiat mahdollistavat eri mediamuotojen yhteyksiä. Yksittäinen uutinen tulee osaksi monilähteistä verkostoa tietystä aiheesta (Hayes ym. 2007). Voimme seurata esimerkiksi tiettyä televisio-ohjelmaa intensiivisesti, mutta usein mediasisällön ympärillä käydään kommentointia muissa medioissa (Couldry & Hepp 2017, 91). Nykyisessä verkottuneessa mediaympäristössä onkin olennaista pohtia, ei vain mitä medioita käytetään, vaan millaisia niiden väliset yhteydet ovat (Cardoso 2006). Median käyttöä kompleksisessa mediamaisemassa on kuvattu esimerkiksi termillä *media manifold*, joka lyhyesti määriteltynä tarkoittaa tapojamme kohdata, seurata ja kommentoida mediaa (Couldry & Hepp 2017, 52).

Cross-media-tutkimuksella tarkoitetaan käsitteellistä ja metodologista aluetta, joka tutkii yli eri mediatyyppien ulottuvia kommunikatiivisten käytäntöjen, tarpeiden ja omaksumisen malleja tavalla, joka tuo esiin myös medioiden välisiä suhteita. Viestinnän verkottuminen ja digitalisoituminen on lisännyt cross-media-tutkimuksen tarpeellisuutta. Syvästi medioituneessa yhteiskunnassa jokainen yhteiskunnan alue on jollain tavalla sidoksissa teknologiaan perustuvaan, digitalisoituvaan mediaan. (Hasebrink & Hepp 2017, 364.) Suhteellisen pysyviä, eri mediatyyppien rajat ylittäviä mediakäytäntöjen malleja on nimitetty yksilöiden *mediarepertuaareiksi* (emt., 367). Mediarepertuaarit eivät ole vain eri medioiden summa. Lomborg ja Mortensen (2017, 349) toteavat, että yli eri mediatyyppien ulottuvien mediakäytäntöjen yksityiskohtainen analysoiminen edellyttää, ei vain eri mediayhdistelmien kartoittamista, vaan myös sen erittelemistä, miten ja mihin tarkoitukseen joitain medioita yhdistellään.

Yleisöt ovat aina koostaneet mediadieettinsä eri media-alustojen tarjonnasta, mutta nykyään eri medioiden käyttö on aiempaa saumatompaa, epäselvempää, hybridimpää ja kompleksisempää (Schrøder 2015). Hybridissä mediaympäristössä niin kutsutun uuden ja vanhan median käyttö limittyvät toisiinsa. Samalla eri mediamuodot, sekä digitaaliset että analogiset, mukautuvat ja integroituvat toisiinsa (Chadwick 2013, 4). Joukkoviestinnän digitalisoituminen on mahdollistanut eri mediamuotojen väliset keskinäiset yhteydet ja sysännyt liikkeelle mediajärjestelmämme organisoitumisen verkostomaisesti. Media ja sen käyttäjät verkottuvat. (Cardoso 2006, 24–25.)

Schrøder (2015) on tarkastellut uutisvälineiden ja jakelukanavien merkitystä yksilön mediarepertuaarissa. Jotta uutisväline tulisi osaksi yksilön mediarepertuaaria, yksilön on koettava uutisväline relevantiksi ja vaivan arvoiseksi (worthwhile). Schrøder on erottanut seitsemän ulottuvuutta worthwhileness-käsitteestä. Ensinnäkin mediaväline täytyy arvioida ajan arvoiseksi, jolloin sen kuluttamiseen otetaan aikaa tai sitä kulutetaan sopivissa aikataskuissa. Sen on myös oltava aikaan ja paikkaan sopiva, kuten radion kuunteleminen autossa työmatkalla. Mediaväline saattaa myös auttaa ylläpitämään suhteita omiin sosiaaliin verkostoihin ja yhteiskuntaan. Merkittävää saattaa olla se, miten itselle merkittävät ihmiset arvioivat uutisvälinettä. Jollekin voi olla merkittävää osallistumisen mahdollisuus, kuten informaation levittäminen,

tuottaminen ja kritiikki. Vaivan arvoiseksi katsottuun mediaan on oltava varaa ja se on nähtävä hinnan väärtiksi. Teknologinen vetovoima voi olla teknologian älykkyyttä tai sen tuomaa mukavuutta tai materiaalin tuomaa vetovoimaa. (Schrøder 2015, 63.)

Worthwhileness-käsitteen kautta voidaan tarkastella jokapäiväisten eniten käytettyjen medioiden lisäksi myös niitä jakelukanavia ja uutisvälineitä, jotka koetaan vaivan arvoiseksi tietyssä tilallis-ajallisessa kontekstissa. Cross-media-tutkimuksen näkökulmasta ”median käyttäjä”-termi on sopivan joustava. Kontekstista riippuen käyttäjä voi tulla vastaanottajaksi, vuorovaikuttajaksi tai tuottajaksi. (Lomborg & Mortensen 2017, 346.)

Schrøderin luettelo vaivan arvoisuuden ulottuvuuksista kattaa varsin hyvin erilaisia aikaan ja tilanteeseen liittyviä näkökohtia. Tässä tutkimuksessa otamme mukaan kuitenkin vielä yhden mediakäyttöön liittyvän tekijän: **temaattisen kontekstin**. Oletamme, että kiinnostuksen kohteilla ja erilaisilla aihepiireillä voi olla paljonkin merkitystä sille, mitkä mediavälineet eri tilanteissa koetaan merkityksellisiksi ja vaivan arvoiseksi. Tässä tutkimuksessa keskitymme erityisesti väkivalta- ja rikostematiikkaan. Emme tutki ihmisten median käyttöä yleensä vaan olemme kiinnostuneita erilaisten medioiden roolista nimenomaan väkivalta- ja rikostiedon lähteinä. Eri medioihin käytetty aika ei välttämättä kerro niiden merkityksestä rikostiedon lähteinä. Tiettyä median saatetaan seurata esimerkiksi urheilun takia, ja sen merkitys väkivaltatiedon lähteenä voi olla vähäinen.

Tutkimuksen toteutus käytännössä: fokusryhmähaastattelut

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu neljästä fokusryhmähaastattelusta. Fokusryhmähaastattelujen avulla selvitetään, millaiseksi ihmiset kokevat väkivallan uhkan ja millainen on erilaisten tiedon lähteiden osuus turvattomuuden kokemuksessa.

Koska tarkoitus oli saada esiin mahdollisimman erilaisia näkemyksiä, ryhmät muodostettiin niin, että ne edustivat sukupuolen ja iän mukaan mahdollisimman erilaisia ihmisiä. Fokusryhmiksi valikoitui ryhmä

raviurheilun harrastajia tai sen parissa työskenteleviä, ryhmä käsi-työkerhon ikääntyviä naisia, ryhmä puolustusvoimissa työskenteleviä nuoria miehiä sekä ryhmä korkeakouluopiskelijoita, joista yksi oli ympäristötekniikan opiskelija teknillisestä yliopistosta ja loput julkisoikeuden yliopisto-opiskelijoita. Yksi tutkimuksen fokushaastatteluryhmä koostui pelkästään naisista, yksi pelkästään miehistä ja kahdessa ryhmässä oli sekä miehiä että naisia. Naiset kokevat yleensä väkivallan pelon eri tavoin kuin miehet, ja heillä on erilaisia väkivaltakokemuksia kuin miehillä. Tämän takia yhden sukupuolen ryhmissä keskusteleminen voi olla helpompaa (Hollander 2004) ja ne saattavat tuottaa sekä määrällisesti että laadullisesti rikkaampaa tutkimusaineistoa (Fallon & Brown 2002). Sekaryhmän etu puolestaan voi olla, että niissä tulevat paremmin esiin ristiriitaisuudet ja erilaiset näkemykset, kun osallistujat pyrkivät selittämään omia näkemyksiään muille haastateltaville.

Taulukko 1: Fokushaastatteluryhmät

Koodi	Fokusryhmä	Miehiä	Naisia	Yht.	Ikä	Kesto
ravi	Ryhmä 1: harraste/ työpohjainen raviurheilu-ryhmä	2	1	3	37–58	100 min.
ikä	Ryhmä 2: ikääntyvien naisten käsityökerho	0	11	11	51–84	112 min.
opisk	Ryhmä 3: yliopisto- opiskelijoiden ryhmä	2	3	5	23–29	108 min.
puol	Ryhmä 4: Puolustus- voimissa työskente- levien miesten ryhmä	5	0	5	24–30	65 min.
	Yhteensä	9	15	24	23–84	385 min.

Ryhmiä kokoamisessa tukeuduttiin avainhenkilöihin, jotka kokosivat ryhmän annettujen kriteerien, kuten sukupuolikriteerien, pohjalta. Osassa keskusteluista avainhenkilöt olivat myös itse mukana kokoomassaan ryhmässä. Tarkoitus oli, että ryhmän jäsenet tuntevat toisensa jotakin kautta etukäteen, sillä sen oletettiin helpottavan keskustelua. Haastattelut tehtiin maaliskuun–toukokuun 2017. Ne kestivät reilusta tunnista vajaaseen kahteen tuntiin.

Fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet täyttivät ennen varsinaisen haastattelun alkamista taustatietolomakkeen, jossa tiedusteltiin demografisten tietojen lisäksi, kuinka usein vastaaja käyttää lomakkeessa lueteltuja medioita. Kunkin median kohdalla vastaaja sai valita vaihtoehdoista ”päivittäin”, ”viikoittain”, ”harvemmin”, ”en koskaan”. Lomakkeessa lueteltiin tärkeimmät perinteiset uutismediat ja niiden verkkosivut sekä suosituimmat sosiaalisen median alustat/sivustot. Lomakkeen täyttäjän oli mahdollista lisätä lomakkeeseen käyttämiään medioita, jos ne puuttuivat listasta. Analyysissä taustatietolomake ja haastattelupuhe yhdistettiin merkitsemällä ne samalla koodilla. Näin oli mahdollista vertailla median käyttöä yleensä ja sitä, miten haastateltavat puhuivat haastattelussa väkivallan ja rikollisuuden teemaan liittyvästä median käytöstään.

Ryhmäkeskustelujen tarkoitus oli tuottaa tilanteita, joissa osallistujat arvioivat ja vertaavat kollektiivisesti erilaisia uhkatiedon lähteitä ja mediakäytäntöjä. Keskustelun luonteen oli tarkoitus olla mahdollisimman vapaamuotoinen. Haastateltavia ohjeistettiin, että eri mieltä oli lupa olla eikä puheenvuoroja tarvinnut pyytää. Kysymyksiä sai esittää myös toisille haastateltaville. Koska tarkoitus ei ollut keskustella osallistujien mediankäyttötavoista yleensä, haastattelija pyrki huolehtimaan keskustelun pysymisestä väkivalta-teemassa. Haastatteluissa oltiin kiinnostuneita haastateltavien ajatuksista liittyen nimenomaan fyysiseen väkivaltaan ja sillä uhkaamiseen, väkivaltarikollisuuteen ja katuväkivaltaan. Ryhmähaastattelun aluksi puhuttiin lyhyesti siitä, millaisten tekosten haastateltavat katsoivat olevan jo väkivaltaa. Melko pian haastattelija rajasi keskustelun julkisella paikalla tapahtuvaan fyysiseen väkivaltaan, joten henkinen väkivalta ja syrjintä rajattiin pois. Myös perheväkivalta ja työpaikalla tapahtuva väkivalta rajattiin pois.

keskustelusta, sillä rikosmedian kuluttamisen ei oleteta vaikuttavan niitä kohtaan tunnettuun pelkoon (Smolej & Kivivuori 2006, 214).

Tiedon käsitettä ei lähtökohtaisesti määritelty ja rajattu, vaan sama sisältö voi olla jollekin relevanttia tietoa ja toiselle ei. Haastatteluissa keskusteltiin yhtä lailla siitä, mistä kuulee ensimmäisenä erilaisista väkivaltatapahtumista kuin siitä, minkä laatuista tietoa mistäkin lähteestä haastateltavat arvioivat saavansa. Haastattelutilanteessa erilaisia mediankäyttötilanteita pyrittiin kartoittamaan esimerkiksi kysymällä, millaisia tiedon lähteitä haastateltavat käyttivät paikallisten väkivaltatapahtumien ja toisaalta kauempana tapahtuvien väkivaltatapausten yhteydessä.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja. Kaikissa haastatteluissa käytettiin haastattelurunkoa, joka pysyi pääasiallisesti samanlaisena ryhmäkeskustelusta toiseen. Näin keskustelu pystyttiin fokusoimaan ennalta suunniteltuihin teemoihin. Haastattelurunko koostui kolmesta teemasta. Ensimmäisen teeman tarkoitus oli johdattaa aiheeseen ja tuottaa arvioita väkivallasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Toinen teema käsitteli haastateltavien omia väkivaltakokemuksia ja arvioita riskistään joutua väkivallan uhriksi. Kolmannessa teemassa keskityttiin tiedon lähteisiin. Teeman tarkoitus oli tuottaa arvioita erilaisista väkivaltarikollisuuden tietolähteistä ja mediakäytön tavoista.

Teemoihin liittyvät kysymykset pyrittiin pitämään mahdollisimman avoimina, jotta haastattelu tuottaisi spontaaneja ja myös ennakoimattomia ajatuksia turvattomuuden kokemisesta ja väkivaltatiedon lähteistä. Esimerkiksi väkivallan määrää ja laatua saatettiin selvittää kysymällä ”Millä tavoin väkivalta näkyy Suomessa?” Erilaisten tiedon lähteiden annettiin aluksi käydä ilmi puheesta ilman että haastatteli viittasi mihinkään tiettyyn tiedon lähteeseen. Hän saattoi esimerkiksi kysyä ”mistä tiedät tämän”. Loppupuolella haastatteluja lähteistä alettiin kysyä suoremmin. Tutkimuksen cross-media-näkökulman mukaisesti haastatteluissa ei keskitytty vain uutismediaan. Niissä huomioitiin sosiaaliset verkostot tiedon lähteinä, kuten ystävien jakamat linkitykset erilaisiin mediasisältöihin sekä viestittelyt WhatsApp-ryhmissä.

Väkivalta on teema, joka ei välttämättä ole kaikille luonteva keskustelun aihe. Osa haastateltavista kertoi suhtautuneensa haastatteluun

alun perin arvellen, koska aihe oli niin raskas. Keskustelut sujuivat kuitenkin jouhevasti, ja osa haastateltavista tuntui yllättyvän siitä, miten sujuvasti keskustelu eteni.

Haastattelut litteroitiin niin, että puhujat eroteltiin ja tunnistemerkittiin. Sisältö teemoiteltiin laadullisten aineistojen analyysia ja koodausta tukevaa Atlas.ti-ohjelmistoa käyttäen. Teemoittelu mukaili haastattelurungon jäsentelyä. Raportoinnin yhteydessä esitettävät haastattelusitaatit on editoitu kevyesti niin, että puhekielinen tyyli on säilynyt. Kesken jääneitä sanoja on täydennetty kokonaisiksi, ja täytesanat sekä sanojen toistot on poistettu. Muut sitaateista tehdyt poistot on merkitty näkyviin.

4

UHKAN KOKEMINEN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä luvussa eritellään fokusryhmähaastattelujen pohjalta turvattomuuden kokemusta ja turvattomuuden tunnetta aiheuttavia tekijöitä. Havaintoja peilataan aiempaan kriminologiseen tutkimukseen väkivaltauhan kokemisesta. Ensin pohditaan yksilötekijöitä, kuten ikää ja sukupuolta. Sen jälkeen analysoidaan haastateltavien puhetta erilaisista uhkalle altistavista ympäristöistä, kuten asuinalueista ja riskialttiista tilanteista. Kolmanneksi kuvataan haastatteluissa spontaanisti esiin nousseita, uhkaan liitettyjä tekijöitä, kuten maahanmuutto, päihteet ja järjestäytynyt rikollisuus. Luvun lopuksi pohditaan uhkakokemuksen rationaalisuutta ja irrationaalisuutta sekä erilaisia tapoja suhtautua koettuun uhkaan. Väkivallan pelon yhteyttä erilaisiin rikostiedon lähteisiin tarkastellaan luvussa 7.

Ikä ja sukupuoli

Ihmisten turvattomuuden kokemus yhdistyy usein erityisesti rikollisuuden pelkoon. Tutkimusten mukaan turvattomuuden kokemusta voivat selittää pitkälti yksilötason tekijät, kuten ikä ja sukupuoli. Kaikki pelkokokemuksen vaihtelu ei kuitenkaan selity yksilöiden ominaisuuksilla, vaan myös esimerkiksi rikollisuudesta käytävä julkinen keskustelu selittää rikoksen pelkoa. Keskustelun arvoisena on pidetty erityisesti

kanavoitumisen teoriaa (esim. Kemppainen ym. 2014), jota on kutsuttu myös sijaispelkoteoriaksi (Smolej & Kivivuori 2006). Sen mukaan turvattomuuden kokemukseen voi kanavoitua myös muuta kuin ensi silmäykseltä näyttäisi. Esimerkiksi työttömyyden on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä koettuun rikoksen pelkoon (Smolej & Kivivuori 2006, 220; Kääriäinen 2002), mikä saattaa kertoa siitä, että yleinen epävarmuus, kuten taloudellinen epävarmuus, kanavoidaan rikoksen pelkoon. Turvattomuuden tutkimuksessa on olennaista huomioida tilastonäkökulman ohella asian subjektiivinen eli koettu puoli, sillä pelkokokemus ei aina ole suoraviivaisessa suhteessa tilastoista laskettuihin todennäköisyyksiin.

Iän on todettu useissa tutkimuksissa olevan yhteydessä turvattomuuskokemuksiin niin, että ikääntyessään ihmiset alkavat pelätä enemmän rikoksen uhriksi joutumista. Uudemmat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että iän ja rikoksenpelon välinen suhde on kompleksisempi (Nellis 2009, 120) tai että ikä jopa korreloi negatiivisesti rikoksen pelon kanssa (Callanan & Rosenberger 2015, 331; Dowler 2003, 118). Pelkkä ikä ei ole turvattomuutta selittävä tekijä (Kemppainen ym. 2014, 12), vaan sen vaikutus näkyy yhdessä muiden turvattomuuden kokemukselle altistavien tekijöiden kanssa.

Ikääntyvien naisten haastatteluryhmässä¹ ilmaistiin muita ryhmiä enemmän väkivallan pelkoa, vaikka tutkimusten mukaan fyysisen väkivallan kohtaaminen on suhteellisen vähäistä ikääntyvien keskuudessa (mm. Danielsson & Kääriäinen 2016, 4). Haastatteluissa ikääntyvät kertoivat pelkäävänsä julkisella paikalla etenkin ryöstetyksi tulemista. Medialähteisiin ja tuttavien kokemuksiin perustuen he totesivat, että vanhuksiin, ja etenkin naisiin, kohdistuvat ryöstöt keskellä päivää ovat lisääntyneet.

Vaikka ikääntyvät eivät osanneet nimetä asuinalueensa lähettyviltä paikkaa jota välttäisivät väkivallan pelon takia, pimeä vuorokauden aika muutti myös kodin läheiset kadut turvatomiksi. Ikääntyvät kertoivat, että he eivät mielellään liiku lainkaan kotipihan ulkopuolella pimeään

1 Ikääntyvien pelkokokemuksta voidaan tässä eritellä ainoastaan naisten osalta, sillä haastateltavien joukossa ei ollut ikääntyviä miehiä. Ikääntyvillä tarkoitetaan tässä yli 60-vuotiaita. Ikääntyvien naisten käsityökerhon ryhmäkeskusteluun tosin osallistui myös kerhon 51-vuotias vetäjä.

aikaan. He viittasivat myös kotioven lukossa pitämiseen ja epämaa-
räisten ovella kulkijoiden lisääntymiseen. Pihassa pyörähtämässä käyvät
autot ja puhelut, joissa tarjotaan remonttia, herättävät epäilyksiä suun-
nitteilla olevasta murrosta. Ryöstetyksi tulemisen pelon takia ikääntyvät
välttivät myös pankkiautomaatilla asioimista ilta-aikaan.

Väkivallan pelko pimeään aikaan julkisella paikalla liittyy iän lisäksi suku-
puoleen, sillä naiset myös muissa haastatteluryhmissä kertoivat, kuinka
väkivallan pelko kasvaa pimeään aikaan. Myös Kempainen ja kumppanit
totesivat tutkimuksessaan, että ikä ei yksin selitä haluttomuutta liikkua
yksin ulkona iltaisin. Heidän kyselyssään joka kolmas eläkeläisnainen
– mutta vain joka kymmenes eläkeläismies – kertoi, että ei liiku iltaisin
ulkona (Kempainen ym. 2014, 12).² Naiset siis pelkäävät miehiä
enemmän rikoksen uhriksi joutumista, mutta sukupuolen käyttäminen
taustamuuttujana ei kykene tuomaan esiin, mitä mekanismeja havaitun
yhteyden taustalla on (Callanan & Rosenberger 2015, 325).

Tutkimusten mukaan fyysinen haavoittuvuus lisää rikoksen pelkoa
(Callanan & Rosenberger 2015, 323). Haastatteluissa nuoremmat naiset
kertoivat uskaltavansa liikkua väkivallan uhkasta huolimatta yöelämässä
tai asuinalueellaan ilta-aikaan esimerkiksi koiraa ulkoiluttamassa.
He uskoivat voivansa ainakin yrittää välttää tai kontrolloida uhkaavia
tilanteita esimerkiksi kadun puolta vaihtamalla tai juoksemalla karkuun.
Ikääntyvät naiset puolestaan katsoivat, että he eivät pääse samalla
tavoin väkivallan tekijää pakoon tai pysty vastustamaan hyökkäystä.

*N1ravi: Totta sitä on [pimeään aikaan] valppaampi. Niin kun sanoit
siitä nakkikioskista, että kun vaan tarkkailee niin pystyy välttämään.
Oon mä vaihtanu kulkureittiä. Jos on sattunut öiseen aikaan tuleen,
että kun mä katon että tuolt joku tulee, niin vaihdan. [ikä 49 vuotta]*

*N6ikä: Semmonenkin tulee mieleen, kun kävelee tuolla käsilaukku
tai joku tässä, että mitenkä mä nyt suojelen, jos joku tulee ja nap-
pasee sen. [ikä 80 vuotta]*

2 Kysymysmuotoilu ”Onko kotinne lähistöllä, noin kilometrin säteellä,
jokin alue jota vältätte väkivallan uhan vuoksi”, jota myös Kansallisessa rikos-
uhritutkimuksessa käytetään, on kritisoitu siitä, että kysymyksellä ei pystytty
mittaamaan hyvin tunnepohjaista rikoksen pelkoa. Kysymyksen on väitetty
mittaavan pelon (emotionaalinen reaktio rikokseen) sijaan havaittua riskiä
(kognitiivinen arvio), johon ei aina liity pelkoa. Toisaalta riskin havaitsemisella
on todettu olevan suora yhteys koettuun pelkoon (Lane & Meeker 2003).

län tuoma kokemus laajentaa ajallista perspektiiviä asioihin, minkä vuoksi nykyisyys voi saada merkitystä myös menneestä. Ikääntyvät palasivat haastattelupuheessa vanhojen rikostapausten äärelle ja muistelivat muun muassa sitä, kuinka entisaikaan perheväkivaltaa pidettiin normaalimpana ja siitä vaiettiin. Aiemmin väkivallan teoista ei puhuttu niin paljon, minkä lisäksi media on tuonut väkivaltatapahtumat lähelle. Ikääntyvät olivat havainneet myös ilmiön, josta muun muassa Frank Furedi (1998) on kirjoittanut: lapsia ei enää uskalleta päästää yksin leikkimään ulos, vaan heitä halutaan kontrolloida. Jatkuvasti mietitään, mitä voisi tapahtua, ja kaikki pyritään tekemään mahdollisimman turvallisiksi.

N9ikä: Lasten työ on leikki. Ei ne pääse ulos. Pelotetaan, on susia, on sitä, on tätä. Ei voi tehdä sitä. On leikkipuistoja, ei siellä oo lapsia. Ja sillä ne opetetaan pienestä asti pelkään jotain vastaan tulevaa ihmistä. Mun mielestä se, että jos me annetaan sille pelolle jonkinnäköinen valta itsessä, on se sitten minkä näköinen hyvänsä, niin silloinhan me ollaan jo hyväksytty jossain mielessä se, että sitä on joka puolella.

Nuoret opiskelijat käyttivät vertailukohtana vanhojen aikojen sijasta kokemuksiaan ulkomailla. He järkeilivät riskien todennäköisyyttä itselle ja kokivat Suomen hyvin turvallisiksi maaksi. Samansuuntaisesti puhuivat myös nuoret miehet puolustusvoimista. Yleisestikin miehet kokivat, että väkivallan uhka ei ollut merkittävästi läsnä jokapäiväisessä elämässä, mutta naiset – myös lähes kaikki nuoret naiset – kertoivat turvattomuuden tunteista liikkeudessaan etenkin pimeään aikaan julkisilla paikoilla.

Tutkimusten mukaan naisten turvattomuuden kokemukset eroavat miesten kokemuksista (esim. Smolej & Kivivuori 2006; Finucane ym. 2010; Kahan ym. 2010; Callanan & Rosenberger 2015). Haastatteluihin osallistuneet miehet kokivat väkivallan riskin suurimmaksi yöelämässä baareissa tai niiden lähetyvillä. Myös kyselytutkimusten mukaan miehet joutuvat naisia useammin väkivallan kohteeksi ravintoloissa ja baareissa (mm. Danielsson & Kääriäinen 2016, 8). Moni haastatelluista miehistä ei tosin pitänyt väkivaltaa erityisenä ongelmana ”tavalliselle” suomalaiselle miehelle baari-illan ajanakaan, jos ei ehdoin tahdoin

hakeudu hankaliin tilanteisiin. Baaritappelun vaara arvioitiin jollain tapaa ”vapaaehtoiseksi”, ja tällaiset vaarat tavataan arvioida myös mahdolliseksi kontrolloida (Slovic 1987, 283). Ikä näyttää vähentävän riskiä joutua väkivallan uhriksi yöelämässä, sillä yli 30-vuotiaat haastattavat kertoivat osallistuvansa siihen vähän tai ei lainkaan. Päihteisiin liittyvästä miesten välisestä väkivallasta puhuttiin kansanperinteenä ja osana suomalaisten luonnetta:

M1ravi: *Se on vanha juttu. Ennen vanhaa nakkaris on 20 ihmistä jonos, meet sinne eteen, sanot että köyhät kyykkyy, minä otan eka, niin varma tappelu.*

M3puol: *Alkoholi.*

M2puol: *Varmaan kulttuuriperinteet mä sanoisin.*

M1puol: *Suomalainen luonne.*

On tyypillistä, että miehet eivät kyselytutkimuksissa vastaa kokevansa turvattomuutta (Kemppainen ym. 2014, 12). Haastatteluissa sukupuolten väliset erot olivat ilmeiset, ja moni mies kertoi, ettei osaa oikein pelätä mitään. Naiset puolestaan kuvasivat väkivallan uhkaa, joka on naiselle läsnä julkisilla paikoilla ja yllättävissäkin paikoissa. Nuoret opiskelijanaiset puhuivat, kuinka nainen voi tulla raiskatuksi keskellä kaupunkia, vaikka liikkeellä on paljon ohikulkijoita. Ikääntyvät naiset puhuivat, kuinka voi tulla ryöstetyksi keskellä päivää. Tämän riskin arveltiin myös kasvaneen viime vuosina.

N1opisk: *Mun yks kaveri yritettiin pari vuotta sitten raiskata tossa rautatieaseman alikulkutunnelissa. Siis se, missä kulkee autot edes takas neljä kaistaa.*

N2ikä: *Mun mielestä on lisääntynyt, että käydään lasten ja myöskin vanhusten kimppuun. Keskellä päivää saatetaan ryöstää joku huonosti liikkuva, rollaattorilla kulkeva vanhus.*

Nikä: *Ja naisten yleensä.*

N2ikä: *Ja nimenomaan naisten, vielä enemmän kun miesten. Ei semmosta ennen.*

Tutkimusten mukaan naiset pelkäävät etenkin seksuaalista väkivaltaa.

On arveltu, että seksuaalisen väkivallan uhka heijastuu muita väkivaltarikoksia kohtaan tunnettuihin pelkoihin, kuten että ryöstön pelätään johtavan raiskaukseen. (Callanan & Rosenberger 2015, 321; 324.) Myös haastatteluissa naisten kokema väkivallan uhka liittyi etenkin seksuaaliseen väkivaltaan. Naiset saattoivat välttää etenkin yöaikaan joitain siltoja ja tunneleita väkivallan uhkan vuoksi.

N1opisk: *Sukupuolittunut väkivalta niin sitä on, niin kun kourintaa. Se on tosi karua tai rajua minkälaista se on joskus. Mua on lähetty autolla seuraamaan. Mua on juostu perässä jossain pimeässä puis-tossa silleen, että ite juoksee avaimet nyrkissä. Sitten, sitä huutelua on tosi paljon. Sitä on vaikka minkälaista.*

Kaikki naiset eivät kuitenkaan kokeneet esimerkiksi seksuaalissävyt-teistä huutelua tai seuraan lyöttäytymistä samalla tavalla väkivallan uhaksi. Uhkan kokeminen on yhteydessä subjektiiviseen kokemus-historiaan, mistä syystä ihmiset reagoivat eri tavalla samaan asiaan (Nisbett & Ross 1980, 223–224). Nuoruudessa koettujen todellisten uhkakokemusten jälkeenkin voi kokea olonsa turvalliseksi.

N2opisk: *Mä en tiedä oonks mä kasvanut jossain happy bubblessa, koska mulla ei oo minkäänlaisia samanlaisia. [---] Totta kai ihmiset tulee kännissä, miehet saattaa tulla just jossain yöbusseissa örise-mään. Mut en mä koe sitä väkivallan uhaksi, koska sitten mä lataan suoraan että nyt alapa kalppia, niin kyllähän ne siitä sitten kalppii. Mulle väkivallan uhka tai kokemukset rajoittuu siihen, mitä ite joskus teininä oon kokenu kotikaupungissa. Oon kuullu mitä muut on touhunnut. Ja sitten sitä aiemmin toisen vanhemman ammatin takia [olen] joutunu kokemaan uhkaa, silleen sarjassamme, että et voi oottaa porukoita hakemaan koulusta pihalla, että nyt joku seuraa. Odotat opettajanhuoneessa, että isi tai äiti tulee hakee.*

Turvattomat paikat

Useissa tutkimuksissa on havaittu, että pääosin samat asuinalueet koetaan turvallisimmiksi ja turvattomimmiksi. Rikollisuuden pelot eivät ole suorassa yhteydessä siihen, missä määrin rikoksia todella tapahtuu ihmisten lähiympäristössä. Turvattomuutta voivat aiheuttaa vaaran

ja epäjärjestyksen merkit, kuten ympäristön epäsiisteys tai etninen erilaisuus, jotka tulkitaan vaaran merkeiksi. (Kempainen ym. 2014; Kääriäinen 2002, 215.) Kriminologiassa puhutaan julkisen tilan häiriöistä (*public disorder, incivilities*), jotka vaikuttavat paitsi ihmisten turvallisuuden tunteeseen myös rikosten määrään. Fyysinen ympäristökin siis viestii turvallisuudesta tai sen puutteesta sekä potentiaalisille uhreille että tekijöille (Kivivuori 2013, 316-318).

Haastateltavat kertoivat tuntevansa olon turvalliseksi nykyisessä asuinympäristössään. Joillain oli aiempia kokemuksia asumisesta naapurustossa, jossa oli perheväkivaltaa ja huono-osaisuutta, mutta näiltä alueilta oli kuitenkin ”päästy” pois tai muuten vain oli muutettu pois.

N11ikä: Kyl pisti miettimään, että pitäisköhän tästä muuttaa [---]. Kyllä siellä hissi oli, mutta kun ei aina ollu varma, että pääseekö hissistä ulos. Siinä saatto joku olla poikittain nukkumassa hissien oven edessä, tai sitten oven takana, että jalkoja piti aina siirtää, että saa oven auki. Mut sitten mun työmaa muuttui, niin pääsin sieltä pois.

M1puol: Nuorempana kun asui vielä kotona, niin rappukäytävän välityksellä, jos ei nyt suoraan nähty, mutta kuuli kyllä väkivaltaa. Kun siinä asu välillä alakerrassa niitä ongelmatapauksia. Sai välillä kuulla, että huudetaan apua ja mennään naapuriin turvaan.

Kun haastatteluissa keskusteltiin, miksi joku asuinalue saa huonon alueen leiman, esiin nousivat erityisesti rikostaso (henkirikosten määrä, selvittämättömät henkirikokset) sekä alueen sosioekonominen huono-osaisuus (kaupungin vuokratalot, maahanmuuttajien suuri määrä). Käsitykset alueen huonosta maineesta eivät aina perustuneet omiin kokemuksiin. Esimerkiksi Tampereelle muuttanut tuttava oli osannut nopeasti kertoa haastateltavalle levottomat alueet uudessa kotikaupungissaan. Toinen haastateltava kertoi, miten tieto huonoista asuinalueista tulee paikkakuntalaisille ”jo perimästä”, ja tämä tieto leviää myös paikkakunnalle muuttaville uusille asukkaille. Myös median vaikutus asuinalueiden maineeseen tunnistettiin.

N10ikä: Voi olla että on hullutuksia päässä, mutta jos jossain on tapahtunu selvittämätön rikos, niin kun Tesomalla on tapahtuntu tää puukotus, niin kyllä mä aina ajattelen, että onkohan siellä kivaa asua

tai saakohan sieltä helposti asuntonsa myytyä [naurua]. Jotenkin se koko paikka leimautuu sellaseksi.

N3ikä: *Se kuvaa sitä, et siellä on sitä jengiporukkaa.*

N10ikä: *Niin että siellä on jotain pahaa tapahtunut. [---] Jotenkin se jää tänne päänuppiin sieltä tiedotusvälineistä se.*

Ikääntyvät puhuivat turvattomista paikoista muita haastateltavia enemmän omaisuuden näkökulmasta. He puhuivat asuntojen arvosta, ”grynderialueesta” ja ”kovan rahan talosta”. Ikääntyvien ryhmän kotikuntaan oli rakenteilla taloja, joihin tuli runsaasti pieniä asuntoja. He pohtivat, millaisia ihmisiä asuntoihin mahdollisesti muuttaa. Pieniä asuntoja annetaan yleisemmin vuokralle, mikä oli herättänyt huolta rikollisuuden lisääntymisestä, jos asuntoihin muuttaa marginalisoituneisiin ryhmiin kuuluvia. Ikääntyvät pohtivat, että pieniin asuntoihin ei tule asukkaiksi ainakaan lapsiperheitä mutta opiskelijoita niihin toki saattaa muuttaa.

Kääriäisen (2002) tutkimuksen mukaan turvattomuus kasaantuu alueille, joille huono-osaisuus muutenkin kasaantuu. Ne, joilla on mahdollisuus, hakeutuvat pois pelottavasta tai epämiellyttävästä asuin-ympäristöstä. Huono-osaisimmat puolestaan joutuvat vetäytymään lähiympäristönsä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Haastateltavat tunnistivat asuinkunnissaan alueita, joihin huono-osaisuus on kasautunut. Maineet ovat melko pinttyneitä, mutta he kertoivat, että asuinalueiden maineissa tapahtui myös muutoksia parempaan suuntaan. Esimerkiksi levottomassa maineessa aiemmin olleella asuinalueella asuvat tuttavat olivat kertoneet vastoin yleistä käsitystä, että he viihtyivät asuinalueella hyvin eivätkä pelänneet siellä.

Opiskelijoille oli tärkeämpää asunnon keskeinen sijainti ja viihtyvyys kuin asuinalueen hintataso tai maine sinänsä. Tähän voi vaikuttaa se, että heille ei ole välttämättä juuri kertynyt asunto-omaisuutta. He kertoivat arvostavansa sitä, että asuinalue ei ole liian kaukana keskustasta ja paikoista, joissa he käyvät. Opiskelijatkin kertoivat, että he eivät halua asua epäsiisteillä ja levottomilla asuinalueilla. Syynä ei ollut väkivallan uhka itselle vaan se, että alueen ränsistynyt olemus, päihteiden käyttö ja perheväkivalta tekevät alueesta epäviihtyisän ja epämiellyttävän asua.

N1opisk: *Ei mulla kyllä turvallisuus oo semmonen, minkä mukaan muuttaa tai miettii asuinaluetta. Kyllä se on vaan se, että lokaatio lokaatio lokaatio, ja että onko ihan jees kämppä.*

M1opisk: *Niin. Mäkin oon kuullu Nekalasta ikäviä tarinoita. Että en välttämättä itse mieluusti muuttaisi vaikka Nekalaan, mutta ei se liity siihen turvallisuuteen. Siis en muista syistä.*

K: *Mitä ne muut syyt sitten on?*

N2opisk: *Se paikka on ränsistynyt.*

M1opisk: *No joo just täntyyppisiä asioita. Tai kuinka viihtyisä on.*

Puolustusvoimista kootun ryhmän jäsenet edustivat hekin nuorempaa sukupolvea, mutta he korostivat opiskelijoita enemmän asuinalueen maineen merkitystä asuinpaikan valinnassa. Jotkut heistä kertoivat, että eivät halua asua ”levottomilla” alueilla, maahanmuuttajalähiöissä tai paikoissa, joissa on paljon vuokrataloja. Yksi heistä kuitenkin kertoi, että asuinalueen huono maine ei välttämättä ole ratkaiseva asunnon valitsemisessa.

M4puol: *Jos mulla ois asunto hakusessa ja jossain paikkaa on asunto tarjolla, vaikka se ois huono maine, niin mua ei niin kauheesti jännitä se, enkä menetä yöuniani väkivallan tai minkään hälinän muunkaan takia. Mulla se ei oo niin iso kriteeri.*

Useiden tutkimusten mukaan kaupunkiympäristössä koetaan yleisemmin turvattomuutta kuin maaseudulla (Kemppainen ym. 2014). Haastatteluissa näkyi selvästi ajatus, että pienemmillä paikkakunnilla voi naapuriin olla matkaa, mutta turvattomampaa on suurissa kaupungeissa, erityisesti ihmisjoukkojen keskellä. Ihmisjoukot voivat saada välttämään jotain paikkaa tai vaihtamaan kadun puolta yksin liikuttaessa. Pelottava porukka voi koostua maahanmuuttajista, mutta myös esimerkiksi nuorisosta.

N1ravi: *Tiesi viikonloppuna tiettyjä levottomia aikoja, niin [puisto] saatto olla, että sinne keräänty semmosia massoja, ettei menny sinne. Vältti sitä.*

N2ikä: *Jos ainakin iltasin liikkuu pimeellä, niin kyllä vähän seuraa ympärilleen, että liikkuuko joku perässä. Tai kun yksin liikkuu ja*

joku tulee vastaan, joku poikajoukkio tai joku mikä tahansa isompi ryhmä, niin kyllä sitten on vähän, aika laillakin varuillaan.

Haastateltavat puhuivat siitä, kuinka pienellä paikkakunnalla ihmiset tuntevat toisensa. Jos et itse tunne jotain henkilöä, niin joku muu tuntee. Zygmunt Bauman (1999, 52) on kirjoittanut siitä, kuinka kaupungin fyysinen ja henkinen läheisyys eivät välttämättä limity. Henkinen läheisyys on kykyä tuntea yhteenkuuluvuutta, ja siihen liittyy yleensä myös empatia, eli kyky ja valmius kuvitella itsensä toisen ihmisen tilanteeseen ja katsella asioita toisen ihmisen silmin. Kaupungeissa voidaan elää fyysisesti lähekkäin mutta henkisesti etäällä. Toisaalta yksi haastateltava mies kertoi pienestä kotipaikkakunnastaan, jossa näkee usein tappeluita ja jossa ”painitaan aina pilkun jälkeen”. Usein nähdyistä tappeluista huolimatta hän ei pelkää kotipaikkakunnallaan, sillä siellä kaikki on tuttua ja turvallista, ja siellä ei todennäköisesti käy itselle mitään. Ulkopaikkakuntalaiset voivat pienemmällä paikkakunnalla olla niitä, jotka tuottavat uhkaa ja jotka joutuvat tappeluihin. Ulkopaikkakuntalaiset voisivat edustaa Baumanin (1999, 53) tarkoittamia ”heitä”, joihin asennoidumme eri tavoin ja joita kohtaan käyttäydymme eri tavoin. ”Me” puolestaan edustaa ryhmää, johon itse kuulumme, ja jossa olo tuntuu turvalliselta ja kotoisalta.

Uudet uhat

Bauman on puhunut yleistyneestä ja abstraktista epävarmuudesta, joka kanavoidaan helpommin käsiteltävään ja konkreettiseen muotoon, kuten ennakkoluuloisuuteen ”muukalaisia” kohtaan. Tarve säilyttää rajat muuttumattomina, koskemattomina ja jyrkkinä johtuu halusta säilyttää järjestys. Urbanissa yhteiskunnassa väestöntiheys on kuitenkin suuri, ihmiset liikkuvat paljon ja tapaavat monia tuntemattomia ihmisiä. Elämme muukalaisten keskuudessa, joiden joukossa olemme itsekkin muukalaisia. Muukalaiset eivät ole osa ”meitä” eivätkä ”heitä”, eivät ystäviä eivätkä vihollisia. Emme tiedä, mitä heistä tulisi ajatella, mitä odottaa heiltä ja kuinka käyttäytyä heitä kohtaan. Epävarmuus saa välttämään sosiaalisia kontakteja heidän kanssaan. Se on myös omiaan estämään välttämättömän fyysisen läheisyyden muuttumisen henkiseksi läheisyydeksi. (Bauman 1999, 71; 80–81.)

Myös Frank Furedi (1998) on kirjoittanut siitä, kuinka ihmisten kasvanut riskitietoisuus liittyy epävarmuuden kokemiseen sekä ajatukseen ihmisten kyvyttömyydestä tehdä kovinkaan paljoa kohtaamilleen ongelmille. Sosiaalisten roolien jatkuva muokkautuminen sekä epävarmuus siitä, mikä on oikein ja mikä väärin, ruokkivat epävarmuutta tulevaisuutta kohtaan. Epäselvyydet sopivista tavoista käyttäytyä toisiamme kohtaan luovat riski-ilmapiiiriä. Jatkuvat varoitukset erilaisista riskeistä voivat lisätä epäluuloa tuntemattomia kohtaan ja saada liioittelemaan rikollisuuden ja muiden vaarojen aiheuttamaa uhkaa omalle turvallisuudelle. (emt. 68–70.)

Haastatteluissa nousi esiin, kuinka väkivallan uhkaa voi olla vaikea tunnistaa. Ikääntyvät puhuivat kohteliaista pukumiehistä, jotka ryöstävät. Ennakoimatonta uhkaa edustivat myös arvaamattomat mielenterveyshäiriöistä kärsivät, huumeiden käyttäjät ja sekakäyttäjät. Sekavassa tilassa vastaan kävelevät voivat yllättäen puukottaa tai ampuu. Sen sijaan puiston penkillä istuskelevat ”vanhan liiton juopot” tai kaupan edustalla olevat ”rehvelit” koettiin harmittomiksi. He saattavat korkeintaan jutustella lämpimikseen mutta antavat muuten olla rauhassa. He saattavat olla myös jollain tasolla tuttuja.

Nikä10: Eihän niitä alkoholisoituneita tarvinnu pelätä. Nehän oli semmosia vähän vitsejä kaikille ja hauskoja tapahtumia, että mitä hullua ne keksi. Ei ne välttämättä ollu väkivaltaisia. Mun mielestä nykyään se pelko [on] just se, että kun ei tiedä kuinka joku käyttäytyy. Eikä näe päältä, että mitä toinen ajattelee.

Huumeidenkäyttäjien ja sekakäyttäjien arvaamattoman käytöksen lisäksi maahanmuuttoon ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvä väkivalta huolestutti monia haastateltavia. Moottoripyöräkerhot ja järjestäytynyt rikollisuus mainittiin spontaanisti kolmessa haastattelussa neljästä. Ne arvioitiin uusiksi, rankoiksi ja usein katu-kuvasta piilossa oleviksi väkivallan ilmentymiksi. Erityisesti ikääntyvät kokivat moottoripyöräjengit uhkaaviksi, mutta jotkut haastateltavat totesivat, että järjestäytyneistä rikollisjengeistä ei ole uhkaa ulkopuolisille. Ne ”ei mummoja ryöstele tuolla”, vaan takana on muu, suunnitelmallisempi intressi. Rikollisjengien toimintaan ei haluttu puuttua, vaan mieluummin pysyttiin kasvottomana niitä kohtaan. ”Normaali suomalainen” ei joudu niiden kanssa tekemisiin, jos ei ”tee jotain”.

Joidenkin haastateltavien suhtautuminen moottoripyöräjengeihin oli kaksijakoinen. Eräs haastateltava kertoi, kuinka moottoripyöräjengi pitää jollain tavallaan järjestystä yllä paikkakunnalla. Se oli toimittanut kaksi huumeiden käyttäjää pois kylältä. Myös toisessa haastatteluryhmässä tuli esiin, että moottoripyöräkerhon tulo paikkakunnalle oli vähentänyt pikkurikollisuutta. Pienellä paikkakunnalla saatetaan myös kokea, että moottoripyöräjengin jäsenet kuitenkin tunnetaan jollain tasolla, koska he ovat paikallisia.

N1ravi: Se muutti musta katukuvaa silleen, että ne pitää sen homman jotenkin niin hanskassa, että epämääräinen siellä-täällä-rikollisuus on hävinny. Ne jotenkin järjestäytyy niin tarkkaan.

M2puol: En mä koe niitä taas henkilökohtaisesti mitenkään tietenkään uhkana, koska ite taas tietää, että ne on paikallisia. Niitten kanssa kun ei oo missään tekemisissä.

Järjestäytyneen rikollisuuden lisäksi maahanmuutto nousi esiin kolmessa ryhmässä neljästä asiana, jonka katsottiin lisänneen väkivallan tai vähintäänkin epäjärjestyksen uhkaa. Erityisesti ryhmässä liikkuvat miespuoliset turvapaikanhakijat voivat tuoda epämukavan olon. Moni haastateltava oli huolissaan liian erilaisista kulttuureista ja siitä, että jotkut nuoret maahanmuuttajamiehet eivät kotoudu Suomeen vaan elävät eristyksissä omassa kulttuurissaan. He saattavat syyllistyä väkivaltaan ja muihin rikoksiin. Moni haastateltava oli huolissaan myös siitä, miten lisääntynyt maahanmuutto vaikuttaa naisten asemaan maassa, jossa sukupuolten tasa-arvon rakentamisella on pitkät perinteet.

N5ikä: Mä en tiedä onks tää nyt oikee asia puhua, mutta tästä islaminuskosta, kun sitä yritetään tänne Suomeen. Ja kun ne on sitä mieltä ne islamilaiset nuoret miehet ja muut, että naisella ei oo mitään arvoa. Naiselle saa tehdä ihan mitä vaan. Tää on pelottava tunne. Eihän Suomessa voi tapahtua niin, että semmonen uskonto valtaa alaa sillai, kun tää on kumminkin ajanu naisten asiaa ensimmäisenä maailmassa, tasa-arvoa. Se on pelottava asia kyllä.

Huolta herätti myös maahanmuuton lisääntymisen myötä syvenevä asuinalueiden eriytyminen. Maahanmuuttajavaltaisuus asuinalueella

voi johtaa levottomuuksien ja ongelmien lisääntymiseen. Haastateltavat kertoivat Ruotsin maahanmuuttajavaltaisista lähiöistä, joihin poliisi ei enää uskalla mennä.

M2ravi: *[Nämä] Ruotsin tapaukset tietysti mua vähän pelottaakin siinä vaiheessa, että rupeeko kehittyyn näistä, oli ne somalitaustasia tai sitten näitä maahan muuttaneita, niin tämmösiä ryhmittymiä. Ja rupeeko muodostuun alueita, joille ei kantasuomalaiset voi oikein mennäkään.*

M1puol: *Ei tuu Suomesta kyllä mieleen semmosta aluetta, mihin ei tee mieli mennä, edes ajaa läpi tyyliin.*

M3puol: *Se et jos tunnet, että oot itse ainut skandinaavin näkönen henkilö siellä, ja sitte tämmösiä jengejä siellä.*

Opiskelijoiden ryhmässä oli maahanmuuton mukanaan tuomista uhkista erilainen näkemys. He katsoivat, että suomalaiset ovat enemmän uhka maahanmuuttajille kuin maahanmuuttajat suomalaisille. He totesivat, että uutismedialla on ollut merkittävä rooli siinä, että moni suomalainen kokee turvapaikanhakijat uhkaksi. Uutisoinnilla on luotu vastakkainasetteluja ihmisten välille, minkä lisäksi turvapaikanhakijat esitetään toistuvasti turvallisuuden kontekstissa. Opiskelijat nostivat spontaanisti esiin myös viharikokset. He olivat huolestuneita Suomessa lisääntyneestä polarisoitumisesta ja henkilön etniseen alkuperään liittyvän väkivallan lisääntymisestä.

Kaikki haastateltavat eivät olleet kovin huolissaan vihapuheesta ja rasismista, vaikka niitä ei välttämättä hyväksyttykään. Puolustusvoimista koostetussa ryhmässä pohdittiin, rajoittaako vihapuhe-keskustelu jo liikaa sananvapautta. Raviurheilun parista koostetussa haastattelu-ryhmässä eräs pohti natsi-Saksaan viitaten, voisiko joku lähteä suunnitelmallisesti hyödyntämään äärioikeistolaisen ideologian vetovoimaa. Hän ei pitänyt tätä kuitenkaan Suomessa kovin todennäköisenä uhkana, koska elämme oikeusvaltiossa.

M2ravi: *Justiin luin jostain Aamulehdestä oli juttua, että mitenkä tunne ohjaa nykypäivänä, niin tässä se tunne lähtee ohjaan, ja sillä on aika arvaamattomat voimat siinä mielessä. Suomessa on kuitenkin tällänen oikeusvaltioperiaate tosi vahva, ja jotenkin kuitenkin*

ajattelisin, että täällä se pystytään pitään aisoissa, mutta tietysti jos tulee oikein semmonen kansanlumoojatyyppi.

David Altheide on kuvannut, miten aiemmin pelättiin luonnon katastrofeja, tauteja ja Jumalaa. Nykyään pelko on siirtynyt sosiaalisiin suhteisiin, ja keskeiseksi on tullut rikoksen ja terrorismin pelko. (Altheide 2002, 26–27.) Tuntemattomuus ja pelottavuus ovat keskeiset riskin havaitsemisen ulottuvuudet, kun ihmiset, joilla ei ole erityistä asiantuntemusta aiheesta, arvioivat riskin suuruutta. Mitä kauempana riski on omasta kokemuspieristä ja mitä tuntemattomampana ja pelottavampana sitä pidetään, sitä suuremmaksi riski arvioidaan ja sitä voimakkaampia toimia riskin hallitsemiseksi ollaan valmiita ehdottamaan. Riskin tuntemattomuutta lisää muun muassa se, että riskin seurauksia on vaikea havaita. Riskin pelottavuutta lisäävät muun muassa sen kontrolloimattomuus ja tappavuus. (Slovic 1987, 283.)

Tuntemattomuuden ja pelottavuuden asteikolla mitattuna ei ole kummallista, että terrorismin riski saatetaan arvioida suureksi. Moni haastateltava arvioi, että terrori-iskua ei ole Suomessa vielä tapahtunut, mutta se tulee tulevaisuudessa tapahtumaan.³ Terrori-iskun väistämättömyydestä huolimatta sen tuoma uhka oli mahdollista etäännyttää omasta elämästä, eikä sitä nähty välittömäksi uhkaksi Suomelle. Jotkut näkivät Suomen (vielä) niin takapajulana tai sivussa ”isommista sotkuista”, että terroriuhka ei siksi ole Suomessa vielä todellinen. Jotkut pohtivat terrorismin uhkaa enemmän itsensä kannalta. He eivät olleet terrorismista kovin huolissaan sen takia, että terrorismin uhkan katsottiin koskevan lähinnä esimerkiksi lentokenttiä, jossa liikkuu eri kansallisuuksia. Opiskelijat kuvasivat todennäköisyyttään joutua terrori-iskuun marginaaliseksi. Median katsottiin ruokkivan terrorismin pelkoa, ja terrorismin pelkoa Suomessa pidettiin jopa uskomattomana.

3 Kaikki haastattelut tehtiin ennen Turussa elokuussa 2017 tapahtunutta puukotusta, jota esitutkinnassa on tutkittu terroristisena rikoksena.

Rationaalinen ja irrationaalinen uhkakokemus

Viimeaikainen tutkimus on tehnyt eroa rikoksen pelon ja toisaalta havaitun rikoksen riskin välille (Callanan & Rosenberger 2015, 326). Pelon *tunne* voidaan erottaa *tietopohjaisemmasta* arviosta joutua väkivallan uhriksi. Todelliseksikaan arvioitu riski ei aina muutu peloksi, ja toisaalta pelkoja voivat aiheuttaa varsin irrationaaliset asiat. Fokusrhythmähaastatteluiden avulla voidaan yrittää eritellä uhkan kokemista, kun taas kyselytutkimuksilla voi olla vaikea tavoittaa tunnepohjaista pelkoa. (Lane & Meeker 2003.)

Ihmiset reagoivat eri tavalla samaan asiaan, koska jokaisella yksilöllä on oma kokemushistoriansa ja tulevaisuuden tavoitteensa. Pelkoalttiut on myös yksilön persoonallisuuden piirre. (Mustonen 2009, 138; Nisbett & Ross 1980, 223–224.) Esimerkiksi turvallisuusviranomaisien näkyvä läsnäolo yleisötapahtumassa voi lisätä yhdessä yksilössä turvallisuuden tunnetta ja toisessa uhkan tunnetta. Pelko on asennoitumista maailmaan. Pelko on tunne siitä, että olemme todellisia tai mahdollisia uhreja. (Altheide 2002, 178.) Pelolla voi olla todellisia vaikutuksia ihmisten toimintaan. Toisaalta esimerkiksi ilmastonmuutos on aiheena sellainen, joka on helppo etäännyttää itsestä ja omasta elämästä. Ihmisten kyky ja halu toimia ilmastonmuutoksen riskeistä saamansa informaation mukaisesti on usein epävarmaa (Jensen 2017, 12). Sen sijaan väkivallan uhka on helpompi kokea välittömäksi. Se vetoaa tunteisiin ja saa toimimaan.

N3opisk: Miks me ei pelätä pekonia? Kun miettii suomalaisten sydänsairauksia tai perheväkivaltaa, niin ei me pelätä tämmösiä asioita samalla tavalla, vaikka ne tappaa ihmisiä massoittain.

Pelon tunteita voivat herättää asiat, jotka todellisuudessa ovat itselle pieni riski. Jotkut haastateltavat puhuivat pelkojen irrationaalisuudesta. Opiskelijat pohtivat sitä, miten he eivät ole juuri pelänneet ulko-mailla todellisissa vaaratilanteissa, vaikka he saattavat tuntea pelkoa Suomessa pimeässä metsässä. Ulkomailla koetut todelliset vaaratilanteet suhteutetaan eri tavoin kuin jos ne olisi koettu Suomessa. Ikääntyvien ryhmässä huppupäiset ihmiset herättivät pelon tunteita, vaikka he samalla totesivat, että eivät kaikki huppupäiset ole todellisuudessa

uhka. He pohtivat, olisiko mielikuva syntynyt siitä, että turvakameraku-
vissa rikoksen tekijä on usein peittänyt kasvonsa hupulla.

N6ikä: *Mun tuli vaan mieleen, kun äsken puhuttiin niistä huppupäi-
sistä, niin mua pelottaa kaikki joilla on huppu, kun mä aina aattelen,
että ne on rikollisia.*

N8ikä: *Mullakin oli äsken [huppu päässä] [naurua].*

N6ikä: *Vaikka olis ihan joku kiva koulupoika, tommonen lukiolainen
menis vaan huppu päässä, niin tulee aina mieleen, että apua, hup-
pupäinen.*

Jotkut haastateltavat pohtivat järkevää tapaa reagoida riskeihin. Ikään-
tyvien ryhmässä nousi esiin ajatus, että pitäisi suhtautua rennommin
mutta ei uskalleta. Esimerkiksi lasten olisi hyvä päästä leikkimään met-
sään, mutta ei oltu varmoja uskaltaako nykyään niin tehdä. Toisessa
haastatteluryhmässä nainen pohti, miten lähelle tullut vastaanotto-
keskus herättää pelon tunteita, vaikka kuinka ”yrität olla humaani ja
ajatella”. Voi olla, että olettaamus tunteista yksilön sisäisinä ja yksilön
kontrolloitavissa olevina asioina johtaa pohtimaan, onko koettu pelko
perusteltua. Pitäisikö pelon tunteet sivuuttaa tai vain rohkaistua?

Yksi reagointitapa, joka tuskin on monelle mahdollinen, on oppia
elämään riskien kanssa ilman pelkoja. Eräs haastatelluista kertoi, miten
hän on elänyt riskeistä huolimatta vailla pelkoa tai hyvään onneen
luottaen.

M1ravi: *En mä oo ikinä pelänny mitään. Oon mä keikkunu tuolla
maailmalla yksinäänkin monta kertaa. Välillä huonommas,
paremmas hapeskin ollu. Ei mulle ikinä käyny mitään. Tai sit mulla
on ollu vaan niin hyvä tuuri.*

5

MEDIAKÄYTÄNNÖT JA RIKOSTIEDON LÄHTEET

Mediakäytäntöjä käsittelevässä alaluvussa tarkastellaan ensin haastateltavien täyttämien taustatietolomakkeiden pohjalta tapoja käyttää perinteisiä ja uusia tietolähteitä. Toiseksi kuvataan nelikentän avulla erilaisia konteksteja, joissa ihmiset kohtaavat ja käyttävät rikostietoa. Kolmanneksi pohditaan, millaisia merkityksiä fokusryhmähaastattelut antoivat moninaisille rikostiedon lähteille ja mikä kunkin lähteen erityinen relevanssi oli haastateltavien mediarepertuaareissa.

Mediakäyttö taustatietolomakkeen perusteella

Haastateltavilta tiedusteltiin taustatietolomakkeella heidän mediankäyttötottumuksistaan.⁴ Taustatietolomakkeella kerättyjen tietojen perusteella useimpien haastateltavien rutiininomainen median käyttö oli varsin monikanavaista. Jotkut ikääntyvät eivät käyttäneet internetiä, mutta useimmille fokusryhmien jäsenistä se oli tärkeä rikostiedon lähde. Monet haastatelluista kertoivat seuraavansa rutiininomaisesti niin printtilehtiä, radiota, tv-uutisia kuin journalistisia verkkosivustoja.

4 Vastaajien vähäisen määrän takia lomakkeen tuloksia ei ole mielekästä analysoida määrällisesti. Kuvailemme siksi taustatietolomakkeen antia vain laadullisesti.

Useiden eri puolilla maailmaa tehtyjen tutkimusten mukaan aikuisväestössä on pieni määrä ihmisiä, jotka eivät ole kiinnostuneita perinteisistä uutisista (Webster 2014, 161). Etenkään nuoret eivät enää välttämättä tunne tarvetta seurata uutisia, sillä he saavat tietoa tärkeistä ilmiöistä sosiaalisten kontaktiensa kautta (Meijer 2007). Taustatietolomakkeiden perusteella yksi haastateltava ei seurannut edes viikoittain mitään journalistista mediaa mutta ei rutiininomaisesti myöskään mitään tiedusteltua sosiaalisen median kanavaa. Haastattelussa hän kertoi hakevansa tietoa ”internetistä” ja käyttävänsä television sijaan tietokonetta. Toinen haastateltava ei seurannut päivittäin mitään journalistista kanavaa, mutta viikoittain hän seurasi joitain journalistisia verkkosivustoja ja radiouutisia. Nämä molemmat haastateltavat olivat alle 30-vuotiaita.

Televisiouutisilla on keskeinen rooli useimpien haastateltavien rutiininomaisessa median käytössä. Kaikki yli 30-vuotiaat ilmoittivat katsovat päivittäin uutiset televisiosta, mutta muutama alle 30-vuotias haastateltava ilmoitti katsovansa televisiouutiset ainoastaan harvemmin. Lisäksi moni ilmoitti kuuntelevansa radiouutiset vähintään viikoittain. Myös painetut sanomalehdet kuuluvat useimpien päivittäiseen tai viikoittaiseen uutisdieettiin, mutta muutamat haastateltavat ilmoittivat seuraavansa painettuja sanomalehtiä ainoastaan harvemmin. Journalistiset verkkosivustot kuuluvat monen päivittäiseen tai viikoittaiseen uutisdieettiin.

Utissyklin nopeutuminen on muuttanut ihmisten mediankäyttötottumuksia siten, että televisiouutisilla ei ole joillekin enää merkitystä ainakaan nopeana tiedon lähteenä. Jotkut nuoret haastateltavat myös kuvasivat, että heillä ei ole aikaa vain istua television ääressä.

N10pisk: Mä ite en hirveesti katso tv-uutisia. Jos mä katson kello 22 illalla, niin se on myöhään nykypäivänä, koska jos jotain tapahtuu 14.02, niin 14.03 yleensä on jo joku tieto asiasta. Ihan tarkkaan että mistä, niin kyllä uutissovellukset puhelimessa, ja kun niistähän tulee joskus ihan semmonen ilmoituspalkki, että jos jotain isompaa uutista on. Sitten totta kai Facebookiin kun jakaa kaikki, tai Twitteriin, kun kaikki viranomaisetkin käyttää niitä tiedotuskanavina.

Ikääntyvien verkon käyttö painottuu tyypillisesti tiedon etsimiseen ja uutissivustojen lukemiseen, kun nuoret puolestaan käyttävät verkkoa monipuolisemmin eri tarkoituksiin (Suomen virallinen tilasto 2015; Cardoso 2006, 373). Haastateltavien sosiaalisen median käytössä oli eroja. Twitteriä ilmoittivat käyttävänsä etenkin nuoret opiskelijat, mutta toisaalta puolustusvoimissa työskentelevien nuorten miesten ryhmässä kukaan ei ilmoittanut käyttävänsä Twitteriä. YouTuben käyttö oli yleisempää nuorempien haastateltavien keskuudessa. YouTubea saatettiin seurata esimerkiksi ulkomaisten uutismedioiden tuottamia uutisia. Facebookia käytettiin yleisesti kaikissa fokusryhmissä, mutta ikään-tyivistä jotkut eivät käyttäneet sitäkään. Suomi24-keskustelufoorumi ei ollut kenellekään merkittävä päivittäisessä käytössä, ja vain kaksi ilmoitti käyttävänsä sitä viikoittain. Kaksi haastateltavaa 24:sta ilmoitti taustatietolomakkeessa seuraavansa MV-lehteä päivittäin tai viikoittain, ja neljä haastateltavaa ilmoitti lukevansa sitä harvemmin. Lisäksi osa kertoi haastattelussa käyneensä joskus katsomassa, millaisesta sivustosta on kyse. Haastateltavien joukossa oli myös pari ihmistä, jotka eivät olleet MV-lehdestä kuulleetkaan. WhatsAppin käytöstä ei kysytty erikseen taustatietolomakkeessa, mutta sen merkitys tiedon lähteenä tuli esiin nuorimpien haastateltavien puheessa.

Taustatietolomakkeessa lueteltujen mediakanavien lisäksi haastateltavien oli mahdollista lisätä lomakkeeseen tärkeitä pitämiään media-kanavia, jos ne puuttuivat listasta. Yksi haastateltava oli lisännyt Instagramin, yksi aikakauslehdet ja yksi kansainväliset lehdet. Ulkomaiset mediat nousivat esiin joissain haastatteluissa mediakanavina, joista saatetaan hakea tietoa esimerkiksi ulkomailla tehdyistä terroriteoista.

Rikostiedon kohtaamisen tavat

Median käyttöä on verrattu ostosten tekemiseen supermarketissa (Schrøder 2015) tai näyteikkunaostosten tekemiseen (Cardoso 2006). Käyttö voi perustua joko käyttäjän omaan kiinnostukseen, tiedon etsimiseen ja valintaan (pulled content) tai sitten passiivisempaan tarjottujen sisältöjen kulutukseen (pushing content). Suuri osa mediasta tavoittaa yleisönsä ilman yleisön erityistä aktiivisuutta. Media ”työntää” jatkuvasti asioita yleisöjään kohti. (Webster 2014, 16.)

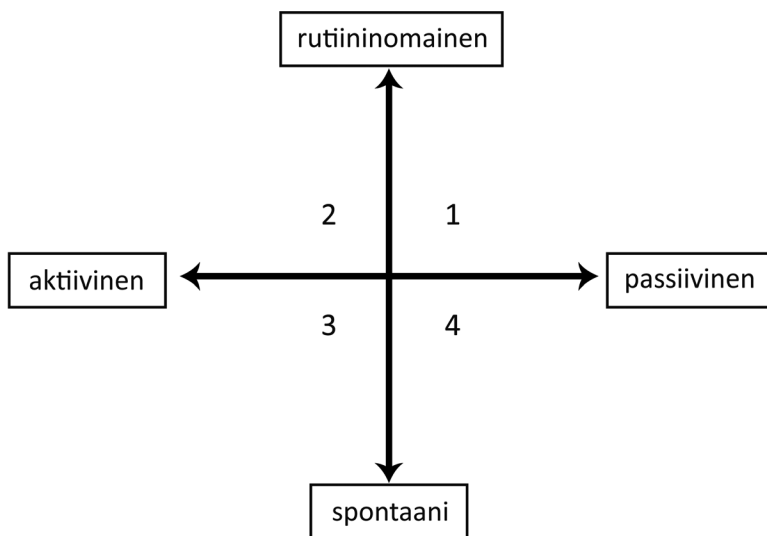
Ihmiset eivät käytä mediaa tyhjiössä, vaan median relevanssi on vahvasti sidoksissa käytön sosiaaliseen kontekstiin (Hasebrink & Hepp 2017; Heikkilä ym. 2010; Couldry ym. 2007). Lisäksi median relevanssi on sidoksissa myös temaattiseen kontekstiin. Esimerkiksi rikostiedon lähteenä yhdet mediat voivat olla relevantimpia kuin toiset.

Kyselytutkimuksissa on todettu, että verraten suuri osa väestöstä ottaa vastaan rikostietoa medioista tai altistuu rikossisällöille tahtomattaan. Vuoden 2003 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa 72 prosenttia aikuisväestöstä ilmoitti lukevansa iltapäivälehtien etusivuja tai lööppejä säännöllisesti tai usein ja 35 prosenttia katsoi niiden olevan itselleen tärkeä rikostiedon lähde. Myös lapset ja nuoret kohtaavat usein rikosuutisointia; vuonna 2002 tehdyssä tutkimuksessa 70 prosenttia Helsingin 15–16-vuotiaista nuorista kertoi lukevansa iltapäivälehtien etusivuja tai mainosjulisteita melko usein tai säännöllisesti (Smolej & Kivivuori 2008, 213). Nämä tiedot edeltävät sosiaalisen median räjähdysmäistä nousua, joten kokonaisaltistumisen nykytila edellyttää uutta ja laajempaa tutkimusta.

Tarkastelemme fokusryhmien jäsenten mediakäyttöä kahden analyyttisen ulottuvuuden avulla. Kuvion 1 pystyakselin rutiininomainen–spontaani -ulottuvuus kuvaa, kuinka vakiintunutta median käyttö ylipäätään on: onko se päivittäistä tai viikoittaista vai satunnaista. Vaaka-akselin aktiivinen–passiivinen -ulottuvuus puolestaan kuvaa median käytön suhdetta rikosuutisiin: kuinka aktiivisesti median käyttäjä etsii nimenomaan rikostietoa. Ristiintaulukoimalla ulottuvuudet saadaan neljä erilaista tapaa kohdata rikostietoa:

- 1) rutiininomainen-passiivinen,
- 2) rutiininomainen-aktiivinen,
- 3) spontaani-aktiivinen,
- 4) spontaani-passiivinen.

Kuvio 1. Rikostiedon kohtaamisen tavat: median käytön vakiintuneisuus (pystyakseli) ja median käytön suhde rikosuutisiin (vaaka-akseli)

Rikostietoa saadaan ensinnäkin uutisia rutiininomaisesti seurattessa ilman, että ollaan välttämättä kiinnostuneita rikosuutisista sinänsä (*rutiininomainen-passiivinen*). Tällaista median käyttöä ohjaa tottumus (esimerkiksi television iltauutisten katselu tai oman Facebook-sivun säännöllinen selailu) tai väline sattuu olemaan sillä hetkellä saatavilla (esimerkiksi radion kuunteleminen autossa). Uutisten rutiininomainen seuraaminen on luultavasti yleisin tapa kohdata väkivaltaan liittyvää tietoa. Moni haastateltava puhui, kuinka väkivaltatieto ”tulee vastaan mediassa”.

M5puol: Avaat sen Ilta-Sanomat aamulla kahvitunnilla, niin varmaan lukee ne isolla. Heti saat silmiisi sen auki, niin siinä lukee.

M1puol: Mulla kun työmatkaa, niin mä ehin kuulla varmaan kolmeen kertaan aamu-uutiset matkalla.

Jokapäiväisen elämän rakenteet, kuten työelämään liittyvät tavat, vaikuttavat median seuraamiseen. Mediaa kulutetaan arjen eli tilanteissa ja ”aikataskuissa ” (Schrøder 2015). Esimerkiksi radiota kuunnellaan

työmatkoilla autossa, vaikka sitä ei välttämättä muuten kuunnella. Rutiininomaisesti omaa Facebook-sivua seuraamalla voi törmätä ystävien jakamiin linkkeihin, joiden kautta voi päätyä odottamattomienkin mediasisältöjen pariin. Mobiili teknologia on lisännyt tällaisten ennakoinnattomien media kohtaamisten todennäköisyyttä (emt.).

Toisaalta verkkouutisten aikakaudella monet selailevat rutiininomaisesti uutisotsikoita klikkaamatta auki montaakaan juttua. Kun itse juttua ei lueta, mielikuva tapahtumasta jää otsikon varaan.

K: Onks se [väkivaltarikokset] semmonen aihe mikä kiinnostaa?

N2ikä: Emmä ainakaan seuraa.

N2ikä: Mä vältän kaikkia semmosia.

N1ikä: Kyllä mä silmäilen ne läpi, otsikot ehkä, jos kiinnostaa.

Nikä11: Ei sillai tietosesti seuraa, että mitähän nyt olis.

N8ikä: Sitten jos ois [kotikunnassa], niin sitten lukis tarkemmin.

Toiseksi rikostietoa voi saada seuraamalla aktiivisesti nimenomaan rikos- ja väkivaltauutisointia (*rutiininomainen-aktiivinen*). Kun rikosuutisointi kiinnostaa aiheena, aihepiiriin liittyvä relevanssi ohjaa kuluttamaan väkivaltasisältöjä. Yksilö saattaa esimerkiksi lukea rutiininomaisesti väkivaltauutiset sanomalehdestä. Aiemman tutkimuksen mukaan väkivalta itsessään ei vedä puoleensa suuria yleisöjä (Mustonen 1997, 32–33). Harva haastateltava kertoi olevansa kiinnostunut rikosgenrestä yleensä, mutta jotkut heistä ilmoittivat seuraavansa rutiininomaisesti rikosaiheisia tosi-tv-sarjoja, tai he kertoivat katsoneensa dokumentaarisia rikosohjelmia. Suhtautuminen rikosuutisiin saattoi olla kaksijakoinen. Ne kiinnostavat ja samalla ahdistavat.

K: Seuraatteks te aktiivisesti nimenomaan rikosuutisointia?

Onks se semmonen uutisaihe mikä kiinnostaa?

N1ravi: Tietyllä lailla ehkä, mut sitten välillä tulee semmonen ahdistus.

M1ravi: Ja täyteläinen olo, että ei jaksakaan enää.

Kolmanneksi yksittäiset väkivalta-tapahtumat tai siihen viittaavat merkit voivat aktivoida päivittäisestä uutis seurannasta poikkeavaa tiedon hakua (*spontaani-aktiivinen*). Tällöin voi päätyä sellaisille tieto-

lähteille, joita ei käytä rutiininomaisesti. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi, kuinka hän oli kerran etsinyt murha.info-keskustelupalstalta silminnäkijähavaintoja.

M2puol: Murha.info, vai mikä keskustelupalsta, sitä oon itse asiassa kerran käynyt lukemassa. Noin vuosi takaperin, kun tapahtu murha tossa, tai löydettiin se ruumis tosta valtatie 12 varresta. [---] Lähinnä ehkä siinä vaiheessa oli se, että kun ei tiennyt oikein mitään muuta, kun että ruumis löydettiin. Poliisihan oli ilmoittanut silloin, että ei kommentoi asiaa. Siinä oli ilmeisesti jotain silminnäkijöitä asiaan liittyen. Elikkä sitä oletti, että siellä olis saattanu olla jotain.

Hälytysajoneuvojen ääni voi saada käymään viranomaisen Twitter-tilillä tai Tilannehuone-verkkosivustolla, jonne kootaan tiedot pelastusviranomaisten hälytystehtävistä. Näin halutaan selvittää, millainen tapaus on kyseessä ja kannattaako siitä etsiä lisää tietoa. Paikalliset tapahtumat voivat puolestaan saada käymään paikallismedian verkkosivuilla, vaikka ei kyseistä mediaa muuten seuraisi. Lisäksi poikkeukselliset ja suuret väkivaltatapaukset voivat aktivoida tiedon hakua. Esimerkiksi jotkut haastateltavat kertoivat hakevansa ulkomailta tapahtuneista terroriteoista lisää tietoa ulkomaisista medioista. Maantieteellisen läheisyyden ja teon poikkeuksellisuuden tai suuruuden lisäksi omat tai tuttavien uhrikokemukset voivat olla syy hakeutua väkivaltatiedon lähteille. Myös samaistettavuus uhriin voi lisätä tiedon relevanttiutta. Esimerkiksi omakotitalossa asujaa voi kiinnostaa uutinen omakotitaloon murtautumisesta. Spontaani-aktiivinen tiedon haku tuo näkyväksi sosiaalisen kontekstin merkityksen median käytössä. Esimerkiksi haastateltavat kertoivat, että ”perustappelut” eivät sinänsä kiinnosta, mutta jos sellainen tapahtuu kodin lähellä, siitä saatetaan etsiä lisää tietoa.

Neljänneksi rikostietoa kohdataan passiivisesti myös ilman, että se liittyisi minkään median rutiininomaiseen seuraamiseen (*spontaani-passiivinen*). Nykyisessä median kyllästävässä yhteiskunnassa on käytännössä mahdotonta välttää median välittämältä väkivaltatiedolta. Ihmiset voivat törmätä esimerkiksi kaupassa asioidessaan tai kadulla kävellessään iltapäivälehtien lööppeihin ja siten altistua rikostiedolle. Väkivaltaa koskevaan tietoon voi törmätä spontaanisti myös, jos Facebook-ystävä jakaa tai algoritmi suosittelee aihepiiriä käsittelevää linkkiä. Jos oman Facebook-sivun seuraaminen on rutiininomaista,

tällainen tiedon saamisen tapa voidaan luokitella rutiininomainen-passiiviseksi. Sosiaaliset vaikutukset myös verkon ulkopuolella voivat johtaa spontaaneihin ja passiivisiin mediakohtaamisiin. Sisällöstä voi tulla itselle relevanttia esimerkiksi, jos tuttu tai luotettava lähde suosittelee sisältöä.

NSikä: Yks poika kattelee ja sanoo mulle: "Äiti kato nyt mitä täällä taas kerrotaan. Ihan kauheita asioita mitä ei missään muissa lehdissä puhuta." En tiää onko ne sitten totta vai tarua.

Viestinten relevanssi osana rikostiedon mediarepertuaareja

Nykyisessä verkottuneessa mediaympäristössä rikostietoa saadaan monenlaisesta lähteistä. Kullekin ihmiselle muodostuu omanlaisensa *mediarepertuaari* (Schrøder 2011) jossa erilaisia viestimiä käytetään erilaisiin tarkoituksiin. Yhdet viestimet tarjoavat nopeaa uutisointia, toisten parissa viihdytään ja kolmansista ehkä haetaan jotain tiettyä aihepiiriä koskevaa tietoa. Jotta jokin viestin tulisi osaksi yksilön mediarepertuaaria, yksilön on koettava se relevantiksi ja vaivan arvoiseksi (worthwhile) (Schrøder 2011, 13). Relevanssi-käsitteen (worthwhileness) avulla voidaan tarkastella rutiininomaisesti käytettyjen medioiden lisäksi niitä jakelukanavia ja uutisvälineitä, jotka koetaan hyödyllisiksi tietyssä tilallis-ajallisessa kontekstissa (Lomborg & Mortensen 2017, 346). Tässä tutkimuksessa keskitytään väkivalta- ja rikostiedon lähteisiin, joten ajallisen ja tilallisen kontekstin lisäksi tarkasteltavana on myös temaattinen konteksti. Käymme seuraavassa läpi erilaisia rikostiedon lähteitä ja kuvaamme haastattelujen nojalla niiden relevanssia haastateltavien erilaisissa mediarepertuaareissa.

Omat ja tuttujen rikosuhrikokemukset ovat tärkeä rikostiedon lähde, ja niiden pohjalta saatetaan tehdä myös yleistyksiä. Tutkimusten mukaan uhrikokemukset saattavat olla yhteydessä koettuun turvattomuuteen. Haastatteluissa omat uhrikokemukset nousivat esiin vain vähän. Joko uhrikokemuksia ei ollut tai haastattelutilanne vaikutti siihen, että niistä ei puhuttu. Sen sijaan toissijaisista uhrikokemuksista kerrottiin jonkin verran. Toissijaiset uhrikokemukset voivat lisätä turvattomuutta joidenkin tutkimusten mukaan jopa enemmän kuin

ensisijaiset uhrikokemukset (Kemppainen ym. 2014, 8). Toissijaisen uhrikokemuksen vaikutuksista pelkoihin oli haastatteluissa selkeä esi-merkki. Erään haastateltavan tuttava oli tapettu puukolla, ja vaikka hän ei nähnyt tilannetta, se oli aiheuttanut haastateltavassa pitkään pelkoa kaikkia veitsiä kohtaan.

Kokemustiedolla voi olla vahva vaikutus. Jos väkivaltatapaus on sattunut itselle tai jollekin jonka tuntee, se tekee tapahtuneesta kouriintuntuvan. Näihin verrattuna esimerkiksi mediassa esitetyt vakuuttelut uhkan epätodennäköisyydestä voivat jäädä abstrakteiksi ja vähämerkityksisiksi. Kokemustieto on vahva argumentti myös siksi, että sitä on oikeastaan mahdoton kiistää. Ulkopuolisen on mahdoton tietää, kuinka paljon tehdyt havainnot ovat muokkautuneet havaitsijan omien intressien, taustan ja aiemman tiedon perusteella (Giglietto ym. 2016, 25). Esimerkiksi ufoihin uskova ihminen voi tulkita pellolla näkyvän painauman ufon jättämäksi. Virheellinen havainto voi lähteä kiertoön ja saada internetin välityksellä nopeasti laajan huomion.

Tieto kulkee edelleen myös **kasvokkaisessa kanssakäymisessä** ja muissa ihmisten välisissä suorissa kontakteissa. Erityisesti pienillä paikakunnilla tieto kulkee tällä tavoin yhteisöissä. Lähellä tapahtuneista väkivallanteoista saatetaan esimerkiksi tiedustella suoraan tuttavilta. Haastateltavat pitivät sosiaalisten verkostojen ja puskaradion kautta tulevaa tietoa varsin luotettavana.

M1ravi: Jos tätä tapahtuis vaikka tossa [kauppakeskuksen] takana, niin jos mulla ois pieninki joku tuntomerkki, niin jos mulle annetaan 15 minuuttii ja puhelin käteen, mä tiän kuka se uhri on.

M3puol: Joku tekstari WhatsAppin kautta tai käyn kaupassa tai kävelen vaikka postilaatikoille. Kyl sen jotain kautta aina kuulee. Nyt kun on paljo työreissuja niin ei kerkee olemaan siinä kotona, mut sit kun tulee viikonlopuksikin himaan, niin kyllä siellä aina johonkin törmää, joka kertoo sit kaikki jutut. Näin se vaan, kun puhutaan sellasesta 5 000 ihmisen kylästä, 7 000 ihmisen kunnasta.

Kun tieto liikkuu yhteisön kautta, tieto on lähellä ihmistä ja kulkee tehokkaasti. Eräs haastateltava pohti yhteisön merkitystä tiedon kulussa. Hän oli havainnut, että Suomessa tietoa haetaan enemmän

internetistä, kun taas esimerkiksi Etelä-Amerikassa tieto liikkuu enemmän yhteisön kautta ihmiseltä ihmiselle.

M2opisk: Kun miettii, että mistä hakee ylipäänsä tietoa, niin se on hauska, kun tosiaan itse oon asunu kanssa ulkomailla ja Etelä-Amerikassa, niin se tapa millä haetaan tietoa on hyvin erilainen. Suomessa on tieto tosi korostunut ja etsitään itse sitä tietoa. Sitten taas siellä kulttuurissa [---] hyvin perinteisesti kaikki tieto jakautuu koko yhteisölle ja kaikki puhuu toistensa kanssa ja se ensisijainen tietolähde on ihmiset.

Sosiaalinen media ei odotetusti ollut monelle ikääntyvälle kovin keskeinen tiedon lähde, sillä jotkut eivät käyttäneet internetiä lainkaan. Keski-ikäisille ja heitä nuoremmille sosiaalinen media oli merkittävä tiedon lähde. Tietoa jaetaan etenkin Facebookissa ja Twitterissä. Esimerkiksi Twitterin uutissyötteen ovat yksi väylä, jota kautta rikostapauksista saadaan ensitieto. Ensitiedon perusteella jatketaan eteenpäin hankkimaan lisätietoa, jos aihe kiinnostaa.

N1opisk: Just vaikka Twitter, oikeesti kyllä viranomaiset aika äkkiä sinne laittaa. Vaikka ees semmoset "no panic".

M2ravi: Varmaan nykypäivänä ehkä enemmän tulee jostain Twitteristä, uutissyötteen [kautta]. Sieltä hakeutuu sitten sinne lehden verkkosivulle. Se on varmaan se ensimmäinen, jos jotain tapahtuu jossakin, niin sinne se tulee melkein kaikista ekana. Sieltä sen kattoo, ja sitten jatkaa telkkariutisilla ja näin pois päin. Se on mulla muuttunut ehkä enemmän siihen suuntaan.

Sosiaalisesta mediasta voi saada tietoja nopeasti, mutta tieto on luotettavuudeltaan vaihtelevaa. Sosiaalisen median verkostoissa tiedon luotettavuuden arvioinnissa alkuperäislähdettä merkityksellisempää voi olla se, kuka tiedon on jakanut. Mathieun ja Pavlíckován (2017, 433) mukaan yksittäinen Facebookin käyttäjä voi kokea Facebook-sivuillaan olevan postauksen itselleen relevantiksi kolmesta syystä. Ensinnäkin aihe voi olla itselle tuttu. Toiseksi hän voi olla motivoitunut olemaan kiinnostunut postauksesta esimerkiksi oman ammatin kautta. Kolmanneksi sisällöstä voi tulla relevanttia, koska sitä on suositellut luotettavana pidetty lähde. Haastatteluissa tuli esiin, että viestin tuojan tuttuus lisää uskoa tiedon luotettavuuteen. Suljetut Facebook-ryhmät,

joiden jäsenet tiedetään ainakin jollain tasolla, arvioitiin suhteellisen luotettaviksi tiedon lähteiksi. Lisäksi Facebookin paikkakunta-ryhmissä olevilta jäseniltä voi saada paikallistietoa, tietynlaista sisäpiiritietoa. Jotkut haastateltavat mainitsivat tässä yhteydessä myös WhatsApp-ryhmät.

M1puol: Omalla kohdalla sanoisin, että varmaan Facebookin kautta. Itte en oo, mutta esimerkiksi [paikkakunnan] tapahtumista saa aika äkkiä tietoa, jos kuuluu johonkin [paikkakunnan] äiti-ryhmään esimerkiksi. Monta kertaa jos näki, että oli vaikka useampi poliisiauto jossain, niin kyllä aika äkkiä sieltä sai poimittuu sen tiedon. Oli faktatiedot pöytään, että kuka riehuu ja kenen kanssa. Ei nyt nimillä ehkä, mutta siis että naapuri on ottanu pesäpallomailan käteen ja.

Omien sosiaalisten verkostojen kautta saadun tiedon vaikuttavuutta lisää se, että omissa verkostoissa viestittelylle altistutaan toistuvasti (Marwick & Lewis 2017). Tällöinkään tieto ei kuitenkaan tartu viruksen tavoin. Ensinnäkin ihmiset saattavat olla epäileväisempiä sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kampanjointia kohtaan kuin mitä aiemmin on oletettu (Hodas & Lerman 2014). Toiseksi sisältöjen runsauden takia reagoiminen sisältöön saattaa vaatia etenkin laajasti verkostoituneen ihmisen kohdalla noston esiin tai sosiaalisen signaalin, kuten viitteen sisällön suosiosta. (Lerman 2016.) Toisin sanoen pelkkä volyymi ei riitä siihen, että yksilö kiinnittäisi huomiotaan sisältöön. Verkostoissa kohdattu sisältö voidaan myös aktiivisesti torjua, jos sisällön lähde on arvioitu vastenmieliseksi tai epäluotettavaksi. Tällöin viestiin ei haluta kiinnittää huomiota eikä sitä haluta levittää. MV-lehti nousi haastatte- luissa esimerkiksi tällaisesta lähteestä. Jotkut haastateltavat kertoivat, kuinka osa Facebook-kavereista edelleen jakaa MV-lehden juttuja, mutta niitä ei joko enää jakseta klikata auki tai ei periaatteesta avata.

M1puol: Huonosti kirjoitettu ja sit vielä hirvee provokaatiomeininki, niin ei jaksakaan lukea niitä enää.

N1opisk: Pakko mainita tässä välissä vielä nämä vaihtoehtomediat. [...] Esimerkiksi MV-lehti, millä todellakin on ainoastaan ja vain agendalla saada joku ihmisryhmä näyttämään huonolta tai joku ryhmä näyttämään huonolta. [...] Mä en oo koskaan siis edes käynyt niiden sivuilla. Mä en todellakaan halua käydä enkä tukea

enkä mitenkään olla linkissä siihen. [...] Mä haluan boikotoida, niin sen takia ei todellakaan tuu mieleenkään.

Avoimia keskustelupalstoja ja etenkin niitä, joissa kirjoitetaan nimi-merkillä, ei pidetty hyvinä tiedon lähteinä. Keskustelun tasoa niissä pidettiin huonona ja tietoa epäluotettavana, koska etenkin anonyymeilla keskustelupaikoilla esiintyy oman mielipiteen rummuttamista, trollaamista ja provosointia. Keskustelupalstoilta haetaan mieluummin viihtymistä tai erilaisia vinkkejä arkeen. Voi olla, että Facebook-ryhmät ja Whatsapp-ryhmät ovat vähentäneet suosituimman keskustelupalstan, Suomi24:n roolia rikostiedon lähteenä. Tätä päätelmää ei tosin pysty vahvistamaan haastatteluaineiston pohjalta.

Internetissä toimii suomenkielinen Murha.info-sivusto, jossa keskitytään rikosaiheiden käsittelyyn. Sivustolla on myös keskustelupalsta. Jotkut haastateltavat eivät olleet kuulleet kyseisestä sivustosta. Muutkaan eivät ilmoittaneet seuraavansa sivustoa rutiininomaisesti. Jotkut olivat kuitenkin käyneet siellä kerran tai muutaman kerran ”mielenkiinnosta” katsomassa. Yksi haastateltava kertoi lukeneensa kerran Murha.info keskustelupalstaa, kun läheisen valtatievarrelta löytyi ruumis. Poliisi oli ilmoittanut, että se ei tiedota asiasta enempää, joten hän oli etsinyt keskustelupalstalta silminnäkihavaintoja. Sosiaalisen median kanavien merkitys saattaa korostua silloin, kun viranomaiset eivät asiasta tiedota julkisuuteen tai uutiset eivät asiasta kerro. Sosiaalisesta mediasta saattaa saada tietoja, joita ei muualta saa.

Fokusryhmähaastattelut vahvistavat, että **suomalainen journalistinen media** on edelleen keskeinen tiedon lähde myös rikostiedon suhteen. Tämä näkyi muun muassa toistuvina viittauksina mediaan, kun puhuttiin väkivallasta. Haastatteluissa journalistinen media arvioitiin suhteellisen luotettavaksi rikostiedon lähteeksi. Reuters-Instituutin kyselytutkimuksen mukaan suomalaisten luottamus uutisiin ja tiedotusvälineiden riippumattomuuteen onkin kansainvälisesti vertailtuna suurta, joskin luottamusluvut ovat viime vuosina tasaisesti heikentyneet (Reunanen 2017, 19).

Luottamusta suomalaisiin uutisiin voi selittää ensinnäkin luottamus suomalaiseen mediainstituutioon. Suomalaisella toimittajakunnalla on suhteellisen vahva ammatillinen kulttuuri, joka nojaa yhteisiin journalistin pelisääntöihin. Lisäksi suomalainen mediakenttä on varsin yhte-

näinen verrattuna esimerkiksi polarisoituneeseen yhdysvaltalaiseen mediakenttään, jossa yleisö eri medioiden välillä on jakautunut poliittisen suuntautumisen mukaan. (Reunanen 2017, 19.) Suomalaisen uutismedian välittämää tietoa ei pidetä kovin värittyneenä vaan uskotaan, että kaikki keskeiset uutismediat tarjoavat asioista suhteellisen samanlaisen ja melko luotettavan kuvan. Myös yksi haastatelluista oli havainnut, että Suomessa median käyttäjät eivät ole vahvasti jakautuneet eri medioiden kannattajiin.

M2opisk: Etelä-Amerikassa kun yksi kieli yhdistää koko mantereen lähestulkoon, pystyt seuraamaan Venezuelaa ja Boliviasta ja Argentiinaa ja Chileä samanaikaisesti. Huomaat, että ne kutsuu samaa tilannetta vähän eri tavalla ja huomaat, että ne tekee vähän omia ratkaisujaan siellä, että mitä päästää läpi ja mitä ei. Kaiken kuitenkin pystyy lukemaan, mut uskotaan siihen omaan pelkästään. Suomessa tämmöstä ongelmaa en koe, että toki sitten medioiden välillä on eroa. Mutta kyllä sen aika hyvin saa, jos on yhtään perehtynyt, niin hyvin pystyy tekemään omia päätelmiään kyllä sieltä välistä.

Toiseksi uutismediasta saatavan tiedon merkitystä voi nostaa suomalaista mediainstituutiota kohtaan tunnetun luottamuksen lisäksi yksittäisten mediatalojen ja lehtien brändi. Suomalaisten uutismedian käyttö on varsin brändivetoista verrattuna moneen muuhun maahan, ja perinteisillä kotimaisilla mediayrityksillä on vahva asema myös verkossa. Yli puolet suomalaisista menee verkossa suoraan sille uutisvuostolle, joka häntä kiinnostaa, ja hakukoneella haetaan tyypillisemmin uutisbrändiä kuin yksittäistä uutisjuttua. (Reunanen 2017, 26.)

Brändivetoinen uutismedian käyttö sekä julkisen palvelun merkitys Suomessa nousi esiin, kun haastateltavia pyydettiin arvioimaan journalistisen median luotettavuutta. Kolmessa haastattelussa neljästä nousi esiin Ylen merkitys tiedon lähteenä. Ylen lisäksi Helsingin Sanomat nousi esiin luotettavana mediatalona. Tiedon lähteenä Helsingin Sanomien ongelma kuitenkin on, että lehdessä on varsin korkea uutiskynnys, eikä sieltä usein löydy pienempiä tapahtumia pääkaupunkiseudun ulkopuolelta. Tällöin lehteen luottavankin on käännäyttävä muunlaisten tietolähteiden, kuten paikallislehtien puoleen.

Kolmanneksi haastateltavat arvioivat uutismedian luotettavuutta myös välineen tasolla niin, että perinteiseen mediaan ja ”painettuun sanaan”

luotettiin enemmän kuin verkkouutisiin. Verkkouutisista saadaan tietoa nopeasti, mutta kokonaisempi kuva tapahtuneesta voi syntyä vasta myöhemmin, esimerkiksi seuraavan päivän printtilehdestä. Verkon nopean uutiskilpailun takia verkkouutisissa reagoidaan tapahtumiin heti tuoreeltaan jo ennen kuin kokonaiskuva on selkeytynyt. Haastateltavat tunnistivat tästä johtuvan tiedon epävarmuuden ja osasivat ottaa sen huomioon.

M2ravi: Ne on alkuvaiheessa yleensä aina vähän semmosia, että jotain on sattunu jossakin ja koko aika tulee uutta päivitystä. Sitten se paperilehdissä tulee ehkä täydempänä. Sieltä saa kokonaiskuvan sitten sen jälkeen, mitä on tapahtunu. [---] Ehkä mä tietyllä varuksella suhtaudun aina siihen, että kun lehtien nettisivutkin totta kai niitten täytyy laittaa jotakin aina matkaan, ja mä koetan aina miettiä siinä vaiheessa, että kuinkahan paikkaansa pitävää nää tieto, kun yleensä sitten kattoo jälkeinpäin, kun ne päivittää niitä uutisia, niin siellä lukee alhaalla, että tehty sitä ja tätä korjausta silloin ja silloin, tällöin ja tällöin.

Neljänneksi haastateltavat arvioivat uutisten luotettavuutta tekemällä kahtiajaon ei-kaupalliseen ja kaupalliseen mediaan. Koska kaupallisen median tavoite on viime kädessä myydä, sen tapa tarkastella turvattuun liittyviä kysymyksiä on väistämättä jonkin verran populistinen (Koskela 2009, 337). Keskustelulla lehdistön sensaatiomaisuudesta on pitkät perinteet (Hemánus 1964, 123), eikä sisältöjen myymisen ja journalistisen laadun säilyttämisen ristipaine ole sosiaalisen median tulon myötä vähentynyt. Kaupallisuuteen linkittyvän viihteellisuuden tai sensationalismin, eli tunteiden jatkuvan hyödyntämisen, ajatellaan usein tarkoittavan alentunutta journalistista laatua sekä vähentynyttä faktuaalisuutta ja keskustelun rationaalisuutta (Pantti 2011, 211). Myös haastateltavat arvioivat ei-kaupallisen tiedon paremmaksi, ja vastapariksi asetettiin etenkin iltapäivälehdet mutta myös esimerkiksi kaupallinen MTV. ”Herkuttelevien” iltapäivälehtien otsikointia moitittiin provosoivaksi ja eräs haastateltava totesi, että hän ei edes täysin luota sellaisiin ”hölynpölylehtiin”. Jotkut haastatelluista pitivät kaupallisuutta niin huonona journalistisen toiminnan motiivina, että he rinnastivat sen jopa rikollisuuteen, jossa siinäkin toiminnan motiivina on raha.

N1ravi: Raha aiheuttaa ihmisissä kaikenlaisia käytösmalleja ja toimintatapoja, niin se varmaan sen tekee. Että sillä [Ylellä] ei oo se.

M2ravi: *En mä vieläkään pidä [naurahtaa] tuota Maikkarin uutisia ihan oikeina uutisina. Mulla on aina ollut se sama. Mä en voi sille mitään, että siinä on se viihdeaspekti vähän liikaa ehkä nykypäivänäkin esillä. Mä oon sitä Arvi Lindin sukupolvee tietyllä tavalla.*

M1ravi: *Mutta kyllä mäkin luotan Yleen.*

M2ravi: *Kyllä jos kaksi uutista laitetaan rinnakkain, niin kyllä Yle vie voiton ilman muuta.*

N1ravi: *Raha on musta niin ratkaseva. Että esimerkiksi rikollisuus on olemassa aika pitkälle, kun halutaan rahaa. Ja just nää meidän ihanat mopojärjestöt sun muut, niin sehän pyörii ihan rahan takia.*

Haastateltavat totesivat, että iltapäivälehdet ovat aina olleet sensaatiomaisia, mutta toisaalta kaikki tietävät sen. Sellaiset ilmaisut kuin ”ei Hesarin pidä tällaista tehdä” kertovat siitä, että ”vakavilta” lehdistä ei odoteta viihteellistä iltapäivälehtijournalismia. Eräs haastateltava kertoi, kuinka hän oli laittanut palautetta paikallislehteen siitä, että lehden etusivulla oli runsaasti uutisia väkivallasta, rattijuoppoudesta ja ryöstöistä. Haastateltavan mukaan lehti on sittemmin muuttanut linjaansa, eikä lehden etusivuilla ole enää ”Ilta-Sanoma-meininki”.

Oma lukunsa oli rikoksiin erikoistunut Alibi-lehti, joka mainittiin haastattelussa esimerkkinä rikoksilla myyvistä lehdestä. Kukaan haastatelluista ei itse tunnustautunut Alibin lukijaksi, vaikka he arvioivat, että se on melko luettu ja ihmisiä kiinnostava lehti.

N9ikä: *Onks enää semmosta lehteä ku Alibi ja 7 päivää? Nehän on ainoot lehdet, joilla tänä päivänä menee hyvin. Todennäköisesti suomalaisilla on tarve lukea, että miten huonosti toisilla menee.*

Fokusryhmissä kritisoitiin iltapäivälehtiä, mutta toisaalta niillä oli haastatelluille merkitystä nopean tiedon lähteinä. Haastateltavat moittivat iltapäivälehtiä rikoksilla mässäilystä, mutta moni heistä ilmoitti kuitenkin lukevansa niitä ainakin silloin tällöin. Suomessa iltapäivälehtiä luetaan runsaasti, ja lukijamäärää nostaa se, että niiden verkkoversiot ovat maksuttomia (Reunanen 2017, 8). Vaikka iltapäivälehdistä saatavaa tietoa ei pidetty välttämättä asiallisena, se arvioitiin silti suhteellisen luotettavaksi. Haastatellut kertoivat hakevansa iltapäivälehtien tietoihin lisätietoa muualta mediasta, jos asia kiinnostaa, tai jos viitsitään. Sen sijaan haastateltavat eivät juuri tuoneet esiin, että he hakisivat tietoa muualta kuin muista uutismedioista.

N2opisk: *Kyllä mä nyt oletan, että se perusasia, jos siellä [iltapäivälehdissä] jostain uutisoidaan, niin onhan se oikeesti tapahtunut. Sun pitää pikkusen laittaa sitä filttiä, että miten kärjistäen joku Ilta-Sanomat kirjoittaa sen vs. poliisin otsikointi.*

M1puol: *Ei kyllä välttämättä jaksa etsiäkään. Mulle riittää kun mä tiedän, että siellä on nyt Berliinissä ajanu rekkoi ihmisjoukkoihin. That's it. Montako kuollut, montako loukkaantunut, siinä rupee oleen se. Että en jaksa välttämättä kahlata montaa mediaa läpi. Joskus sit jaksaa.*

Vaikka Suomessa perinteisillä kotimaisilla mediayrityksillä on vahva asema ja kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen moni suomalainen luottaa maansa uutisiin (Reunanen 2017, 20), erityisesti maailman tapahtumien, kuten kansainvälisten terroritekojen, yhteydessä saatetaan kääntyä **ulkomaisen uutismedian** puoleen. Ensinnäkin niistä saatettiin hakea nopeampaa tietoa ulkomaan tapahtumista. Toiseksi ulkomaisista medioista saatava tieto saatettiin arvioida alkuperäisemmäksi ja siten paremmaksi tiedoksi, jota kotimaiset mediat usein vain siteeraavat. Kolmanneksi ulkomaisista medioista saatettiin hakea vaihtoehtoisia näkökulmia ja tulkintoja. Esimerkiksi Helsingin Sanomien välittämää tietoa saatettiin pitää sinänsä paikkansa pitävänä mutta vain yhtenä näkökulmana asiaan.

M4puol: *Sit jos kiinnostaa joku [terrori]tapahtuma oikein tosi paljon ja haluaa saada tietoonsa mitä oikeesti on tapahtunu, kuka on ollu syyllinen mihinkin, niin sitten sitä voi ettiä Verkkomedia tai Reuters tai venäläiset mediat, että saa vähän muita näkökulmia asiaan.*

M2puol: *Ehkä se on se vaihtoehtomedia ittelläkin nykyään. Helsingin Sanomat kun tulee kotiin, siinä saa yleensä silleen Suomesta parhaimman kuvan.*

M4puol: *Niin, ne on länsimaalainen kanta taas asiaan.*

M2puol: *Sen lisäksi mitä itse seuraan ni Russian Today ja Al Jazeera. Siinä saa yleensä aika kattavan kuvan noista. Koska kumminkin vaan on asia niin, että länsimaisilla ja itämaisilla varsinkin noissa asioissa on aina eri näkemys. Jos puhutaan vaikka Eurooppaan kohdistuneesta terroriteosta.*

Vaikka perinteinen uutismedia osoittautui edelleen tärkeäksi rikostiedon lähteeksi ja siihen myös luotettiin, uusi mediaympäristö näkyi silti selvästi fokusryhmähaastatteluissa. Uutismediaa pidettiin vain yhtenä tiedonlähteenä muiden joukossa ja sen puutteisiin ja ”yksinäkökulmaisuuteen” kiinnitettiin huomiota. Ulkomaisen median lisäksi myös verkon tarjoamat erilaiset ”**vaihtoehtoiset**” **mediat** olivat osalle haastatteluista tärkeitä uutismediaa täydentäviä rikostiedon lähteitä, joskin niihinkin suhtauduttiin varauksellisesti. Journalismin eettisiin ohjeisiin sitoutumattomasta ”vaihtoehtomediasta” saatetaan hakea sellaista tietoa, joka ei ole ainakaan vielä ”valtamedian” agendalla tai ei edusta ”valtamedian” näkökantaa asiaan. Kun journalistinen media vielä tarkistaa faktoja tai etsii vahvistusta tapahtuneelle, voivat muunlaiset mediat jo kertoa tapahtumista omasta näkökulmastaan.

M3puol: On semmosii juttuja, mitkä tulee sitte myöhemmin vasta. Mut se tekstihän on ihan, se pilaa ite ittensä se koko homma.

K: Sä jotenki koet, että sieltä kuitenkin voisi tietoo tai sellasta saada?

M3puol: Niin. Mut se pitää vaan tosi kriittisesti kattoo ja yrittää varmistaa jostain. Mut suurin osa on ihan vaan avautumista koko lehdessä.

Kolmessa haastatteluryhmässä neljästä oli ainakin yksi ihminen, joka ei ollut kuullutkaan MV-lehdestä. Jotkut kertoivat käyneet sivustolla katsomassa ”kun siitä niin paljon puhutaan ja kirjoitetaan” mutta eivät pitäneet sitä lainkaan tiedon lähteenä. He arvioivat, että myös Facebook-kaverit jakavat MV-lehden linkkejä vähemmän kuin aiemmin. Se, että käyttää ainoastaan luotettavaksi kokemiaan medioita, on median käyttäjän keino suodattaa itse mitä sisältöjä näkee. Monelle haastateltavalle niin kutsutun laatumedian rikosuutisten arvo on se, että se ei liioittele tai vääristele ainakaan tahallisesti. Jotkut haastattelut kertoivat, että he eivät käy lainkaan ”vaihtoehtomedian” sivuilla tai avaa Facebook-ystävien jakamia linkkejä ”vaihtoehtomedian” verkkosivuille, koska, ”ei niitä pidä minään”, ”ei jaksu lukea niitä enää” tai pitää juttuja niin ”todellisuudesta irtaantuneena”. Eräs haastateltava oli huomannut, että ”vaihtoehtomedian” lukijalle ei aina ole edes tärkeää, onko juttu totta vai ei. Olennaisempaa voi olla, että asia tuntuu luki-
jasta tärkeältä:

M1opisk: Kaverit jotka mulla jakaa vaikka MV-lehden juttuja Facebookissa, niin sit vielä argumentoi, että joskus koittanut sanoo, että hei kato nyt tää ei pidä paikkaansa, tää mättää ja tää ja tää mättää, niin sit ne sanoo, mutta tää on tärkeä asia, että tää itse asiassa vois pitää paikkansa. Sit ollaan jo ihan satujen tasolla. Kukas se nyt se paha äitipuoli paistettiin siellä uunissa siinä jossain sadussa, onks se nyt Hannussa ja Kertussa vai missä. Itse asiassa sekin on sellanen tarina, joka ite asiassa teknisesti ottaen vois pitää paikkansa.

Viranomaiset tiedottavat nykyään myös sosiaalisessa mediassa, mistä kansalainenkin voi saada tiedon nopeasti. Opiskelijaryhmässä korostui **viranomaistiedottamisen** merkitys siten, että he kertoivat hakeutuvansa esimerkiksi poliisin Twitter-tilille, jos kuulevat jotain rikollisuuteen viittaavaa tapahtuneen. Nuoremmat haastateltavat mainitsivat myös pelastustoimen hälytyksiä listaavan Tilannehuone-sivuston, josta saatettiin käydä katsomassa ”minkä tyylistä” on tapahtunut. Muissa haastatteluryhmissä viranomaistiedottaminen ei noussut suorana tietolähteenä esille. Toki viranomaistiedottaminen on keskeisenä tietolähteenä pidetylle uutismedialle tärkeä tietolähde.

Viranomaistiedotteiden eduksi katsottiin, että ne ovat tarkkoja ja niistä on karsittu turhat rönsyt pois. Viranomaistiedotteita ei vielä ole höystetty ”Siwan kassatädin” mielipiteillä, joita media joutuu ”syöttämään rivien väliin”. Viranomaistiedotteista pääsee nopeasti asian ytimeen ja saa selville, onko tilanteesta vaaraa itselle tai läheisille ja kannattako ryhtyä etsimään lisää tietoa.

6

MEDIAKRITIIKKI

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten haastateltavat arvioivat ja kuvasivat suomalaista rikosjournalismia. Aluksi käsitellään tiedon luotettavuuden arvioimisen kompleksisuutta sekä sitä, mihin suomalaisesta rikosjournalismista esitetty kritiikki liittyi. Toiseksi tarkastellaan haastateltavien pohdintoja siitä, missä kulkee rikostiedon piilottelun raja ja mikä on piilottelun suhde eettiseen harkintaan. Lopuksi haastattelujen pohjalta tehdään yhteenvetoa siitä, millaista ideaali rikosjournalismi voisi olla.

Tiedon arvioimisen vaikeus ja rikosjournalismin kritiikki

Sosiaalinen media on tehnyt tiedon levittämisen helpoksi, ja samalla tiedon uskottavuuden arvioiminen on hankaloitunut. Sisällöt kiertävät hybridissä mediaympäristössä (Chadwick 2013) siten, että tiedon luotettavuuden arvioimiseen ja kierrättämiseen osallistuu erilaisia toimijoita erilaisten arvojen, intressien ja tietojen pohjalta. Informaatiotulvan keskellä joudutaan turvautumaan peukalosääntöihin, kun päätellään, onko tieto kiinnostavaa tai luotettavaa (Paul & Matthews 2016; Webster 2014, 14). Esimerkiksi argumenttien toistojen lukumäärä voi olla merkityksellisempää kuin argumenttien laatu (Paul & Matthews 2016, 4). Täysin keksittykin informaatio voi tulla arvioiduksi todenmukaiseksi ja levittämisen arvoiseksi (Giglietto ym. 2016, 18; 21).

Kyky valita ja suodattaa informaatiota voi suojata median haitallisilta vaikutuksilta, kuten pelkojen ja ahdistuneisuuden lisääntymiseltä (Muston 1997, 34). Uudet digitaaliset verkkoalustat kuitenkin hämärtävät

yleisön medialukutaitoa. Uutisen ilmiasu voi lisätä tiedon vakuuttavuutta, jolloin myös huijauksia on vaikea tunnistaa. Haastateltavat arvioivat esimerkiksi ”vaihtoehtomedian” luotettavuutta eri tavoin. Eräs haastateltava oli nähnyt MV-lehden sisältöä, mutta hän ei osannut arvioida tiedon luotettavuutta. Samassa ryhmässä toinen haastateltava oli sitä mieltä, että kaikki lehden jutut ovat keksittyjä. Todellisuudessa MV-lehteen on kopioitu myös uutismedioiden juttuja. Jotkut haastateltavat puolustusvoimista koostetussa ryhmässä eivät tyrmänneet täysin ”vaihtoehtomediala” tiedon lähteenä, vaan he katsoivat kykenevänsä lukemaan lehteä riittävän kriittisesti erottaakseen oikean tiedon ”vain avautumisesta”.

K: Mikä ajatus sulla on sen [MV-lehden] tiedon luotettavuudesta? Onks se ihan tietoa?

N5ikä: Ei mulla oo mitään ajatusta, kun mä ihmettelen vaan että mitä nää jutut on.

N10ikä: Siis päinvastoin mulla on semmonen tunne, että täysin keksittyjä juttuja.

N5ikä: Mutta kun on valokuvat ja kaikki.

Nuoremmat haastateltavat luottivat vahvasti omaan medialukutaitoonsa. Esimerkiksi opiskelijat puhuivat ”paksuista silmälasista” ja kriittisestä suhtautumisesta sosiaalisen median mutta myös uutismedian välittämään informaatioon. Haastateltavat arvioivat kuitenkin suomalaisten medialukutaidon keskimäärin huonoksi. Myös omaa medialukutaitoa saatettiin kuvailla siinä mielessä laiskaksi, että aina ei jakseta hakea lisätietoa tapahtuneesta. Aiheesta saatetaan lukaista uutinen tai pari. Opiskelijoiden ryhmässä huomautettiin, että uutisvirrassa on nykyään seassa myös mielipidekirjoituksia, sillä mielipidekirjoittelun painoarvo on noussut. Pelkkiä otsikoita selattaessa mielipidekirjoittelu ei välttämättä erotu uutisista.

Etenkin vanhempi sukupolvi on tottunut luottamaan ”painettuun sanaan”, ja he joutuvat nyt pohtimaan tiedon paikkansa pitävyyttä uudella tavalla. Ikääntyvät kertoivat luottavansa ”vielä” perinteiseen mediaan, mutta he kertoivat huomanneensa, että painetussa sanasakin on virheitä. Jotkut pohtivat myös sitä, että uutisiakin valikoidaan jollain perustein.

N10ikä: Mä oon tähän mennessä luottanut Yleisradioon. Yleisradio on se meidän virallinen STT. [---] Mutta nythän on ruvennu vähän tuntuun siltä, että ei Ylen uutisetkaan välttämättä oo ihan oikeita. Tämmönen joku ohjaus on taustalla.

Media ei heijasta maailmaa sellaisenaan, vaan sisältöjä valikoidaan ja dramatisoidaan. Tutkimusten mukaan median välittämä rikostieto antaa vääristyneen kuvan väkivallan määrästä ja tasokehyksestä (ks. esim. Kivivuori ym. 2002, 86). Mediassa rikollisuutta kuvataan usein kapealla tavalla. Esimerkiksi Yhdysvalloissa uutisointi keskittyy katurikollisuuteen, vähemmistöihin ja alempiin yhteiskuntaluokkiin sekä korostaa tuntemattoman tekemän väkivallan uhriksi joutumisen pelkoja (Tewksbury ym. 2006, 137). Syyt liittyvät journalistisiin prosesseihin ja median kaupallisiin motiveihin (emt., 128). Esimerkiksi tyypillisessä uutisformaatissa ei ole mahdollista avata syvällisesti tapahtuman taustoja. Kaupalliset motiivit puolestaan ohjaavat tekemään juttuja, jotka kiinnostavat yleisöjä.

Moni haastateltava arvioi, että väkivaltauutisointia on paljon. Väkivallan esille tuominen rinnastettiin jopa trollaamiseen, kun väkivaltaa tuodaan ”tahallaan” esiin. Puolustusvoimista koostetussa haastatteluryhmässä kuitenkin arvioitiin, että väkivaltauutisointia on ”aika sopivasti”. Ryhmän jäsenet myös korostivat, että todellisuudessa esimerkiksi perheväkivaltaa on enemmän kuin mitä siitä uutisoidaan, joten uutisointi ei anna millään tavalla kuvaa sen todellisesta määrästä. Myös opiskelijat pohtivat sitä, miten väkivallalla mässäilystä huolimatta kaikki hirveydet eivät tule uutismedian kautta tietoon. Uutisiin suodattuvat vain ne tapaukset, jotka ylittävät uutiskynnyksen. Toisaalta ”jokaisesta turpaan lyönnistä” ei edes haluttu lukea mediasta.

M5puol: Pääkaupunkiseudulla tai varmaan joka kaupungissa tapahtuu viikonloppuna useita kymmeniä puukotuksia esimerkiksi. Ei niistä mitään oo lehdessä ikinä. Tosi harvoin on lehes mitään.

M3puol: Se ei myy.

M2opisk: Tuli vaan mieleen, että montakohan jäi tietämättä. Tämäkin [tieto maanjäristyksestä Etelä-Amerikassa] tuli vaan WhatsAppin kautta viestit. Mutta tulee uutiskynnys, että mitä uutisoidaan ja mitä ei. Aina ei tuu tietoon jos tapahtuu hirveitä.

Ikääntyvien ryhmän jäsenillä ei ollut selkeää kuvaa uutiskynnyksestä. He puhuivat esimerkiksi siitä, miten väkivaltaa tuodaan esiin mediassa ja miten sähköisen median, kuten television, tulon myötä tietoa myös väkivallan teoista on aiempaa enemmän saatavilla. He olivat kuitenkin epävarmempia siitä, vastasiko rikosuutisointi todellista kuvaa.

N3ikä: *Huomattavasti on väkivalta lisääntynyt. Se on huomio. Ainakin kun mediaa seuraa.*

N10ikä: *Me kaikki luetaan [paikallis-] lehtee sanomalehtenä tai netissä, niin kyllä siinä on hyvin usein, että mitä kaikkea pahaa.*

Toisaalta osa ikääntyivistäkin oli huomannut, että väkivalta on tullut median kautta iholle, jolloin se myös tunnistetaan paremmin. Tämä saattaa luoda kuvaa, että väkivalta olisi lisääntynyt tai raaistunut. He puhuivat myös siitä, miten esimerkiksi seksuaalisesta väkivallasta vaiettiin ennen. Ikääntyvät pohtivat erityisesti iltapäivälehtien ja televisiosisältöjen vaikutuksia pelkoihin, mutta he eivät juuri pohdiskelleet verkkojournalismin vaikutuksia uutisoimisen tapoihin.

N6ikä: *Kun kuuntele näitä, televisiosta katselee, niin kyllä sieltä niin paljon tulee, että ihan pelottaa. Eihän ennen tiedetty, kun ei ollut näitä tiedotusvälineitä. Nyt niin kyllä se on aika raakaa.*

Haastateltavien esittämä rikosuutisoinnin kritiikki liittyi ensinnäkin verkkojournalismin tulemiseen ja kiihtyneeseen uutistahtiin ja toiseksi kaupallisista myyntimotiiveista juontavaan iltapäivälehtimäisyyteen ja sensationalismiin. Jotakin yleisöä kiinnostavaa tulisi pystyä uutisoimaan jatkuvasti. Jos sitä ei ole, sitä tuotetaan. Kiihtyneessä uutiskilpailussa pyritään saamaan tapahtumasta irti kaikki mahdollinen, jolloin jutussa ei välttämättä ole mitään uutista. Haastateltavat kritisoivat uutismediaa siitä, että tapauksista julkaistaan jatkojuttuja silloinkin, kun mitään uutisoitavaa ei todellisuudessa enää ole.

M5puol: *Sitten taas jotain isompaa jos sattuu, niin kyllähän sitä paisutellaan monta päivää sillä.*

M2ravi: *Illtalehdessä hirvee lööppi siitä, se yks tamperelainen tarjoi-
lija kun tapettiin tai murhattiin joskus viitisentoista vuotta sitten ja
ei oo sitä murhaajaa löytynyt. Ja nyt oli suuri käänne tapahtunut ja*

siinä kerrottiin, mitä on siihen asti tapahtunut siinä jutussa, ja sitten poliisilla oli hallussaan veitsi, joka on ollut koko ajan hallussa. Että se oli se, että sillä se on tapettu sitten, että se paljastui. Ja sit siitä tehtiin 15 vuotta vanhasta jutusta se lööppi, että ”ratkaiseva askel”. Mutta edelleenkaan ei murhaajaa tiedetä.

Kiihtynyt uutiskilpailu pakottaa saamaan uutiset nopeasti ulos myös silloin, kun asiasta ei ole varmuutta. Nopean uutisoinnin mukanaan tuomat virheen mahdollisuudet eivät olleet jääneet haastateltavilta huomaamatta. Virheiden vuoksi etenkin verkkouutisiin saatetaan suhtautua varauksellisesti. Virheiden mahdollisuus korostuu etenkin äkillisten ja suurten rikostapahtumien, kuten terrorististen hyökkäysten yhteydessä, kun tiedon tulva on suurta ja toimittajien aikapaineet ovat kovat.

N3opisk: Kun on pakko saada jotain painettua, tai on pakko saada jotain julkastua, niin sitten usein on tullut ylilyöntejä, että okei julkastaan nyt tää, vaikka se ei oo sataprosenttisen varma. Ja sitten on kuitenkin julkastu jotain, mikä ei oo totta.

M2ravi: Se on aina riski tällasessa, kun niitten täytyy sillä hetkellä voittaa kilpailun siitä toisia uutissivustoja vastaan, että kun ne saa sen tiedon sinne mahdollisimman äkkiä. Virheitten mahdollisuushan kasvaa huomattavasti. Jossakin vaiheessa vasta ehkä päivien päästä siitä voi olla jotain lopullisempaa totuuttakin asiaan.

Koska tieto liikkuu nykyisessä tiedon ekosysteemissä tehokkaasti, virheellisen tiedon vaikutukset leviävät nopeasti ja laajalle. Vaikka virhe myöhemmin korjattaisiinkin, on mahdotonta levittää oikaisu kaikkialle, minne virheellinen tieto on jo levinnyt. Mitä uskottavampia ja vaikutusvaltaisempia alkuperäislähde ja virheellisen tiedon levittäjät ovat, sitä suurempi vaurion laajuus on informaation ekosysteemissä. (Giglietto ym. 2016, 28.) Tästä syystä uutismedian levittämällä virheellisellä tiedolla voi olla kauaskantoiset seuraukset, vaikka tieto myöhemmin oikaistaisiinkin. Haastateltavat olivat havainneet, että median välittämät virheelliset mielikuvat voivat syntyä jo pelkistä sanavalinnoista.

N9ikä: Niistä jää osasta asiavirheitä myös semmonen nolo mielikuva. Mun mielestä on aika tyypillinen kun nää nuoret ajoi sillä mopoautolla, tai siis niitten päälle. Sitähän otsikoitiin ensin, että

nuoret ajo mopoautolla auton kanssa kolarin, joka ei ollu ollenkaan totta, vaan auto ajo päälle. Mutta siitä jäi semmonen, syyllistettiin mopoauto.

Väkivaltatapauksessa piehtaroinnin ja virheiden lisääntymisen lisäksi nopeuskilpailun arvioitiin johtavan vaillinaisuuteen julkaistuissa jutuissa. Nopeuskilpailu saa julkaisemaan jutun, vaikka tietoa ei ole vielä tarpeeksi. Sitten juttua saatetaan päivittää useiden tuntien ajan. Jotkut haastateltavat arvelivat, että vajavaisten tietojen syy rikosjutussa voi löytyä nopeuskilpailun lisäksi poliisista. Jos uutismedia kokee tarpeen tehdä jutun tapahtuneesta eikä poliisi anna tietoja asiasta, tulee juttuunkin vähemmän viranomaisen vahvistamaa tietoa. Esimerkiksi puolustusvoimista koostetussa ryhmässä pohdittiin erästä uutista nopeuskilpailun ja poliisin tiedottamisstrategian kannalta. Jutussa toivottiin yleisöhavaintoja mutta ei kuitenkaan annettu tarvittavia tietoja epäillyn tuntomerkeistä ja teon ajankohdasta.

K: Niin mitä tietoja tästä uutisesta puuttuu?

M3puol: Tekijän tuntomerkit paremmin ja sit just vaikka kuva siitä [rikospaikalle jääneestä] repusta.

M2puol: Sitten aikataulut, milloin oletetaan edes liikkuneen yleensäköän, millä aikavälillä. Nyt siinä lukee vaan, että aamuyöllä perjantaina. Siinä vois lukee vaikka aikoja, koska jos se on harvempaan asuttua aluetta, niin siellä ihmiset kumminkin tietää, että jos siellä yks auto tulee vastaan, niin se voi aika paljo kertoo siitä silloin.

[---]

M3puol: 17.06 tehty tää juttu ja se on yöllä tapahtunu. Eiks poliisi oo kertonu vai eiks se oo tajunnu kysyä mitään. Jos nää haluais jotain hyötyä näistä, niin tarttis olla tuntomerkit paremmin.

Joidenkin tutkimusten mukaan rikosuutisten ruokkimat pelot voivat osaltaan luoda mielikuvaa rikosjournalismin moraalittomuudesta (Leino 2005, 24). Rikosuutisten tällainen maine heijastui myös haastateltavien puheesta. Iltaapäivälehdille ominaista rikosten dramatisointia ja kärjistämistä kritisoitiin. Esimerkiksi opiskelijat totesivat, että tyyppillisessä rikosuutisoinnissa korostetaan tekojen pahuutta. Hirvittävät tapaukset saavat helpommin medianäkyvyyttä kuin tavallisemmat tapaukset, ja joskus tapaukset saavat uutismediassa suhteettomat mittasuhteet.

N3opisk: Käytännössä ei tapahtunut yhtään mitään, tilanne oli hyvin rauhallinen ja se laukesi äkkiä. Niin ne otsikot mitä siitä saahaan aikaseksi ja se juttu. [...] Siellä ei ollu mitään virheellistä tietoa suoraan, mutta se kun tehdään oletuksia ja tehdään mielikuvia, niin kun vertasi sitä poliisin tiedotetta ja sitä Ilta-Sanomien juttua, niin se on aika eri todellisuus.

Uutiset tehdään luettaviksi, ja myös rikosuutisiin etsitään lukijaa kiinnostavaa tarinaa. Tämä saattaa johtaa tapauksen kannalta merkityksettömien asioiden esiin nostamiseen (Syrjälä 2007, 48; Leino 2005, 93). Eräs haastateltava kertoi lukeneensa uutisen ihmisten evakuointia vaatineesta kerrostalopalosta. Uutisen otsikkoon oli kuitenkin nostettu se, että käärme kuoli tulipalossa. Hän tunnisti, että sama uutinen ei välttämättä saisi samaa näkyvyyttä kovana uutispäivänä.

M5puol: Siitä voi taas päätellä, että valtakunnassa on kaikki hyvin, kun tollasii uutisii rupee olemaan.

Uutisessa julkaistavaksi valitut yksityiskohdat voivat tulla tulkituiksi usealla tavalla. Katsoimme kahden haastatteluryhmän kanssa samaa esimerkkiuutista omakotitalossa tapahtuneesta puukotuksesta, jossa tekijältä kerrottiin jääneen rikospaikalle FC Barcelonan reppu. Jotkut pitivät repusta kertomista olennaisena tuntomerkkinä, mutta suurin osa uutista arvioinneista haastateltavista tulkitui repusta kertomisen tapauksen kannalta tarpeettomaksi tiedoksi, jonka tarkoitus on ainoastaan myydä. Esimerkkiuutinen oli Iltalehdestä, mikä saattoi lisätä odotuksia ”revittelevästä” uutisesta. Yhdessä haastatteluryhmässä arvioitiinkin, että uutinen oli ”Iltalehdeksi ihan hyvää rikosuutisointia”. Puhe esimerkiksi ”perinteisestä otsikosta” ja ”perus-ilta-paskasta” kuvastaa iltapäivälehtien uutisoimisen tapojen paheksumista, mikä saattaa kehystää uutisen lukutapaa.

Vaikka haastateltavat moittivat erityisesti iltapäivälehtien rikosuutisointia sensaationhakuisuudesta, he arvoivat, että suomalainen rikosuutisointi ei ole erityisen raakaa. Haastateltavat arvioivat myös, että suomalainen uutismedia on moneen muuhun maahan suhteutettuna varovainen, mitä tulee rikoksesta epäiltyjen tai rikollisten nimien ja kuvien julkaisemiseen. Myös tutkimuksissa on todettu, että monen muun maan uutismediaan suhteutettuna suomalainen rikosuutisointi on nykyään suhteellisen maltillista (Leino 2005, 11).

Pimittämistä vai eettistä harkintaa?

Median tehtävä on kertoa kansalaisille tärkeistä asioista, mutta käytännössä toimittajat joutuvat piilottelemaan rikosasioissa paljonkin tietoa. Piilottelun raja ei aina vastaa yleisön käsityksiä siitä, mihin raja olisi vedettävä. Ikääntyvien haastatteluryhmässä varovainen käytäntö rikoksesta epäillyn nimen ja kuvan julkaisemisessa ei saanut ymmärrystä, vaan rikollisten yksityisyyttä todettiin suojeltavan liikaa. He arvostelivat myös epäiltyjen oikeutta peittää kasvonsa oikeudenkäynnin aikana. Eri-tyisesti seksuaalirikolliset herättivät ikääntyvissä naisissa suuttumusta, ja heille haluttiin tuottaa kollektiivista häpeää ja ”panna jalkapuuhan torille”. Ikääntyvien ryhmässä esitettiin myös ajatus, että väkivallan seurauksia voisi näyttää enemmän, vaikka toisaalta lisää väkivaltaa ei haluttukaan nähdä. Väkivallan seurauksien näyttämisellä ajateltiin olevan mahdollisesti väkivallan tekoja ehkäisevä vaikutus.

N9ikä: Se on mun mielestä just tämmöstä jotain peittelemistä, että jos jotain maailmalla tapahtuu ja sieltä näytetään sitten meidän uutisissa kuvaa, niin sieltä näytetään, että siellä on kuollu niin ja niin paljon niitä ihmisiä, ja sieltä näytetään kauniita vihreitä puistoja suoraan sanoen. Sitte jos sä katot jotain BBC:n uutisia ja muuta, kun siellä näytetään niitä ruumiita siellä kasoittain, jota meillä ei näytetä. Että taas se tulee semmonen mielikuva, että jos joku räjähtää, niin eihän siinä nyt paljon mitään satu.

Opiskelijat sen sijaan painottivat, että tiettyyn pisteeseen asti median on suojeltava rikoksesta syytettyjä henkilöitä. Esimerkiksi rikoksente-kijän henkilöllisyyden suojaaminen voi estää uhrin henkilöllisyyden paljastumisen. He pohtivat myös tiedon yhteiskunnallista merkitystä: onko aina relevanttia kertoa rikoksen tekijän nimi? Lähes kaikki opiskelijaryhmän haastateltavat olivat julkisoikeuden opiskelijoita, minkä lisäksi osalla oli kokemusta myös toimittajana työskentelystä. Tämä selvästi vaikutti heidän edellytyksiinsä pohtia oikeusprosesseja ja rikosuutisointia. Opiskelijat olivat tietoisia siitä, että aina ei voi julkaista kaikkea tietoa, ja he pohtivat myös epäillyn mahdollista syyttömyyttä tai syyntakeettomuutta. He olivat huolissaan nykypäivän ilmiöstä, jossa rikoksesta epäiltyjen nimiä ja kuvia julkaistaan sosiaalisessa mediassa, minkä seurauksena ihmiset antavat ”kansantuomion” ja ryhtyvät ”kollektiivisesti kostamaan”. Opiskelijoiden ryhmässä arveltiin, että

puutteellinen tieto rikosten selvittämisen prosesseista voi johtaa tiedonjanoon ja syyttelyyn rikollisten suojelemisesta.

N2opisk: Tiedonjano voi olla erilainen. Kun sitten taas esimerkiksi itsellä ensimmäisenä ei mua kiinnosta, että kuka ampu, vaan että oho, nyt on sattunu. Mun ei tarvi tietää, koska tietää sen, että ensiksi pitää selvittää ne faktat. Ja sehän ei selviä silloin samana päivänä, että onks tää henkilö ollu missä kuosissa esimerkiks tän teon tehdessään, mitkä on ne taustamotiivit, plääplääplää. Ehkä se tiedonjanokin on sit vähän erilainen. Ite en koe, että media liikaa suojeleis.

Poliisin merkitys on keskeinen rikostiedon tuottamisessa. Rikos- ja oikeustoimittajan työssä on vaara suhtautua kritiikittömästi lähteisiin (Dowler ym. 2006, 843), mikä on tullut näkyväksi myös suurelle yleisölle Helsingin huumepoliisin entisen päällikön Jari Aarnion rikosoikeudenkäyntien yhteydessä. Aarnion tapaus on voinut lisätä mediayleisön keskuudessa journalismin puolueettomuuden epäilyä, kun tietyn aseman omaavien tekemistä rikoksista ei ole kerrottu, ja koska vyyhdissä paljastui kyseenalaisia kytköksiä Aarnion ja eräiden toimittajien välillä (Passi & Reinboth 2017). Tapaus nousi esiin myös yhdessä haastattelussa.

K: Mikä siinä on sun mielestä tarkotusperä, että jos ei kaikesta kerrota niin sanotusti?

N1ravi: Mulla on semmonen tietynlainen epäily, niin jos sulla on hirveän hyvä asema ja sulla on hirveästi rahaa ja sellanen, niin mä kyllä vähän semmoseen korruptioon uskon, että voi ostaa hiljaseksi. Niin kun just siinä Aarnion tapauksessakin, että salaillaan.

M1ravi: Mmm-m, Pasilan miehet ja kumppanit.

Myös loppuvuodesta 2016 alkanut nk. Yle-gate⁵ on vaikuttanut ihmisten käsityksiin median ja erityisesti Yleisradion riippumattomuudesta.

M2ravi: Kyllä mäkin uskon, että onhan siellä Ylellä, ja joka paikassa on portinvartijoita. Joku loppukädessä sen päättää, että mitä lähdetään viemään, uutisoimaan.

Monenlaisista lähteistä tulevan tiedon arvioimisen vaikeus näkyi, kun

5 Pääministeri Juha Sipilän on epäilty vaikuttaneen Ylen uutis- ja ajankohtaistoimituksen uutisointiin. Tapaus johti julkiseen keskusteluun Ylen riippumattomuudesta ja Julkisen sanan neuvoston langettavaan päätökseen journalistisen päätösvalan luovuttamisesta toimituksen ulkopuolelle.

haastateltavat nostivat esiin maahanmuuttoon liittyvän uutisoinnin. Euroopan pakolaiskriisin vaikutus näkyi erityisesti puolustusvoimista koostetun ryhmän puheessa epäilyksinä siitä, että uutismedia ei kerro totuudenmukaisesti maahanmuuton ongelmista. Muutosta arveltiin kuitenkin tapahtuneen siihen suuntaan, että nykyisin uutismedia kertoo aiempaa avoimemmin maahanmuuttajien tekemistä rikoksista. Muista lähteistä, kuten YouTubesta, saatavaa tietoa verrattiin uutismedian välittämään tietoon. Vertailu vahvistaa vaikutelmaa, että uutismedia ei kerro kaikesta. Ristiriitainen informaatio aiheuttaa epätietoisuutta siitä, mikä on asioiden todellinen tola ja mistä puolueetonta tietoa saa.

M3puol: Vähän tuntuu siltä varsinkin tossa alkuvaiheessa, kun tuli tää massamaahanmuutto, niin aina kun oli joku ulkomaalainen, niin se jätettiin kertomatta. Nythän sitä on ruvennut tulemaan. Kerrotaan paljon avoimemmin.

M1puol: Vähän tuntuu, että sitä on sit molemmin puolin. Esimerkiks niitä MV-lehden otsikkoja kun joskus kattoo, niin tuntuu että niissä ei taas kyl oo osattu huomioida mitään muuta kun suomalaiset valkoset. Että sellasta liian provokaatiivista toiseen suuntaan. Mun mielestä sellasta puolueetonta [en] osaa sanoa mikä olisi.

Opiskelijoiden ryhmässä oli maahanmuuttouutisoinnista erilainen näkemys. He korostivat päinvastoin, että media on nostanut hana-kasti esiin turvapaikanhakijoiden tekemiä rikoksia, puhunut heistä turvallisuuden kontekstissa ja ollut siten leimaamassa ihmisryhmiä kantaväestön silmissä uhkaksi. Opiskelijat kritisoivat journalistista mediaa polarisoivasta uutisoinnin tavasta ja painottivat, että jo pelkillä sanavalinnoilla voi olla merkitystä. He peräänkuuluttivat uutismedian vastuullisuutta uutisoinnin tavoissa ja olivat huomanneet toimittajienkin heränneen kiinnittämään huomiota uutisoinnin tapoihin.

N1opisk: Mä oon niin allerginen nykyään uutisille tyyppisesti ”kat-sokaa tilastot näin paljon ulkomaalaiset raiskaavat Suomessa”.

Puolustusvoimista kootun ryhmän ja opiskelijaryhmän näkemysten väliset erot osoittavat, että uutisia tulkitaan omaa ajattelua tukevin tavoin. Webster (2014, 111) puolestaan on todennut, miten amerikkalaiset konservatiivit altistuessaan valtavirtamedian sisällöille eivät ”niele” niitä sellaisenaan, vaan tulkitsevat mediaa sellaisten kehysten läpi, joiden kautta media vaikuttaa liberaaliin ajatteluun kallellaan ole-

valta ja kaksinaismoralistiselta (ks. myös Vos ym. 2012). Samanlaista asennoitumista uutismediaa ja sen subjektiiviseksi ajateltua kirjoittelua kohtaan nousi esiin etenkin nuorempien haastateltavien puheessa. Puolustusvoimista koostetussa ryhmässä puhuttiin lehtien edustamasta näkökannasta tai länsimaalaisesta kannasta asiaan. Opiskelijoiden ryhmässä toimittajan ei katsottu voivan rakentaa juttuja täysin arvopaasti. Toimittaja ei voi vain kertoa objektiivisesti faktoja, vaan julkaisu on aina jonkun subjektiivinen kirjoitus. Tiedon lähteiden moninaistuminen on vaikeuttanut tiedon arvioimista. Yksi ratkaisu tilanteeseen on suhtautua epäilevästi kaikkeen tarjolla olevaan informaatioon.

M2opisk: Pitää muistaa, että aina kun julkaistaan, niin sen on aina joku kirjottanut ja se on aina sitten subjektiivinen kirjoitus. Tiettyjä asioita voidaan todeta, että ne on totta. Ja sit taas jotkut on kokeimuksella koettu, ja niitä sitten subjektiivisella tavalla. Miten se on nähty kirjottajan osalta se tilanne, niin se myöskin välittyy.

M2puol: Kun on kriittinen kaikkee kohtaan, niin se on hyvä. Mitään ei osta suoriltaan.

Millaista on ideaali rikosjournalismi?

Käyttäjien halu kritisoida journalismia ei tarkoita, että he pitävät kaikkea journalismia huonona. Sen sijaan kriittinen asenne voi kertoa uutisten vahvasta kulttuurisesta merkityksestä. Ihmiset seuraavat mediaa ja ovat ainakin jollain tasolla tietoisia journalismin standardinormeista, rooleista ja yleisistä uutisten esittämisen käytännöistä (Heikkilä & Ahva 2015, 58.) Myös verkkomediaa ja muita uusia journalismin muotoja tavataan kritisoida näiden perinteisten oletusten pohjalta (Vos ym. 2012). Tästä huolimatta lukijoiden käsitykset eivät aina vastaa journalistien käsityksiä. Esimerkiksi tietosisältöinen ja analyttinenkin juttu on mahdollista leimata vain tarinaksi tai viihteeksi, jos ei tunneta kerronnan merkitystä journalismissa. Toimittaja on ajatellut saavansa tarinallisuuden avulla jutulleen enemmän lukijoita, kun taas ”asiatekstiä” odottava lukija ärsyyntyy viihteestä eikä huomaa jutun tietosisältöjä.

Rikosjournalismissa, kuten muussakin journalismissa, tasapainoillaan viihteellisuuden ja informatiivisuuden välillä. Median tehtävä on kertoa kansalaisille heidän kannaltaan merkittävistä asioista, mutta rikoksiakin voidaan uutisoida niiden viihdearvon ja kiinnostavuuden vuoksi.

Haastateltavat odottivat, että rikosuutisissa asiat esitetään oikeassa mittakaavassa ja faktapohjaisesti. Nopeutuneessa uutistahdissakin uutisen sisältämien tietojen odotettiin pitävän paikkansa. Niin kutsutun laatumedian rikosuutisten arvo on haastateltaville se, että se ei liioittele tai vääristele ainakaan tahallisesti. Laajasti kritiikkiä kirjoittivat otsikot, jotka luovat tyhjiä odotuksia tai liioittelevat asiaa. Hyvä otsikointi vastaa sisältöä. Viimeaikainen klikkiotsikointiin kohdistuva kritiikki on voinut häivyttää taka-alalle sen, että journalistisessa jutussa otsikon tehtävä ei varsinaisesti ole tiivistää sisältöä vaan houkutella lukemaan juttu. Etenkin verkkojournalismissa otsikoinnilla on suuri merkitys lukijoiden kiinnostuksen suuntaamisessa. Lukijan koukuttaminen tulisi haastateltavien mielestä tehdä kuitenkin turhia revittelemättä ja sisällössä pysyen.

Hyvän rikosuutisen arvioitiin olevan relevantti lukijalleen. Relevantteiksi aiheiksi mainittiin esimerkiksi yhteiskunnallisesti merkittävät tai mittakaavaltaan suuret rikostapaukset, mutta eivät ne, jotka uutisoidaan ainoastaan ihmisten kiinnostuksen perusteella. Haastateltavat eivät pitäneet lukijan kannalta olennaisina aiheina yksittäisiä perhesurmia tai yksittäisiä tappeluja yöelämässä. Myös sisällön informatiivisuus määriteltiin hyvän rikosuutisen ominaisuudeksi. Haastateltavat eivät halunneet lukea yksityiskohdista, joista ei ole lukijalle hyötyä, tai jotka menevät rikoksella mässäilyn puolelle. Haastateltavat nostivat esiin myös sen, että yksityiskohtainen uutisointi voi tarjota suoriamalleja teon toistamiselle. Toisaalta kritiikkiä aiheutti yksityiskohtien puuttuminen silloin, jos uutisen avulla halutaan saada rikollinen kiinni. Toisin sanoen rikosuutisoinnissa tulisi kertoa kaikki tarpeellinen, mutta vain olennainen.

Rajanveto on hankalaa, sillä haastatteluissa nousi esiin se, että tiedon relevanttius voi olla kontekstuaalista. Vaikka väkivaltautisoinnista ei oltaisiinkaan yleisellä tasolla kiinnostuneita, esimerkiksi väkivallanteon maantieteellinen läheisyys voi herättää tarpeen saada tapahtuneesta tietoa. Entä milloin yksittäinen tapaus on lukijalle relevantimpi kuin

tilasto, ja milloin yksityiskohtien kertominen on mässäilyä? Esimerkiksi jos yleensä vähän kiinnostava ”tavallinen” nyrkkkitappelu on tapahtunut naapurissa, siitä saatetaan haluta tietää tarkemmin kuin muuten. Lisäksi pohdinnat tiedon pimittämisestä ja rikoksesta epäiltyjen liiallisesta suojelemisesta osoittavat, että ihmiset arvioivat eri tavoin sitä, millainen tieto on relevanttia itselle ja yhteiskunnalle.

On paradoksaalista, että samaan aikaan kun halutaan pitää uutiset ei-viihteellisinä, huomion saattavat viedä dramaattiset ja jännittävät jutut. Osa haastateltavista ilmoitti lukevansa iltapäivälehtiä siitä huolimatta, että kritisoi niiden sensationalismia ja viihteellisyyttä. Viihteellistymisen ajatellaan tarkoittavan alentunutta journalistista laatua ja vähentynyttä faktuaalisuutta (ks. myös Pantti 2011, 221). Viihteen vähättely on johtanut siihen, että moni tuntee huonoa omaatuntoa viihteellisten sisältöjen kuluttamisesta (Mustonen 2009, 143). Meijerin (2007, 106) mukaan voi olla myös päinvastoin: vakavia laatu-uutisia saatetaan pitää merkittävänä, vaikka niitä ei itse juuri seurattaisikaan.

7

MEDIAN SUHDE VÄKIVALLAN KOKEMUKSEEN JA PELKOIHIN

Tässä luvussa tarkastellaan rikostiedon suhdetta väkivallan kokemukseen ja rikoksen pelkoon. Ensin pohditaan mahdollisia tapoja käsitellä median välittämää rikostietoa ja miten eri reagointitavat näkyivät haastateltavien puheessa. Toiseksi pohditaan uutisoinnin vaikutuksia rikoksen pelkoon.

Ihmiset reagoivat rikostietoon eri tavoin

Haastateltavat puhuivat siitä, miten väkivalta on tullut iholle ja maailma lähentynyt. Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa myös verkossa, missä heillä on aiempaa huomattavasti parempi pääsy tietoon ja mahdollisuus jatkuvaan kommunikointiin toistensa kanssa. Tietoa väkivallasta ja rikollisuudesta on aiempaa helpommin ja runsaammin saatavilla. Ilman mediahuomiota moni väkivallan teko jäisi suurimmalle osalle ihmisistä kaukaiseksi ilmiöksi.

Väkivaltatiedon kuluttamisen vaikutus uhkakuviiin ja pelkoihin ei liene useimmiten suora, vaan riippuu kolmansista tekijöistä, kuten tiedon-

saantitilanteesta, kulttuurisesta kontekstista ja tiedon vastaanottajan ominaisuuksista. Siten sama mediasisältö voi tuottaa erilaisia reaktioita eri tilanteissa ja eri henkilöillä (Mustonen 2009, 137). Kaikkia ihmisiä väkivaltauutiset eivät välttämättä ahdistaa, ja monet kiinnostuvat niistä ja hankkivat kuulemistaan tapauksista uutta tietoa eri lähteistä. Toisille väkivaltatapaukset taas aiheuttavat pelkoa ja muita epämiellyttäviä tunteita.

Epämieluiden tilanteiden nostattama turhautuminen, ahdistus ja muut kielteiset mielialat ovat kuormittavia. Vaikka maailmaa ei voi muuttaa mielensä mukaiseksi, omaa tunneperäistä perspektiiviä voi yrittää muuttaa mielialaa säätelemällä. (Mustonen 2009, 136.) Seuraavassa käymme läpi tällaisia haastatteluissa esiin tulleita mielialan säätelyn strategioita.

Yksi tapa reagoida runsaan väkivaltatiedon aiheuttamaan ahdistukseen on **sulkea se itsen ulkopuolelle**. Vaikka väkivaltaa tietää olevan olemassa, on helpottavaa, kun tieto siitä ei ole koko ajan esillä. Jotkut ikääntyvät kertoivat pitävänsä jopa päivän-parin mittaisia täydellisiä uutispausseja, koska mediasta tulee ”pelkkiä huonoja uutisia”. Väkivaltasisältöjen pois suodattaminen voi ulottua myös fiktiiviseen sisältöön,⁶ sillä jotkut ikääntyvistä kertoivat, että he eivät enää katso rikossarjoja, joissa ”tapetaan ja potkitaan”. Uutisten kielteinen vaikutus mielialaan on selvästi yleisin syy vältellä uutisia niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa (Newman ym. 2017, 40; Reunanen 2017, 18).

N11ikä: Jos huomaa itsessään, että mä ahdistun näistä uutisista, niin mä pidän päivän-kahden paussin. En mä siinä mitään häviä. Jos haluaa ottaa selvää, niin ne ehtii sitten kyllä lukee myöhemmin.

N1ravi: Mä en varmaan henkilökohtaisesti turru, vaan mä nimenomaan ennemminkin ahdistun ja haluan, että mä en nää sitä. Haluu välillä sulkea, että vaikka kuin tietää miten kauheeta täs maailmas on, mut haluaa sulkea sen pois. Et siihen mä en koskaan varmaan turru, mut mä enemmänkin ahdistun siitä, jos mä sitä liikaa vatvon.

6 Myös viihdesisällöt voivat välittää arvoja ja poliittisia viestejä. On peräänkuulutettu sitä, että kaikki mediamuodot tulisi ottaa huomioon yleisötutkimuksessa (Stehling ym. 2016, 327). Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin uutisiin ja muihin ei-fiktionaalisiin lähteisiin.

Toinen tapa vähentää väkivaltatiedon aiheuttamaa ahdistusta on **suhteuttaa saatua tietoa omaan elämään ja maailman tilanteeseen**. Tunteen voimaa voidaan vähentää esimerkiksi älyllistämällä tai kiel-
tämällä tunnearvo järkiperäisellä selittelyllä (Mustonen 2009, 136).
Haastatteluissa etenkin opiskelijat kertoivat harrastavansa tällaista
rationalisointia. He pohtivat tilastoja ja uhkan todennäköisyyttä itselle.
Tällaisen uhka-arvion tekemiseen vaaditaan ilmiön ymmärtämistä.

*M2opisk: Sitä pyrkii loppupeleissä siihen, että saa sen ilmiön ja koittaa ymmärtää, että mitä maailmalla tapahtuu, sen sijaan että mikä tää yksittäinen tapahtuma on ollut. Toki sitten jos se on joku omakohtainen ja joku kaveri tai joku on osallinen, niin totta kai siinä koittaa eri tavalla olla mukana. Mutta sitten jos se on tosiaan yksit-
täinen tapaus jossakin, niin sen tietää että niitä tulee, mutta jos sen ilmiön ymmärtää, sitten pystyy analysoimaan, onks tässä nyt oikeesti vaaraa vai ei. Niin se riittää.*

Opiskelijat pohtivat myös yksittäisten tekojen merkitystä yhteiskunnalle laajemmin. Esimerkiksi terrorismin välitön tuhovaikutus saattaa olla suhteellisen pieni, enintään muutaman kymmenen ihmisen kuolema. He arvioivat välillisen vaikutuksen yhteiskuntaan merkittävämmäksi, kun pelon ja turvattomuuden kokemisen vuoksi ihmiset muuttavat toiminta-
tapojaan eivätkä mene esimerkiksi enää käymään toistensa luona.

Kolmas mahdollinen reagoititapa runsaaseen väkivaltatietoon on **turtuminen ja tottuminen**. Toistuvat väkivaltasisällöt saattavat vähentää tunnereaktioita väkivaltaa kohtaan, jolloin todellisia väkivaltatapahtumia voi katsoa ikään kuin elokuvaa, irrallaan todellisesta maailmasta. Turtu-
minen voi vaikuttaa myös empatiakykyyn (Mustonen 2009, 140). Väki-
valtasisältö saatetaan myös ohittaa siihen erityisemmin reagoimatta.
Haastateltavat pitivät väkivaltauutisointiin turtumista epätoivottavana ja samalla jotkut totesivat, että tuskin koskaan tulevat turtumaan väki-
valtaan. Tottumista viestii esimerkiksi se, että ”tavallisesta” terroriteosta on saattanut tulla jo arkipäiväinen uutinen, josta ei erityisemmin jakseta kiinnostua.

M5puol: Jos on sattunu jossain ihan tollanen terroriteko, että joku on vaan menny ja Allahin nimeen räjäyttäny ittensä, niin ei oo. Mutta jos otetaan vaikka pahin esimerkki tää Norjan Brevik, niin kyllä se, mitä siellä on taustalla, mitä se ihminen oikeesti ajattelee, miten se näkee sen maailman, kyllä sellainen [kiinnostaa].

M2opisk: *Okei ne on totta kai hirvittäviä tekoja, mutta jos niitä joka päivä tapahtuu, niin mietitään että seuraavana päivänä tulee taas samantyyppinen uutinen, niin jaksako sitä aina lukea ja klikata.*

Kyynistytminen on neljäs mahdollinen tapa reagoida väkivaltatiedon tulvaan. Haastateltavien puheesta ei ollut pääteltävissä kyynistymistä, jos sillä tarkoitetaan kielteistä ja välinpitämätöntä asennetta muita ihmisiä ja maailmaa kohtaan. Ikääntyvien puheessa oli nähtävissä huoli etenkin lasten pärjäämisestä ”tässä raa’assa maailmassa”. Sen sijaan että he aktiivisesti seuraisivat mediasta kauhistuttavia väkivaltaututisia, he mieluummin kääntyvät pois väkivaltaisalliloista. He kuitenkin kertovat, että väkivalta tulee väkisin silmille lööpeistä ja uutisista. Median inspiroima paha maailma -asenne ruokkii havaintoja maailmasta väkivaltaisena ja julmana paikkana, ja se voi saada liioittelemaan yhteisön vaarallisuutta ja oletamaan, että rikollisuus on suurempi ongelma kuin viralliset mittarit osoittavat (Altheide 1997). Usko maailman vaarallisuuteen voi pahimmillaan saada vetäytymään kontakteista tuntemattomiin tai naapureihin (Smolej & Kivivuori 2006).

Viidenneksi, rikosuutisoinnin arvioiminen ”vääränlaiseksi” aiheutti nuoremmassa haastateltavissa **ärtymyksen tunteita**. Tällöin ei kyse ollut niinkään median virittämästä reaktiosta koettuun väkivaltaan vaan tunnereaktion kohteena oli itse media ja sen toimintatapa. Puolustusvoimista koostetun ryhmän keskusteluissa ärtymys nousi ennen kaikkea rahan motivoimasta klikkijournalismista ja pettymyksestä, jos jutun otsikko ei vastannut sisältöä. Ärtymys voi olla syy olla seuraamatta tiettyjä medioita. Lukijoiden kalasteluun klikkiotsikoilla voidaan reagoida myös nauramalla uutismedialle, kuten nauramalla Klikinsäästäjän⁷ poimimille klikkiotsikoille.

M3puol: *Klikkihuorausta koko ajan haetaan ihan kaikkialla. Jokainen otsikko on niin ku-*

M2puol: *Mä en lue enää ollenkaan sen takii Ilta-Sanomien, Ilta-lehden nettijuttuja, mulla ei vaan riitä hermo.*

M4puol: *Se perustuu rahan keräämiseen.*

7 Klikinsäästäjä on Facebookissa toimiva yhteisö, joka kertoo paljastavansa, mitä klikkiotsikon takana on, jotta lukijan ei tarvitse klikata ja tuhjata aikaa huonoon journalismiin (https://www.facebook.com/pg/klikinsaastaja/about/?ref=page_internal).

M2puol: *Siitä tulee jotenkin niin vihaseks sille lehdelle ihan suoraan sanottuna.*

Opiskelijoiden haastatteluryhmässä ärtymyksen tunne nousi siitä, että uutismedian katsottiin lisäävän ihmisissä pelon tunteita ja luovan vastakkainasetteluja ihmisten välille. Kärjistävää rikosuutisointia nimettiin jopa terrorismin jatkeeksi, sillä uutismedia voi terrorismin tavoin käyttää hyväkseen pelon tunnetta (ks. myös Altheide 1997; 2002; 2011). Lisäksi joidenkin medioiden, lähinnä iltapäivälehtien, katsottiin pelaavan terroristien pussiin lietsaessaan pelon tunteita.

N1opisk: *Aina kun mä meen kotiin mä meen R-kioskin ohi, ja siinä sit heiluu ne molemmat, Ilta-Sanomien ja Iltalehden etusivumainokset, ni kyllä mua puistattaa.*

K: *Lisääks ne teiän pelkoja?*

N1opisk: *Ei.*

M1opisk: *Ärsytystä. Terveisiä vaan [---], että hän on ehkä sillä lailla terrorismin jatke tai ikään kuin ISISin solu tässä maassa, siis tää on tosi kärjistettyä.*

Miten rikosuutisointi vaikuttaa pelkoihin?

Pelon kasvu on yksi rikosuutisten haittavaikutus. Eräissä amerikkalaisissa tutkimuksissa on arvioitu, että rikosuutisointi selittää rikollisuuteen kohdistuvaa huolta enemmän kuin rikollisuuden taso (Lowry ym. 2003). Rikosuutisoinnin vaikutukset yksilöihin eivät kuitenkaan ole aina samoja tai mekaanisia vaan kontekstisidonnaisia. Muun muassa mediasällöt, vastaanottajan persoonallisuus ja aiemmat uhrikokemukset, ovat olennaisia rikosuutisoinnin vaikutuksia ehdollistavia tekijöitä (Kivi-vuori ym. 2002, 16; Mustonen 1997).

Mediaympäristöllä ja mediavälitteisellä vuorovaikutuksella on yhä tärkeämpi rooli tunteiden syntymisessä. Medialla on kyky vaikuttaa tunnetilaa laajempiin mielialoihin, jotka puolestaan värittävät kokemismaailmamme. (Mustonen 2009, 133–134.) Uutismediassa esitetyt tunteiden ilmaukset välittävät moraalisia ja poliittisia argumentteja (Pantti 2009, 194) tai ”moraalisia narrativeja” (Altheide 2002, 6), jotka

Rikostiedon kuluttaminen ja väkivallan pelko

- Tutkimusten mukaan väkivaltauutisten kuluttaminen on yhteydessä koettuun väkivallan pelkoon.
- Esimerkiksi iltapäivälehtien etusivujen lukeminen yhdistyy välttämiskäyttäytymiseen sekä korkeampaan huoleen joutua rikoksen uhriksi. Lisäksi rikosaiheisten tosi-tv-sarjojen ja televisio-uutisten kuluttaminen lisäävät rikoksen pelkoa.
- Rikostiedon vaikutukset pelkoihin riippuvat sisällön esittämisen tavoista, sisältöjen kuluttamisen motiiveista sekä tiedon vastaanottajien ominaisuuksista, kuten sukupuolesta, persoonallisuuden piirteistä ja omista uhrikokemuksista.
- Tutkimukset ovat osoittaneet eroja maiden välillä, joten mediakentällä ja median käyttökulttuurien kokonaisuuksilla voi olla merkitystä rikosuutisoinnin vaikutuksissa.
- Yksilötason tarkastelussa ei ole selvää, aiheuttaako rikostiedon kuluttaminen pelkoja ja turvattomuutta, vai hakeutuvatko jo entuudestaan pelokkaat ja turvattomuutta kokevat ihmiset rikostiedon ja ”pelottavan” uutismateriaalin äärelle.

Lähteet: Mustonen 1997; Kivivuori ym. 2002, Smolej & Kivivuori 2006; Callanan & Rosenberger 2015

luovat pohjaa sille, mitä pelkäämme ja vältämme. Tunteiden välittämisestä käy esimerkiksi erään haastateltavan mainitsema Suomeen loppuvuodesta 2016 rantautunut klovni-ilmiö,⁸ jota uutismedia kuvasi kauhistuttavaksi.

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että väkivaltaa korostetaan mediassa, ja se lisää ihmisten pelkoja. Haastateltujen jaettu käsitys väkivaltauutisoinnin pelkoja lisäävästä vaikutuksesta on huomionarvoista ottaen huomioon, miten erilaisista taustoista tämän tutkimuksen neljä fokusryhmää rekrytoitiin. Käsitys on myös linjassa aiempien tutkimushavaintojen kanssa (Smolej & Kivivuori 2006). Erityisesti ikääntyvät kertoivat uutisoinnin lisäävän omaa turvattomuuden tunnettaan. Rikosuutisoinnin herättämät ahdistuksen tunteet juontuivat runsaasta väkivaltatiedon määrästä, mikä voi olla kytköksissä yleisötutkimusten havaintoon siitä, miten erityisesti vanhemmat ihmiset kokevat itseään ympäröivien mediasisältöjen suuren määrän ajoittain ahdistavaksi. Nuoremmille mediaympäristön pirstaloituminen ja runsas sisältöjen määrä voivat olla jokapäiväisen elämän normaali piirre, ja he luovivat mediamaisemassa luontevammin omien intressiensä pohjalta. (Tammi 2016, 137.) Osa haastateltavista totesi, että rikosuutisointi ei vaikuta itseen, mutta he arvelivat sen kuitenkin lisäävän joidenkin ihmisen ahdistusta ja rikoksen pelkoa. ”Media lisää pelkoja” on yleinen käsitys nykyisessä julkisessa keskustelussa, mikä myös saattaa heijastua haastateltavien puheessa.

Väkivaltauutisoinnin itsessä herättämistä turvattomuuden ja ahdistuksen tunteista puhuivat haastatteluissa naiset mutta eivät juurikaan miehet. Miehet eivät tyypillisesti kyselytutkimuksissakaan vastaa

8 Uutiset kertoivat loppuvuodesta 2016, että Suomeen oli rantautunut Yhdysvalloista ilmiö, jossa klovneiksi pukeutuneet ihmiset pelottelivat etenkin lapsia ja nuoria. Jutut oli kuvitettu toisinaan hyvinkin pelottavilla pelle-kuvilla. Uutisointi oli omiaan vahvistamaan pelle-hysteriaa, vaikka todellisia vaaratilanteita ei Suomessa todennäköisesti ollut. Ilmeisesti kyse oli enemmänkin trollauksen kaltaisesta ilmiöstä, jolla pyrittiin saamaan aikaan negatiivisia reaktioita lähinnä hivin vuoksi. Tällainen trolloaminen perustuu samanlaiseen huomion logiikalla pelaamiseen kuin kaupallinen mediajärjestelmäkin (Phillips 2015). Trollit tarvitsevat mediahuomiota ja media saa puheenaiheita trollien tuottamista skandaaleista.

kokevansa turvattomuutta (Kempainen ym. 2014, 12; Finucane ym. 2010, 131–132). Erityisesti ikääntyvien naisten ryhmässä kerrottiin ahdistuksesta, joka syntyy väkivaltautisoinnin suuresta määrästä. Vaikka aiemmankin tutkimuksen mukaan väkivaltasisältöjen katselu lisää ahdistuneisuutta etenkin naisilla, kyseessä on persoonallisuuspiirteiden, mediakäyttäytymisen ja mediavaikutusten välinen kehämäinen prosessi eikä yksilöllinen kausaali vaikutus (Kivivuori ym. 2002, 6; Mustonen 1997; 36). Ikääntyvien naisten haastatteluryhmässäkään ei suhtauduttu täysin samalla tavalla median välittämään rikostietoon. Jotkut rationalisoivat väkivallan riskin mahdollisuutta itselle enemmän kuin toiset ja kuvasivat, kuinka väkivalta on tullut median kautta niin näkyväksi, että se saatetaan tunnistaa paremmin.

N9ikä: Mä kyllä nään, että sitä väkivaltaa on ollu kauan, mutta se on tullut lähemmäksi. Ennen se kulki kaiken maailman kauppiaitten mukana ja sentraalisantroyen mukana, mutta se on nyt tullut niin iholle, että me tunnistetaan se enemmän. Ja voi olla että on lisääntynekin. Ja seksuaalinen väkivalta varsinkin, josta ei ehkä ennen ole myöskään puhuttu.

Tunteellisten elementtien hyödyntäminen on keino herättää ja ylläpitää yleisön kiinnostusta (Pantti 2009, 201). Altheiden (2011, 260–262) mukaan pelko on mediassa yleisimmin hyödynnetty tunne, sillä se on oiva keino saada aikaan yleisössä emotionaalinen reaktio. Myös haastatellut opiskelijat olivat havainneet, kuinka pelkoa korostetaan paljon mediassa, vaikka ”faktat sanoo ihan muuta” ja ”elämme turvallisinta aikaa ikinä tilastollisesti”.

M10pisk: Suomessa ei oo koskaan ollu näin turvallista elää. Henki ei lähde, turpaan ei saa, ja silti kuitenkin pelätään ihan kauheesti. No osin tietenkin, totta kai, väkivalta ja pelko myy mediassa, että siitähän se sillä tavalla johtuu, mutta kyl mä ainakin lähtökohtaisesti sanoisin, että mulla on aika turvallinen olo.

Pelko ei ole olemassa tyhjiössä, vaan se liikkuu julkisessa keskustelussa ja kytkeytyy eri aiheisiin. Rikos on yksi aihe, johon pelko kytkeytyy. (Altheide 2002, 70.) Huumerikollisuus ja järjestäytynyt rikollisuus ovat viime vuosina olleet runsaasti esillä mediassa. On jopa arveltu, että rikosjournalismin kasvua on mahdollista selittää osittain rikollisuuden järjestäytymisen ja huumerikollisuuden kasvulla viime vuosikymmenien aikana (Leino 2005, 15). Haastateltavat olivat huomanneet, että

huumeet nousevat esiin rikosuutisoinnissa, minkä perusteella huumerikollisuuden arveltiin kasvaneen.

K: Ajatus yleensäkin että tätä huumerikollisuus on nyt se ongelma ja se on kasvanut, niin mistä se käsitys tulee?

N3ikä: Mediasta tuolta, telkkarista, lehdestä lukee, että huumeen ja alkoholin vaikutuksen alaisia, kun on jotain tehnyt.

Myös maahanmuuton kasvun mukanaan tuomat uhkat huolettivat monia haastateltavia (ks. luku 4). Opiskelijat katsoivat, että uutismedian tapa käsitellä turvapaikanhakijoita turvallisuuden kontekstissa on pitkälle syynä siihen, että ihmiset kokevat turvapaikanhakijat uhkaksi itselleen. Muissa haastatteluryhmissä tätä ajatusta ei esitetty. Sen sijaan esimerkiksi ajatus turvattomista maahanmuuttajavaltaisista lähiöistä Ruotsissa puhututti. Mediasisällöt ovat voineet vaikuttaa siihen, mitkä alueet arvioidaan väkivaltaisiksi ja turvattomiksi, ja nämä arviot puolestaan voivat vaikuttaa tehtyihin havaintoihin: nähdään sitä, mitä osataan odottaa (Giglietto ym. 2016, 25).

M1puol: Ruotsiin ei tekis mieli muuttaa. Siellä alkaa olla niin levotonta. En tiedä kuinka paljon sekin on median höykytystä. En oo tutustunu asiaan sen lähemmin.

K: Onks sulla antaa esimerkkejä Ruotsista?

M1puol: Eiks se Malmö oo aika kova ja Göteborg? Poliisit ei uskalla mennä kaikkiin kortteleihin enää.

M3puol: Käytiin 2010 Eurooppa kiertämässä autolla, niin ainut missä pelotti oli Tukholma. Hotellit oli täynnä, niin jouduttiin menemään semmoseen lähiöön, missä oli ihan varmaan et aamulla ei enää auto ole tallessa. Siellä oli ihan...

K: Okei, mistä se tuli?

M3puol: Siellä oli ihan hirvee massa jengiä, ketkä vaan kulkee, norkoilee ja on todella ahdistavan näköstä. Viime marraskuussa kävin Marokossa, ei siellä sillä tavalla ollu vastaavaa. [---] Se et jos tunnet, että oot itse ainut skandinaavin näkönen henkilö siellä ja sitte just täämösiä jengejä siellä.

Läheisten ihmisten ja lähiympäristön ihmisten tulkintatavat vaikuttavat siihen, millaisia tunteita mediasisällöt herättävät (Mustonen 2009, 139). Lähiympäristö voi joko vahvistaa median tarjoamia malleja tai

tuottaa vaihtoehtoisia tulkintoja siitä, mitä tulisi pelätä. Eräs haastateltava oli havainnut, että erilaisista tapahtumista keskustellaan aiempaa vähemmän perheen, sukulaisten ja naapurien kesken, koska ihmiset ovat aiempaa vähemmän suorissa sosiaalisissa kontakteissa keskenään. Hän pohti, voiko muutos vähentää ymmärrystä siitä, mikä on sallittua ja mikä ei. Nykyään esimerkiksi lapset näkevät median kautta kauheuksia, mutta he eivät kuule enää aikuisten paheksuntaa tekojen sopimattomuudesta. Lapsi jää yksin näkemänsä kanssa eikä kukaan tuomitse tekoja.

Ajatusta voisi viedä eteenpäin ja pohtia, mikä muuttuu, kun yksilöt saavat ja hakevat enemmän tietoa yksin median kautta sen sijaan, että tieto leviäisi ihmiseltä ihmiselle. Miten väkivaltatietoa käsitellään eri tavoin, kun kukaan ei ole jakamassa tunnetta, tyyntymässä, asettamassa informaatiota mittasuhteisiinsa, tasapainottamassa näkemyksiä ja kertomassa jos rikoksen tekijä katuukin? Jos vaihtoehtoisia tulkintoja ei ole tarjolla, median tarjoilemilla tulkinnoilla saattaa olla vahvempi vaikutus siihen, mitä tiedämme maailmasta. Tutkimusten mukaan medialähteiden vaikutus voi olla erityisen merkittävä silloin, kun omakohtaiset kokemukset tai tietopohja asiasta ovat vähäiset (Dowler 2003, 110; Mustonen 2009, 139). Altheide (2002, 40) pitää pohtimisen arvoisena sitä, mitä tapahtuu muille diskursseille, kuten luottamuksen, yhteisöllisyyden ja kumppanuuden diskursseille, kun median ruokkima pelon diskurssi yleistyy.

Ajatusta mediasisältöjä yksin tulkitsevasta ihmisestä suhteellistaa kuitenkin se, että nykyäänkin median käyttö on monin tavoin yhteisöllistä. Uutisista keskustellaan kasvokkain ja niitä kommentoidaan sosiaalisessa mediassa. Tulkinnat rakentuvat näissä vuorovaikutuksen verkostoissa. Kiinnostava kysymys onkin, ovatko nämä verkostot omiaan vahvistamaan ja liioittelemaan uhkakuvauksia vai pikemminkin tyyntyttelemään huolta ja asettamaan sitä mittasuhteisiinsa. Molemmat vaihtoehdot ovat mahdollisia ja todellisia.

N10pisk: Vähän aika sitten kävin keskustelun erään puolitun miehen kanssa, joka kerto mulle jostain terroristi-iskusta. Mä kysyin häneltä, että anteeks mut kun mä en nyt tiedä ollenkaan. Että mä en oo missään lehdessä tai vastaavissa, missään mediassa törmänny tähän. Että missä tää on tapahtunu ja milloin? Hän kerto, että MV-

lehdessä luki näin. Sit hän selitti sitä ihan täysin tosissaan siinä. Sit itse tietysti vähän silleen yritin, että aivan okei okei, no että se ei ihan välttämättä oo Suomen luotetuin media.

Median tapa dramatisoida vaaroja voi vaikeuttaa suhteellisuudentajun säilyttämistä ja saada myös tavalliset asiat vaikuttamaan radikaaleilta tai vaarallisilta (Koskela 2009, 24). Kulttuuriset käsitykset, esimerkiksi sukupuolesta, vaikuttavat uutisoinnin tapoihin siten, että poikkeuksellisuuksia korostetaan väkivaltauutisoinnissa enemmän (esim. Nikunen 2006; Venäläinen 2013; Noppari ym. 2015). Toisaalta toiston myötä asia voi tavanomaistua, jolloin se aletaan mieltää vähemmän järkyttäväksi (Carter 1998). Ei ole yhdentekevää, kuka mediassa esitetään väkivallan tekijänä tai uhrina ja millä tavoin teosta uutisoidaan.

Ihmiset voidaan opettaa pelkäämään kertomalla, että jotain asiaa tulee pelätä (Altheide 2002, 6). Kuten aiemmin on todettu, mediasisällöt vaikuttavat kuitenkin eri tavoin, riippuen muun muassa yksilön sukupuolesta, iästä, persoonallisuuden piirteistä ja aiemmista uhrikokemuksista. Merkittäviä ovat myös yksilön omat käsitykset ja tiedot asiaan liittyen.

N2opisk: Muistan pienempänä kun oli hirveet uutiset joka paikassa, että nyt on taas karannut [vankimielisairaala]. Muualle se lietsosemmasta pelkoo, niin meillä kävi ala-asteella ne hoitajat selittämässä, että näitä ulkoilutetaan niitä vankeja. [---]

K: Mut sä et kokenut itelles sitä uhkana?

N2opisk: Ei kukaan. Silloin kun tuli niitä uutisia, että nyt on paennu kolmoismurhaaja, niin ihan samalla lailla mentiin siihen koulun pihalle leikkimään kun ihan mikä tahansa muu päivä, koska me tiedettiin, että niitä kolmoissurmaajia ulkoilutettiin muutenkin. Että se ei tavallaan poikennu tilanteesta millään lailla.

Erityisesti ikääntyvät naiset tunnistivat rikostiedon lähteiden vaikutuksia itse koettuun väkivallan uhkaan ja pelkoon, kun taas nuoremmat haastatellut ja erityisesti miehet kiistivät, että median rikosuutisointi aiheuttaisi heissä erityisempää pelkoa. Voi olla, että tulos juontaa miesten ja naisten erilaisista puhetavoista ja myös erilaisista tavoista sanallistaa kokemuksiaan. Myös tutkimusmenetelmäksi valittu fokus-

ryhmähaastattelu saattaa aiheuttaa sosiaalista yhdenmukaisuuden painetta, joka miehillä ilmeni median aiheuttamien pelkojen kiistämisenä ja iäkkäillä naisilla taas rohkaisi kertomaan pelon ja ahdistuksen kokemuksista. Toisaalta naisten ja miesten erilaiset tavat puhua väkivallan uhkasta ja peloista tulivat esiin myös sekaryhmissä.

Kiinnostava tulos oli myös se, että haastateltavilla puhe kääntyi väkivallan uhan kokemuksista helposti median toimintatapojen arviointiin ja kritiikkiin. Ahdistuksen ja ärsytyksen kohde ei ollutkaan välttämättä median välittämä väkivaltainen sisältö vaan *media* joka kertoi väkivaltatapauksista vääräksi koetulla tavalla. Kuten edellisessä luvussa havaittiin, haastatelluilla oli melko selkeä ajatus ideaalisesta rikosjournalismista, ja rikosuutisointia peilattiin tätä ideaalikuvaan vasten. Uutisoinnilta toivottiin asiallista informatiivisuutta, ja niin otsikoiden katteettomia lupauksia kuin niiden riskejä liioitteleviksi koettuja sisältöjäkin pidettiin ärsyttävänä.

8

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Nykyisessä median kyllästävässä ympäristössä on mahdoton välttää rikoksia ja väkivaltaa koskevalta tiedolta. Tutkimuksemme kuitenkin osoittaa, että niin rikostiedon käyttötavat kuin rikostiedon seurauksetkin vaihtelevat suuresti. Ihmisten mediarepertuaarit ovat erilaisia ja ne liittyvät eri tavoin heidän päivittäisiin rutiineihinsa. Lisäksi väkivaltaisen teon poikkeuksellisuus tai läheisyys voivat tehdä rikostiedosta jossain tilanteessa relevanttia. Rikostiedon vastaanotto on myös monin tavoin sosiaalista: rikoksia koskevista uutisista keskustellaan kasvokkain, ja uutisten välittäminen sosiaalisessa mediassa voi kytkeä tapahtuman monenlaisten spekulatioiden ja kauhistelujen verkkoon.

Vaikka mediaympäristö on muuttunut monimuotoiseksi, näyttää uutismedia kuitenkin säilyttäneen vahvan asemansa. Journalistinen media oli keskeisin rikostiedon lähde haastateltavien mediarepertuaareissa. Uusi mediaympäristö näkyi kuitenkin siinä, että uutismediaa pidettiin vain yhtenä tietolähteenä muiden joukossa. Sen erityiseksi arvoksi koettiin luotettavuus. Journalistisesta mediasta saadun tiedon oletettiin pitävän paikkansa, ja laadukkaina pidettyjen viestinten ei myöskään uskottu liioittelevan tai vääristelevän ainakaan tahallaan. Epäluotettavana pidetyllä mediallykin oli silti oma roolinsa joidenkin haastateltujen mediarepertuaareissa. Journalismin eettisiin koodeihin ja käytäntöihin sitoutumaton ”vaihtoehtomedia” voi julkaista sisältöä nopeasti jo ennen kuin faktoihin on haettu vahvistusta, ja se voi kertoa tapahtumista omasta ideologisesta näkökulmastaan. Näistä syistä osa haastatelluista koki ”vaihtoehtomedian” itselleen hyödylliseksi ja katsoi sen tuovan lisäarvoa vakiintuneen uutismedian rinnalla siitä

huolimatta, että hekin pitivät näitä julkaisuja huonosti kirjoitettuina ja paljolti epäuskottavina.

Rikostieto kulkee edelleen tehokkaasti myös ihmisten välisissä suorissa kontakteissa. Haastateltavat kokivat omien sosiaalisten verkostojen kautta saadun tiedon relevantiksi paitsi nopeuden ja luotettavuuden myös tiedon erityisyyden tähden. Näiden verkostojen kautta jaetaan sellaisia tietoja, joita ei muualta saa, kuten silminnäkijähavaintoja tai naapuruston sisäpiiritietoa. Sosiaalinen media on laajentanut ihmisten verkostoja entisestään. Sosiaalisessa mediassa tiedon luotettavuus kuitenkin vaihtelee, mutta viestin tuojan tuttuus voi lisätä luottamusta tietoon. Haastateltavat pitivätkin suljettuja Facebook- ja WhatsApp-ryhmiä anonyymejä keskustelupalstoja luotettavampina tiedonlähteinä.

Kun sisältöjä jaetaan sosiaalisissa verkostoissa, jakaminen voi saada jopa suuremman merkityksen kuin itse sisältö. Esimerkiksi tiedon jakajan maineella voi olla vaikutusta siihen, miten hänen jakamaansa tietoa vastaanotetaan. Kun tietoa jaetaan verkostoissa linkitysten kautta, alkuperäinen lähde voi hämärtyä ja samalla harhaanjohtavan sisällön erottaminen on tullut vaikeammaksi. Uudet tietolähteet ja tiedon tulva vaikeuttavat tiedon hallintaa ja sen relevanttiuden arviointia, mikä on omiaan lisäämään kriittisyyttä kaikkea tietoa kohtaan. Tieto rakentuu internetissä usein sirpaleista, mikä osaltaan muuttaa suhtautumista tietoon niin, ettei uutismediankaan välittämän tiedon ajatella olevan lähtökohtaisesti kokonaista, objektiivista ja puolueetonta.

Tutkimuksemme vahvisti aiempia havaintoja iän ja sukupuolen yhteydestä rikostiedon vastaanottoon. Naiset kuvasivat miehiä yleisemmin väkivallan uhkaa julkisilla paikoilla. Ikääntyvät naiset pelkäsivät erityisesti ryöstetyksi tulemista, kun nuoret naiset puolestaan kertoivat seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallan uhkasta. Miehet arvioivat väkivallan riskin suurimmaksi yöelämässä ja baareissa, mutta he eivät kuitenkaan pitäneet väkivaltaa kovin todennäköisenä, jos ei itse ehdoin tahdoin hakeudu hankaluuksiin.

Haastatellut olivat yksimielisiä siitä, että väkivaltaa on mediassa paljon ja se on usein paisuttelevaa. Väkivaltautisoinnin arveltiin lisäävän ihmisten pelkoja. Nämä haastateltujen esittämät havainnot tukevat

aiemmin määrällisistä tutkimuksista saatuja tuloksia. Ikä jakoi uhkan kokemisen lisäksi voimakkaasti myös puhetta rikosjournalismista ja sen vaikutuksista. Ikääntyvät pohtivat erityisesti iltaapäivälehtien ja television väkivaltasisältöjen pelkoja lisäävää vaikutusta ja sitä, kuinka ”media” on tuonut väkivallan iholle. He pyrkivät sulkemaan ahdistusta aiheuttavan väkivaltatiedon tulvan itsenä ulkopuolelle rajoittamalla omaa median käyttöään esimerkiksi mediapauseja pitämällä. Nuoret taas eivät niinkään reagoineet median virittämään väkivaltakokemukseen kuin tapaan, jolla media rikoksista kertoo. He enemmänkin ärsyntyivät rikosjournalismista itsestään kuin ahdistuivat sen esittämästä väkivallasta.

Kuten aiempi tutkimus on osoittanut, yleisö tyypillisesti perustaa mediakritiikkinsä journalismin vakiintuneisiin ihanteisiin, kuten totuudenmukaisuuteen, informatiivisuuteen ja tasapuolisuuteen. Fokusryhmissäkin rikosjournalismin uutisvalintaa kritisoitiin klikkien kalastelusta ja kiinnostavuuden korostamisesta aiheen tärkeyden kustannuksella. Haastateltavien varsin perinteiset käsitykset ideaalista rikosjournalismista joustivat kuitenkin tarpeen tullen eri suuntiin. Esimerkiksi oma ammattiasema, harrastukset ja intressit muodostavat sosiaalisen ja kulttuurisen taustan, jota vasten mediasisältöjä tulkittiin. Opiskelijat erottuivat muita liberaalimmin puhuvana ryhmänä, jossa korostuivat yhteiskuntakriittisyys ja ennakkoluulottomuus. Samaa ikäluokkaa edustavassa puolustusvoimista kootussa ryhmässä puhetapa oli selvästi konservatiivisempi.

Yhteiskunnallinen orientoituminen näkyi etenkin siinä, miten ryhmissä arvioitiin maahanmuuttajien tekemien rikosten uutisointia. Puolustusvoimista koostetussa ryhmässä journalistista mediaa moitittiin siitä, että se ei ole aina riittävän avoimesti kertonut maahanmuuttajien tekemistä rikoksista. Opiskelijat päinvastoin katsoivat, että uutismedia on aiheetta korostanut maahanmuuttajien tekemiä rikoksia, ja he moititivat rikosjournalismia tavasta käsitellä maahanmuuttajia lähinnä vain turvallisuuden kontekstissa. Puolustusvoimista koostetussa ryhmässä korostuivat sananvapauden ja avoimuuden ideaalit, opiskelijoiden ryhmässä puolestaan mediajulkisuuden seuraukset ja tähän liittyvä eettinen harkinta. Tulokset korostavat jälleen sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin merkitystä rikostiedon vastaanotossa sekä mediasisältöjen vastaanoton poliittisuutta.

Tulosten tulkinnassa on syytä ottaa huomioon, että neljän fokusryhmän avulla kerätty aineisto ei ole sellaisenaan yleistettävissä koko väestöön. Tilastollisesti edustavan kyselyn avulla on kuitenkin mahdollista testata haastatteluista nousseita havaintoja laajemmin väestöön. Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa rikostiedon lähteitä ja kansalaisten uhkakoke-muksia tiedustellaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen yhteydessä. Nämä tulokset valmistuvat vuonna 2018. Tulosten tulkinnassa on syytä ottaa huomioon myös se, että fokusryhmät eivät vastaa luonnollista keskustelutilannetta. Haastattelutilanne voi korostaa puhetta ”hyvästä median käyttäjästä”. Lisäksi sosiaalisen yhdenmukaisuuden paine on voinut aiheuttaa omien mielipiteiden silottelua tai liioittelua.

Nykyisessä mediaympäristössä tavat päätyä tiedon lähteille ovat moninaistuneet. Tärkeää olisikin ymmärtää paremmin paitsi tiedon vastaanottoa myös tiedon jakamisen prosesseja. Tässä tutkimuksessa pääpaino oli rikostiedon vastaanotossa, eikä tiedon jakamisen motivaatioihin ja tapoihin ollut mahdollista paneutua kovin tarkasti. Jatkossa olisikin kiinnostavaa selvittää tarkemmin rikostiedon liikkeitä myös siltä kannalta, miten tieto liikkuu ihmisten sosiaalisissa verkostoissa ja mikä saa jakamaan tiedon eteenpäin.

On ilmeistä, että rikosuutisointi ei mitenkään suoraviivaisesti seuraile väkivaltarikollisuudessa tapahtuvia muutoksia. Rikokset ovat vakiintunutta uutisaineistoa, ja niistä raportoidaan vakiintuneiden uutiskriteerien ja yleisön oletetun kiinnostuksen perusteella. Onkin ehkä tarpeetonta ajatella, että median edes pitäisi toimia tällaisena rikostilanteen ilmapuntarina. Sen sijaan tärkeää on se, millä tavalla rikoksista raportoidaan. Nojaako raportointi tosiasioihin, kuinka lakonisesti tai dramatisoiden väkivallasta kerrotaan ja millaisilla uhkakuvilla spekuloidaan.

KIRJALLISUUS

Altheire, David L. (1997) The News Media, the Problem Frame, and the Production of Fear. *The Sociological Quarterly* 38:4, 647–668. DOI: 10.1111/j.1533-8525.1997.tb00758.x

Altheide, David L. (2002) *Creating Fear: News and the Construction of Crisis*. New York: de Gruyter.

Altheide, David L. (2006) *Terrorism and the Politics of Fear*. Lanham, MD: AltaMira Press.

Altheide, David L. (2011) Creating Fear. Transforming Terrorist Attacks into Control and Consumption. Teoksessa: Katrin Döveling & Christian von Scheve & Elly A. Konijn (toim.) *The Routledge Handbook of Emotions and Mass Media*. London: Routledge, 259–272.

Alvesalo, Anne ja Santtila, Pekka (2004) *Pahat pojat -elokuva ja rikollisuus. "Saanu ehkä vähän ideoita, mut omaa päätä sitä kummiski käyttää"*. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 17. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.

Arolainen, Teuvo (1998) *Rötös mediassa: Talousrikosten käsittely suomalaisissa tiedotusvälineissä*. Tutkivan journalismin yhdistys. <http://www.kaapeli.fi/tutki/arolainen1.html> (luettu 16.3.2017)

Bauman, Zygmunt (1999) *Sosiologinen ajattelu*. Tampere: Vastapaino.

Callanan, Valerie ja Rosenberger, Jared S. (2015) Media, Gender, and Fear of Crime. *Criminal Justice Review* 40:3, 322–339. DOI: 10.1177/0734016815573308

Cardoso, Gustavo (2006) *The Media in the Network Society: Browsing, News, Filters and Citizenship*. Lisboa: CIES, Centre for Research and Studies in Sociology.

Carter, Cynthia (1998) When the 'Extraordinary' Become 'Ordinary'. Teoksessa: Cynthia Carter, Gill Branston ja Stuart Allan (toim.) *News, Gender and Power*. Lontoo: Routledge, 219–232.

Chadwick, Andrew (2013) *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Couldry, Nick, Livingstone, Sonia ja Markham, Tim (2007) *Media Consumption and Public Engagement. Beyond the Presumption of Attention*. New York: Palgrave Macmillan.

Couldry, Nick ja Hepp, Andreas (2017) *The Mediated Construction of Reality*. Cambridge: Polity Press.

Danielsson, Petri ja Kääriäinen, Juha (2016) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015: Kansallisen rikosuutitutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Dowler, Kenneth (2003) Media Consumption and Public Attitudes toward Crime and Justice: the Relationship between Fear of Crime, Punitive Attitudes, and Perceived Police Effectiveness. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 10:2, 109–126.

Dowler, Ken, Fleming, Thomas ja Muzzatti, Stephen L. (2006) Constructing Crime: Media, Crime, and Popular Culture. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* 48:6, 837–850. DOI: 10.3138/cjccj.48.6.837

Fallon, Grahame ja Brown, Reva Berman (2002) Focusing on Focus Groups: Lessons from a Research Project Involving a Bangladeshi Community. *Qualitative Research* 2:2, 195–208. DOI:10.1177/146879410200200204

Festinger, Leon (1957) *A Theory of Cognitive Dissonance*. First publ. 1957 by Row, Peterson. Stanford (Calif.): Stanford University Press 1962.

Finucane, Melissa L., Slovic, Paul, Mertz, C. K., Flynn, James ja Satterfield, Terre (2010) Gender, Race and Perceived Risk: The ‘White-male’ Effect. Teoksessa: Paul Slovic (toim.) *The Feeling of Risk: New Perspectives on Risk Perception*. London: Earthscan, 125–139.

Furedi, Frank (1998) [1997] *Culture of Fear: Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. London: Cassell.

Giglietto, Fabio, Laura, Iannelli, Luca, Rossi ja Augusto, Valeriani (2016) *Fakes, News and the Election: A New Taxonomy for the Study of Misleading Information within the Hybrid Media System*. Paper Presented at Convegno AssoComPol 2016, Urbino, Italy. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstractid=2878774> (luettu 22.8.2017)

Hagerlund, Tony (2005) Paikallislehti rikosten uutisoijana. Päätoimittajien näkemyksiä paikallisen rikosuutisoinnin määrästä, muutoksesta ja sosiaalisista vaikutuksista. Sosiologian pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hasebrink, Uwe ja Hepp, Andreas (2017) How to Search Cross-media Practices? Investigating Media Repertoires and Media Ensembles. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 23:4, 362–377. DOI: 10.1177/1354856517700384

Hayes, Arthur S., Singer, Jane B. ja Ceppos, Jerry (2007) Shifting Roles, Enduring Values: The Credible Journalist in a Digital Age. *Journal of Mass Media Ethics* 22:4, 262–279. DOI:10.1080/08900520701583545

Heikkilä, Heikki, Kunelius, Risto ja Ahva, Laura (2010) From Credibility to Relevance: Towards a Sociology of Journalism's "Added Value". *Journalism Practice* 4:3, 274–284.

Heikkilä, Heikki, Ahva, Laura, Siljamäki, Jaana ja Valtonen, Sanna (2012) *Kelluva kiinnostavuus: Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä, Heikki ja Ahva, Laura (2015) The Relevance of Journalism. *Journalism Practice*, 9:1, 50–64. DOI: 10.1080/17512786.2014.928465.

Hemánus, Pertti (1964) *Helsingin sanomalehtien rikosuutiset: tutkimus rikosuutisten funktionaalisesti merkitsevästä piirteistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä*. Tampere: Yhteiskunnallinen korkeakoulu.

Hodas, Nathan O. ja Lerman, Kristina (2014) The Simple Rules of Social Contagion. *Scientific Reports*, vol 4. DOI: 10.1038/srep04343

Hollander, Jocelyn A. (2004) The Social Contexts of Focus Groups. *Journal of Contemporary Ethnography* 33:5, 602–637. DOI:10.1177/0891241604266988

Jensen, Klaus Bruhn (2017) Speaking of the Weather: Cross-media Communication and Climate Change. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 23:4, 439–454. DOI: 10.1177/1354856517700379

Kahan, Dan M., Braman, Donald, Gastil, John, Slovic, Paul ja Mertz, C. K. (2010) Culture and Identity-protective Cognition: Explaining the White-male Effect in Risk Perception. Teoksessa: Paul Slovic (toim.) *The Feeling of Risk: New Perspectives on Risk Perception*, 163–182. London: Earthscan

Kemppainen, Teemu, Lönnqvist, Henrik ja Tuominen, Martti (2014) Turvattomuus ei jakaudu tasan: Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? *Yhteiskuntapolitiikka* 79:1, 5–20.

Kemppi, Sari & Kivivuori, Janne (2004) *Rikosuutisoinnin määrä Yleisradion television päätislahetyksessä 1985–2003*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivioja, Pasi (2008) *Iltaapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 106/2008. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kivivuori, Janne, Kemppi, Sari ja Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kivivuori, Janne (2013) *Rikollisuuden syyt*. Uudistettu toinen laitos. Helsinki: Nemo.

Kivivuori, Janne (2014) Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter? Teoksessa: Michael Tonry (toim.) *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*. Crime and Justice 43. Chigago: University of Chicago Press, 289–340.

Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre: pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Kunelius, Risto ja Reunanen, Esa (2016) Changing Power of Journalism: The Two Phases of Mediatization. *Communication Theory* 26:4, 369–388.

Kääriäinen, Juha (2002) Rikollisuuden pelko kasvaa Itä-Helsingissä: Asuinalueiden erilaistuminen ja turvattomuuden kokeminen Helsingissä ja Espoossa vuosina 1997 ja 2001. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:3, 214–222.

Lane, Jodi ja Meeker, James W. (2003) Ethnicity, Information Sources, and Fear of Crime. *Deviant Behavior* 24:1, 1–26. DOI: 10.1080/10639620390117165

Lerman, Kristina (2016) Information Is Not a Virus and Other Consequences of Human Cognitive Limits. *Future Internet* 8:2, pp. 21. DOI: 10.3390/fi8020021

Leino, Piia (2005) *Toimittajan eettinen harkinta rikos- ja oikeusjournalismissa*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lomborg, Stine ja Mortensen, Mette (2017) Users Across Media: An Introduction. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 23:4, 343–351. DOI: 10.117/1354856517700555

Lowry, Dennis T., Nio, Tarn C. J. ja Leitner, Dennis W. (2003) Setting the Public Fear Agenda: A Longitudinal Analysis of Network TV Crime Reporting, Public Perceptions of Crime, and FBI Crime Statistics. *Journal of Communication* 53:1, 61–73.

Marwick, Alice ja Lewis, Rebecca (2017) *Manipulation and Disinformation Online*. New York: Data & Society Research institute.

Mathieu, David ja Pavlícková, Tereza (2017) Cross-media Within the Facebook Newsfeed: The Role of the Reader in Cross-media Uses. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 23:4, 425–438. DOI: 10.1177/1354856517700383

Meijer, Irene Costera (2007) The Paradox of Popularity. *Journalism Studies*, 8:1. 96–116. DOI: 10.1080/14616700601056874

Meraz, Sharon (2011) Using Time Series Analysis to Measure Intermedia Agenda-setting Influence in Traditional Media and Political Blog Networks. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 88:1, 176–194.

Mustonen, Anu (1997) *Media Violence and Its Audience*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mustonen, Anu (2009) Media tunnemyllynä. Teoksessa: Sirkku Kotilainen (toim.). *Suhteissa mediaan*. Nykylätkulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 133–146.

Nellis, Ashley (2009) Fear of Terrorism. Teoksessa: Borgeson, Kevin & Valeri, Robin (toim.) *Terrorism in America*. Sudbury, Massachusetts: Jones & Bartlett Publishers, 117–144.

Newman, Nic, Fletcher, Richard, Kalogeropoulos, Antonis, Levy, David A. L. ja Nielsen, Rasmus Kleis (2017) *Reuters Institute Digital News Report*. Oxford: Reuters Institute, University of Oxford. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf (luettu 1.11.2017)

Nikunen, Minna (2006) Parenthood in Murder-Suicide News: Idealized Fathers and Murderous Mums. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 7:2, 164–184. DOI: 10.1080/14043850601029430

Nisbett, Richard ja Ross, Lee (1980) *Human Inference: Strategies and Shortcomings of Social Judgement*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall

Näsi, Matti & Tanskanen, Maiju (2017) *Kyberrikollisuus. Rikollisuustilanne 2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 22/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pantti, Mervi (2009) Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa: Esa Väliiveronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.

Pantti, Mervi (2011) Disaster News and Public Emotions. Teoksessa: Katrin Döveling, Christian von Scheve ja Elly A. Konijn (toim.) *The Routledge Handbook of Emotions and Mass Media*. London: Routledge, 221–236.

Pariser, Eli (2011) *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You*. New York: Penguin Press.

Passi, Minna ja Reinboth, Susanna (2017) *Keisari Aarnio*. Helsinki: HS-kirjat.

Paul, Christopher ja Matthews, Miriam (2016) *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It*. RAND: Perspectives. DOI: 10.7249/PE198

Phillips, Whitney (2015) *This Is Why We Can't Have Nice Things: Mapping the Relationship Between Online Trolling and Mainstream Culture*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Pöyhtäri, Reeta, Väliaverronen, Jari ja Ahva, Laura (2014) *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyyn tuloksia Suomesta*. Tampere: Tampereen yliopisto. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95342/mista_on_suomalainen_2014.pdf Verkkojulkaisu. (luettu 1.8.2017)

Raittila, Pentti, Haara, Paula, Kangasluoma, Laura, Koljonen, Kari, Kumpu, Ville ja Väliaverronen, Jari (2009) *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A111. Tampere: Tampereen yliopisto.

Reunanen, Esa (2017) *Uutismedia verkossa 2017: Reuters Institute Digital News Report – Suomen maaraaportti*. Tampere ja Helsinki: Tampereen yliopisto, Viestintäalan tutkimussäätiö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0486-7> (luettu 1.11.2017)

Ridell, Seija (2006) Yhteisö. Teoksessa Seija Ridell, Tanja Sihvonen ja Pasi Väliaho (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 233–257.

Schrøder, Kim Christian ja Larsen, Bent Steeg (2010) The Shifting Cross-media News Landscape. *Journalism Studies* 11:4, 524–534. DOI: 10.1080/14616701003638392

Schrøder, Kim Christian (2011) Audiences are Inherently Cross-media: Audience Studies and the Cross-media Challenge. *Communication Management Quarterly* 18:6, 5–27.

Schrøder, Kim Christian (2015) News Media Old and New. *Journalism Studies* 16:1, 60–78. DOI:10.1080/1461670X.2014.890332.

Sirkkunen, Esa ja Haara, Paula (2017) *Yksityisyys ja notkea valvonta: Yksityisyys ja anonymiteetti verkkoviestinnässä -projektin loppuraportti*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Slovic, Paul (1987) Perception of Risk. *Science* 236, 280–285.

Smolej, Mirka ja Kivivuori, Janne (2006) The Relation Between Crime News and Fear of Violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 7:2, 211–227. DOI:10.1080/14043850601002429

Smolej, Mirka ja Kivivuori, Janne (2008) Crime News Trends in Finland: A Review of Recent Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 9:2, 202–219. DOI: 10.1080/14043850802478956

Smolej, Mirka (2011) Rikosuutisoinnin muutokset. *Haaste* 4/2011. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42011/rikosuutisoinninmuutokset.html> (luettu 16.3.2017)

Stehling, Miriam, Finger, Juliane ja Jorge, Anne (2016) Comparative Audience Research: A Review of Cross-National and Cross-Media Audience Studies. *Participations. Journal of Audience & Reception Studies* 13:1, 321–333.

Suikkanen, Risto, Holma, Aino, ja Raittila, Pentti (2012) *Muuttumaton uutinen? Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007-2012*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suomen virallinen tilasto (2015) *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö*. ISN=2341-8699.2015, Liitetaulukko 16. Internetin käyttötarkoitukset viimeisten 3 kuukauden aikana iän ja sukupuolen mukaan 2015. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/sutivi/2015/sutivi_2015_2015-11-26_fi.pdf (luettu 21.9.2017)

Syrjälä, Hanna (2007) *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Sarja A 101. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tammi, Riitta (2016) *Engaging with Media in the Fragmented Media Environment: Using Multiple Methods to Discover Elements of Media Engagement*. Mediatutkimuksen väitöskirja: Helsinki: Aalto-yliopisto.

Tewksbury, Richard, Miller, Alexis ja DeMichele, Matthew T. (2006) From the Field: Crime, Media, and Public Opinion: Criminologists' Role as Source of Public Information. *Journal of Crime and Justice* 29:1, 123–142. DOI: 10.1080/0735648X.2006.9721220

Turow, Joseph (2011) *The Daily You: How the New Advertising Industry is Defining Your Identity and Your Worth*. New Haven: Yale University Press. Venäläinen, Satu (2013) Väkivallan sukupuoli iltapäivälehdissä. *Media & viestintä* 36: 3–4, 23–39.

Vos, Tim P., Craft, Stephanie ja Ashley, Seth (2012) New Media, Old Criticism: Bloggers' Press Criticism and the Journalistic Field. *Journalism* 13:7, 850–868. DOI: 10.1177/1464884911421705

Webster, James G. (2014) *The Marketplace of Attention*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

LIITE 1

TAUSTATIEDOT

1 Sukupuoli

- ☐ Nainen
- ☐ Mies

2 Ikä

3 Asuinkunta

4 Korkein tutkinto, jonka olette suorittaneet tai parhaillaan suorittamassa?

- ☐ Perus- / keski- / kansakoulu
- ☐ Ammatti- / tekninen- / kauppakoulu
- ☐ Ylioppilas / lukio
- ☐ Opistotaso
- ☐ Ammattikorkeakoulu
- ☐ Yliopisto / korkeakoulu
- ☐ Ei mikään edellä mainituista

5 Mikä seuraavista sopii mielestänne parhaiten kuvaamaan tämänhetkistä tilannettanne?

- ☐ Työelämässä/ osa-aikaeläkkeellä
- ☐ Eläkkeellä
- ☐ Työtön
- ☐ Opiskelija
- ☐ Työelämän ulkopuolella muusta syystä kun työttömyys, eläkkeellä oleminen tai opiskelu

6 Kuinka usein seuraatte seuraavia medioita?

Painetut sanomalehdet (esim. Aamulehti, Ilta-Sanomat)

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

TV-uutiset (esim. Yle-tv-uutiset, Kymmenen Uutiset)

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Päivälehtien verkkosivut (esim. aamulehti.fi, hs.fi)

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Iltapäivälehtien verkkosivut (iltalehti.fi, iltasanomat.fi)

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Ylen tai MTV:n verkkosivut

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Radio-uutiset

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

MV-lehti

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Facebook

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Twitter

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

YouTube

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Suomi24

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

Muu, mikä?

☐ Päivittäin ☐ Viikoittain ☐ Harvemmin ☐ En koskaan

7 Onko teillä/perheellänne voimassa oleva painetun sanomalehden tilaus?

☐ Kyllä

☐ Ei

LIITE 2

Väkivallan kokemus ja rikostiedon lähteet: fokushaastattelurunko

Johdanto (10 min)

- Mistä keskustellaan, aikataulu, menettelyn esittely
- Ohjeistus: vapaamuotoinen, erimielisyys sallittu, ei puheenvuoroja mutta ei päällekkäisyyttä
- Tallennus ja lomakkeet: haastattelun käyttö + esite tietoarkistosta + taustatiedot

Aloitutus (10 min)

- Esittäytymiskierros, mitä ajattelit kun pyydettiin keskustelemaan aiheesta?
- Väkivallan alaraja: Mikä on mielestänne miedoin asia, joka on jo väkivaltaa?

Onko seuraava mielestänne väkivaltaa:

- o A läimäisee B:tä kasvoihin
- o A tönäisee tarkoituksella B:tä
- o A uhkaa B:tä kasvokkain fyysisellä väkivallalla (huutelee...)
- o A asettuu seisomaan oviaukkoon niin, että B ei pääse kulke-
maan siitä

→ Rajausta: fyysinen väkivalta ja sillä uhkaaminen (vrt. henkinen väkivalta, syrjintä, työpaikkakiusaaminen), väkivaltarikollisuus, ”katuväkivalta”, julkisessa tilassa

1. Väkivalta nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa (20 min)

- (Muista: Mistä kuultit tämän? Miksi ajattelet niin?)
- Esimerkkejä miten väkivalta mielestänne ilmenee yhteiskunnassa?
 - o Kenelle uhka? (sos.asema, ikä, sp)

- Kuinka paljon sitä on?
 - o Mihin suuntaan kehittynyt/ kehittyy? (määrä, millaista)
- Mistä väkivalta johtuu? (esim. syrjäytyminen, maahanmuutto, poliisin resurssit, rangaistukset)
- Onko Suomessa turvallista? Onko väkivalta kuinka suuri ongelma?
 - o Maantieteelliset mielikuvat + median vaikutus
- Uudet uhkat: Oletteko huolissanne terrorismista, ääriliikkeiden toiminnasta/vihapuheesta?

2. Koettu pelko, arvioitu riski (omat kokemukset) (20 min)

- Millaisia kokemuksia teillä on väkivallasta/ sen uhasta? (itse uhri, nähnyt tappelun tmv.)
 - o Missä väkivaltaa voi kohdata? (esim. töissä, kadulla, ravintolassa, kotona)
- Oletteko huolissanne väkivallan tai varkauden kohteeksi joutumisesta? Varuillaan olo?
- Onko asuinalueellanne turvallista? Uskallatteko liikkua pimeällä yksin? Muutos?
- Välttämiskäyttäytyminen: Onko olemassa paikkoja kotinne lähistöllä, joita vältätte väkivallan uhan vuoksi? Miksi?
 - o Levottomat alueet + median vaikutus
- Muuttopaineet: Oletteko harkinneet muuttoa rikollisuuden, julkisella paikalla tapahtuneen häiriökäyttäytymisen, levottomuuden takia?

3. Rikostiedon lähteet (lähteiden väliset erot, luotettavuus, arvottaminen) (30 min)

- Jos tapahtuu väkivaltarikos, mistä saa tietoonsa, mistä hakee lisätietoja? (muista: *ei aluksi ”media”*)
 - o Terrorismi ja isot tapaukset vs. lähellä sattunut

- Mitä ajattelette rikostiedon lähteenä: (seuraatteko, tarpeeksi tietoa, luotettavuus?)
 - Perinteinen uutismedia. Pimittääkö uutismedia joitain rikoksia, suojeleeko rikoksentekejiä?
 - Alibi. (Miksi luetaan?)
 - MV-lehti (Miksi luetaan?)
 - Some: keskustelupalstat (Suomi24, Murha.info), FB...
 - Puskaradio

- Seuraatteko rikosuutisia, onko uutisaiheena kiinnostava?

- Miten kuvailisitte uutisointia väkivaltarikoksista?
 - Määrä, asiallisuus, muutos?
 - Antaako uutisointi oikeanlaisen kuvan rikollisuudesta?
 - Miltä niiden lukeminen tuntuu? Lisääkö uutisointi pelkoja? (itsessä, muissa)
 - Miten median tulisi kertoa väkivaltarikoksista? (avoimesti, tarkemmin jne.)

- Esimerkkiuutinen väkivaltarikoksesta (ei ikääntyvien ryhmässä)
 - Kiinnostava? herättääkö tunteita?
 - Esim. tyypillinen? sensationaalinen? vääristää? maltillinen? asiallinen? informoiva?
 - Lisääkö huolta itsessä / muissa?

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus
Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

<http://uta.fi/comet>

Tässä raportissa kuvataan ryhmähaastatteluihin perustuvan tutkimuksen nojalla, mistä ihmiset saavat tietoa väkivalta-rikollisuudesta ja millainen yhteys rikostiedolla on turvattomuuden kokemukseen.

Tutkimuksen mukaan uutismedia on säilyttänyt asemansa tärkeimpänä rikostiedon lähteenä, mutta internet ja mobiili media ovat muuttaneet tapaa, jolla ihmiset saavat ja arvioivat väkivaltarikoksia koskevaa tietoa. Internetissä tieto on pirstaleista, eikä tiedon ajatella olevan lähtökohtaisesti kokonaista, objektiivista ja puolueetonta.

Rikostiedon tarjonta koettiin runsaaksi ja usein paisuttelevaksi. Eri ikäiset haastatellut kommentoivat tätä eri tavoin. Ikääntyvät kertoivat rikostiedon synnyttämästä ahdistuksesta, kun taas nuoria ärsytti enemmän se, miten media rikoksista kertoo. Myös haastateltujen sosiaalinen ja kulttuurinen tausta vaikutti rikostiedon tulkitsemiseen.

